ڪلڙيءَ جو گلزار

صوفي روحل فقير

مرتب: ڊاڪٽر نواز علي شوق

Sukkur Historical Society

كَندڙيءَ جو كلتار

صوفي روحل فقير

مرتب

داكٽر نواز علي شوق

Sukkur Historical Society

Published on the Occasion of
SUKKUR THROUGH CENTURIES
NATIONAL SEMINAR-2001

ڪتاب جو نالو: صوفي روحل فقير
مرتب: ڊاڪٽر نواز علي شوق
ڇاپو پهريون: مئي ۲۰۰۱ع
ڇپيندڙ: پوپٽ پريس خيرپور
ٽائيٽل: سنڌيڪا اڪيڊمي
ڇپائيندڙ: سکر هسٽاريڪل سوسائٽي، سکر
اهتمام: ڊاڪٽر ڪليم لاشاري

قيمت: =/100 رپيا

ملڻ جا هنڌ
سنڌيڪا زونل آفيس
۱۹ - بلديہ پلازا گهنٽا گهر چوڪ سکر
ڪاٺياواڙ اسٽور اردو بازار ڪراچي
سنڌ بوڪ ڪلب گاڏي کاتو حيدرآباد
رابيل بوڪ شاپ المنظر لاڙڪاڻو

فهرست

پبلشر نوٽ

هيءَ هڪ حقيقت آهي ته ڪلهوڙن جو دور سنڌي ادب جو سونهري دور هو. هن دور ۾ بلند پايه شاعر پيدا ٿيا. شاهه لطيف جهڙو عظيم شاعر به هن ئي دور ۾ پيدا ٿيو. هن دور ۾ سنڌي بيت ۽ ڪافي ترقي ڪئي. ڪي نيون صنفون ايجاد ٿيون. مطلب ته سنڌي ادب هر لحاظ سان مالا مال ٿيو. روحل فقير جو جنم به هن ئي سونهري دور ۾ ٿيو. پر افسوس جو ههڙي صوفي بزرگ ۽ شاعر تي ڪو خاطر خواهه ڪم ڪونه ٿيو. آفرين آهي مرحوم. لطف الله بدوي کي. جنهن ڪنبڙيءَ جي ٻن صوفي شاعرن روحل فقير ۽ مراد فقير جو ڪلام سهيڙي "ڪنبڙي وارن جو ڪلام" نالي سان ترتيب ڏنو. جيڪو ادبي بورڊ پاران ڇپجي چڪو آهي. جيڪڏهن غور سان ڏٺو وڃي ته ان ۾ ٻنهي شاعرن جو سمورو ڪلام شامل نه آهي. روحل فقير ۽ مراد فقير سنڌيءَ سان گڏ هندي جا به وڏا شاعر هئا. پر بدوي مرحوم واري ڪتاب ۾ ٻنهي شاعرن جو هندي ڪلام شامل نه آهي. ان کان علاوه ڪنبڙيءَ جي ٻين شاعرن تي به ڪا خاص تحقيق ڪانه ڪئي وئي آهي. تهنڪري ان ڳالهه جي سخت ضرورت محسوس ٿي رهي هئي. ته ڪنبڙي جي ڪلتارن جو سمورو ڪلام ڪٺو ڪري ڇپرايو وڃي. اهو اسان جي اشاعتي پروگرام ۾ شامل آهي. پر في الحال وقت جي تنگي سبب اسان فقط روحل فقير جو ڪلام ڇپرائي رهيا آهيون. ان ڪانپوءِ ٻين شاعرن جو ڪلام ڇپرايو ويندو.

ڊاڪٽر نواز علي شوق سنڌ جو هڪ سڄاڻ اديب آهي. هن سنڌي ڪلاسيڪي شاعري. خاص طور حضرت شاهه عبداللطيف ڀٽائي ۽ سچل سرمست تي قابلِ تعريف تحقيق ڪئي آهي. هيءَ ڪتاب شوق صاحب وڏي محنت ۽ محبت سان تيار ڪيو آهي. مون کي ذاتي طور معلوم آهي ته هن ڪنبڙيءَ ۾ رکيل ڪنبڙي جي ڪلتارن واري قلمي بياض کان علاوه اختر درگاهي واري بياض ۽ ڪن ٻين قلمي بياضن جي مدد سان روحل فقير جو ڪلام ڪٺو ڪيو آهي. ان کان علاوه شوق صاحب روحل فقير جو هندي ڪلام پڻ هن ڪتاب ۾ شامل ڪيو آهي ۽ ڏکين لفظن خاص ڪري هندي

زبان جي ڏکين لفظن جي معنيٰ پڻ ڏني آهي، جيڪا تمام ضروري هئي.

اسان کي خوشي آهي تہ پهريون ڀيرو روحل فقير جو سنڌي سرائڪي ۽ هندي ڪلام سکر هسٽاريڪل سوسائٽي پاران "سکر صدين کان سيمينار" جي موقعي تي ڇپجي پڌرو ٿي رهيو آهي. ان لاءِ اسان سکر هسٽاريڪل سوسائٽي جي سرپرست ۽ سکر نيشنل سيمينار جي روح روان ڊاڪٽر ڪليم الله لاشاري صاحب جا بيحد ٿورائتا آهيون جنهن اسان جي هر طرح مدد ڪئي ۽ هي ڪتاب شاندار نموني ڇپجي پڌرو ٿيو.

سکر سنڌ — اياز گل

٢٠ آڪٽوبر سنہ ٢٠٠٠ع — سيڪريٽري

اشاعتي ڪاميٽي

[redacted]

مقدمو

سوانح: روحل فقير جا وڏا اصل ۾ ساهيوال جي هڪ ڳوٺ لونگڙيہ جا رهاڪو هئا. روحل فقير جو والد شاهو فقير ڪلهوڙن جي دور ۾ ڪنهن سبب اتان لڏي اچي عمر ڪوٽ ويجهو هڪ پٽ تي آستانو اڏي ويهي رهيو. ان پٽ کي اڄ بہ "روحل جي پٽ" چيو ويندو آهي. پر اهو ڳوٺ هنيئر ڦٽي ويو آهي. شاهو فقير کي ٽي پٽ هئا. سلطان، روحل ۽ ميوو. انهن مڙني مان روحل مشهور ٿيو. هو ذات جو زنگيجو هو. جيئن پاڻ ئي چيو اٿائين:

لــوڪ آکــي هــي روحــل ٻولينـدا،
ڪوئــي آکــي هــي ذات زنگيجـا،
نهيــن روحــل، نهيــن ذات زنگيجـا،
اي کــو ســر الاهــي هــي.

روحل جي ابتدائي زندگي ۽ تعليم تربيت متعلق ڪا معلومات نہ ٿي ملي. باقي سندس ڪلام جي مطالعي جي آڌار تي چئي سگهجي ٿو تہ هن عربي فارسي جي تعليم حاصل ڪئي هئي. جيئن تہ ٿر جي آسپاس هنديءَ جو رواج گهڻو هو، تنهنڪري هن هندي زبان تي بہ دسترس حاصل ڪئي. ان جو ثبوت سندس هندي ڪلام آهي. جوڌپور جي راجا بجيہ سنگ سان سندس چاڻ سڃاڻ هئي. هن پنهنجي هڪ هندي تصنيف "اگم وارتا" جوڌپور جي والي راجہ بجيہ سنگ لاءِ تيار ڪئي هئي. اهو ڪلام سوال جواب جي صورت ۾ آهي. راجا جي هڪ درباري پنڊت ايسر سنگ راجا جي سامهون فقير صاحب کان ڪي سوال ٿي پڇيا. روحل فقير ان جا جواب ڏيندو رهيو.

مرحوم لطف الله بدوي لکيو آهي تہ. "تعليم حاصل ڪرڻ کان پوءِ، جڏهن فقير صاحب جوانيءَ جي سن کي پهتو. تڏهن ان وقت ڪلهوڙن جي دور ۾، سرڪاري ملازمت ۾ گهڙيو هو ۽ ميان غلام شاهہ جي دور ۾، ترقي ڪري وزير جي عهدي تي وڃي پهتو هو... جيئن زباني روايتون آهن راڄي ليکيءَ جي مدد سان، روحل فقير بہ سرڪاري ملازمت ۾ داخل

ٿيو.[1] پر ڪجهہ عرصي کان پوءِ سرڪاري نوڪري ڇڏي ڏنائين. فقير صاحب ميان غلام شاهہ جي ملازمت ڇو ڇڏي؟ ان لاءِ لطف الله بدوي مرحوم جي راءِ آهي تہ راڄي ليکي جون مير بهرام خلاف سازشون ڏسي هن نوڪري ڇڏي ڏني. ان مامري ۾ ڊاڪٽر عطا محمد حامي مرحوم جي راءِ وڌيڪ وزندار معلوم ٿئي ٿي. حامي مرحوم پنهنجي مضمون ”ڪنڊڙيءَ جا ڪلتار“ ۾ لکيو آهي تہ ”ميان غلام شاهہ حرمين شريفين مان هڪ ڪفن آندو هو ۽ ان کي زم زم جي پاڻيءَ ۾ تر ڪري متبرڪ سمجهي پنهنجي لاءِ رکيو هئائين. مگر سندس وفات وقت ان جي پٽ ميان سرفراز خان[2] اهو ڪفن پنهنجي پيءُ کي ڏيڻ جي عيوض پنهنجي لاءِ رکي ڇڏيو.“[2]

انهيءَ واقعي کيس ايڏو تہ متاثر ڪيو جو نہ فقط نوڪري ڇڏي ڏنائين، پر دنيا جي ڌنڌن کان بہ بيزار ٿي پيو ۽ حقيقي مرشد جي تلاش ۾ نڪري پيو. گهمندي ڦرندي اچي جهوڪ ميران پور پهتو ۽ شاهہ عزت الله جو مريد ٿيو. پورا پنجويهہ سال مٿيون پريائين ۽ چلا ڪڍيائين. مرشد مٿس مهربان ٿيو. سندس من جون مرادون پوريون ٿيون ۽ سندس دل کي سڪون مليو. پوءِ مرشد کيس وڃڻ جي اجازت ڏني ۽ چيائينس، ” تہ فقير تنهنجي رهڻ جي جاءِ اها آهي. جتي توکي خود بخود روڪ ٿئي“. روحل فقير مرشد جي حڪم موجب هڪ ڳوٺ کان ٻئي ڳوٺ هڪ شهر کان ٻئي شهر هلندو رهيو. آخر هلندي هلندي هڪ جاءِ تي سندس پهرياڻ هڪ ڪنڊيءَ جي لام ۾ اٽڪي پيو. پوءِ فقير ان هنڌ لڏو لاهي ويهي رهيو. ٿوري وقت اندر اتي هڪ ڳوٺ ٻڌجي ويو ۽ اهو ڳوٺ ”ڪنڊڙي“ جي نالي سان مشهور ٿي ويو جتي ڪيترائي عشق جا اڄايل اچي پنهنجي اُڃ لاهڻ لڳا.

ان وقت خيرپور جو حڪمران مير سهراب خان هو. مير صاحب بہ روحل فقير جو معتقد هو. کيس ڪوٽ ڏيجي ويجهو ڪوٺلي ۾ زمينون ڏنائين. روحل فقير ڪڏهن ڪڏهن مير صاحب وٽ ويندو هو. جتي شادي شهيد ۽ ٻيا گهڻائي امير ڪبير موجود هوندا هئا. مير صاحب روحل فقير کان سندس صوفيانو ڪلام وڏي ذوق شوق سان ٻڌندو هو.

روحل فقير سنہ ١٨٠٤ع ۾ وفات ڪئي. سندس آخري آرام گاهہ ڪنڊڙي ۾ آهي. جتي هر سال ميلو لڳندو آهي. سنڌ کان سواءِ هند جا بہ ڪيترائي مريد ۽ عقيدت مند اچي حاضر ٿيندا آهن. روحل فقير جي وصال کان پوءِ سندن وڏو پٽ شاهو فقير ثاني گاديءَ تي ويٺو. هو بہ پنهنجي پيءُ وانگر نہ فقط صوفي درويش هو. پر سٺو شاعر بہ هو. نموني خاطر سندس هڪ ڪافي ڏجي ٿي.

موري منڌري ۾ صاحب آيا.
مين ڀهون سک پايا
تن من سين واري جاوان
ستگر سبد سنايا
پريم پيالا هادي دتا
جس ني جوت جڳايا
دسوين دوار رمز رلا کي
انحد نار بجايا
ڪهي شاهو سن گر روحل
چرني سيس ڪپايا

شاهو فقير سنہ ١٨١٥ع ۾ وفات ڪئي. سندس وفات کان پوءِ روحل فقير جي ٻئي نمبر پٽ غلام علي فقير فقيرائي گادي سنڀالي. هو هڪ سچو صوفي اهلِ دل درويش ۽ سٺو شاعر هو. سندس ڪافيون فني ڪمال جو چٽو ثبوت آهن. فقير صاحب جو سمورو ڪلام صوفيانو آهي. هتي سندس بہ ڪافيون ڏجن ٿيون.

جلي ويا جولان ۾ جيئي.
ڪاڻ تنهي ڪُٺن ڪيهي.
عشق عشاقن بسمل ڪر چُم چايو.
برهہ جي آرهہ ۾ جن جيءُ جلايو.
سُوري پانئن سيج سيئي
شاهہ حسن جن تي ڪيو نظارو
مجنون ويڙهن وچ ۾ فرهاد ڏونگر ڏاريو.
شاهي رانجهن ترڪ ڪيئي
پرڪر جام شهودي پيتائون.

کسڻ قبول کربل منجهه کيائون.

سودا ٿيا سر ڏيئي

آکي غلام علي تکي مون بحردي،

گهبر انهيءَ سي گهرن سڪ جنين قلزم دي

ماٺهن عبث اهيئي

•

مهائيءَ جي من ۾، آهي سمون سدا ساڻ
سميون سيئي سومريون هن حسن ۾ ميران
سر جو سودو ست ۾، وچئون پاڻ نه آڻ
پرجهي ڏس تون پاڻ ۾، الستي اهجاڻ
چوٽي ڳولين تو ميان، آهي سوئي توئي ساڻ
سون ميائي سونُ تي خزاني جي کاڻ
تڙ تماچي آئيو هن ککيءَ هاٺي کاڻ
منجهه ملاحن جي هادي هلي آيو هاڻ
غلام علي صدقي کريان، پرين مٿان پاڻ

سندس وفات ۱۸۳۹ع ۾ ٿي. ان کانپوءِ سندس فرزند روحل ثاني فقراهي گادي وسائي. اهڙيءَ ريت روحل فقير جي گادي سندس اولاد سنڀاريندي رهي.

روحل فقير جو ٽيون نمبر فرزند خدا بخش فقير مراد فقير جو پاڻيجو هو، هيءُ فقير به سٺو شاعر هو. هتي نموني خاطر سندس هڪ ڪاي ڏني وڃي ٿي.

•

آءُ مل پيارا، جيءَ جيارا
سوا يار تهنجي گوندر گذارا

تهنجي وڇوڙي، وڌونهوڙي
هيکر هلي آ محب موچارا

راتيون ڏينهان رڙان ٿي، آهون کريان ٿي
کيا سوز تهنجي اندر اوتارا

اگڻ آءُ منهنجي، ساڙيو سڪ تهنجي
ايذا نه کر يار مون کان پسارا

کندين کا پلائي، ايندين جانب جائي
تهنجي اچڻ لئه مان تکيان ٿي تارا

خدا بخش سارون، لهه تون سنيارو
دير نه سهان ٿي مان، سخن سچارا

سندس وفات ۱۸۴۳ع ۾ ٿي، کانئس پوءِ روحل فقير جو ننڍو فرزند دريا خان پڻ مراد فقير جو پاڻيجو هو. کيس شاعري ۽ فقيريءَ وارو فيض پنهنجي پيءُ ۽ مامي کان مليو. روحل ۽ مراد کان پوءِ هين کنڊڙي جي کلتارن جي پيٽ ۾ سندس شاعريءَ جو درجو مٿاهون آهي. هتي نموني خاطر سندس ڪلام مان ڪافيون ڏجن ٿيون.

•

ميخاني وچ مليا يار، وڃڻ مستين کيها مقصد،
هٿئون هادي جام پيتوسي، کهنا کيف کلال ڏتوسي
تهين دي خاص خمار، تالان کيتوسي تسبيح تهجد
مک محراب سجڻ دي صورت بيرنگي موهيا موهن مورت
بتخاني کنون تي بيزار، من مکان ٿيوسي مسجد
ميخاني وچ مست ٿيوسي، سجد سجائد پل ڳيوسي
آپ اتي آيا اعتبار، ورد وظيفي ٿيوسي سڀ رد
"دريا خان" آپ وچون نه آئين، حق سڃاڻين غير نه آئين،
کول اکين تان هيئين اظهار، الله مرشد هکائي هي حد.

•

آءُ کانگا کر ڳالهه، مون سان تن ماروئڙن جي،

ماروئڙن جي سانگيئڙن جي،

پن عمر تهنجا ماڙيون بنگلا،
کُهه کنگڻ کنمال.....

پيٽ پهرينديس کينکي عمر،
ور لوئي سا لال.....

آءُ ڏهاڳڻ جن ريءَ هتڙي.
خوش وسن سي شال.....

دريا خان ماروئڙن ريءَ هتڙي.
هئي هئي ڀڙا حال.....

روحل فقير ۽ سندس اولاد جو ذڪر مختصر طور مٿي ڏنو ويو آهي. هن خاندان جو هڪ ٻيو وڏو شاعر مراد فقير هو. جيڪو روحل فقير جو ويجهو مائٽ ۽ سالو به هو. پنجاب مان لڏ پلاڻ وقت هو روحل فقير سان گڏ هو ڪيس روحاني فيض روحل فقير کان حاصل ٿيو. ڪجهه وقت ڪنڊڙيءَ ۾ رهي پوءِ اچي ڪوٽلي ۾ رهڻ لڳو. اتي ڪوهه ڪٽائي ميرن کان مليل زمينون اچي آباد ڪيائين. اهو ڦتل ڪوهه اڄ به زنگيجن جو ڪوهه سڏيو ويندو آهي. سندس وصال ١٧٩٦ع ۾ ٿيو. سندس آخري آرام گاهه به اتي ئي آهي. هتي سندس ڪلام مان هڪ ڪافي ڏجي ٿي.

•

ڪيتئي يار دي نال جو وعيد. ميان
درد والي رک ديد. ميان!
وحدت دي وڻجاري هو ڪي ڏيندي
در در هل من مزيد. ميان!
سر ڏي سودي سورهيه ڪردي
سولي چڙهه ٿيون شهيد. ميان!
مار مدد ڪون مل ڪر دور ڪرو
چوڙ وڃي يهودي يزيد. ميان
حُب الوطن ايمان اساڏا
مراد ڪرين ايهه عيد. ميان!

مراد فقير بلند پايه شاعر هو. هو سنڌي سرائڪي ۽ هندي کان سواءِ فارسي زبان جو به اعليٰ شاعر هو. سندس فارسي ديوان قلمي صورت ۾ موجود آهي ۽ سندس سنڌي ۽ سرائڪي ڪلام ڇپجي چڪو آهي.

شاعري

سنڌي

هيءَ به هڪ حقيقت آهي ته سنڌ ۾ هندي شاعري جي شاندار عمارت روحل ئي مضبوط بنيادن تي تعمير ڪئي. ڪانئس پوءِ صوفي دلپت سيوهاڻي پڻ اهو گس ورتو. هُو روحل جي هندي سنڌي ۽ سرائڪي ڪلام کان گهڻو متاثر هو. سندس ڪلام ۾ اها ئي ويدانت وائي نظر ايندي. جيڪا روحل جي ڪلام جو اهم جز آهي. ان کان علاوه دلپت به روحل وانگر هندو مسلم ايڪتا جو درس ڏنو آهي. روحل جو هڪ بيت آهي:

ڪفر ۽ اسلام ۾ ٽا پرن ابتا پير.
هڪ هندو ٻيو مسلمان، ٿيون وچ وڏائون وير.
انڌن اونڌهه نه لهي، تن ڪي ڪي سچ چوندو ڪير؟
پر روحل راهه پرين جو. جان گهڙي ڏنو سون گهيرُ
رب مڙي ۾ هيڪڙو. جنهن ۾ ڦند نه ڦير.
سا ڪاڏي ڪندي پيرُ. جا سُتي ڪعبته الله ۾.

ان بيت کان متاثر ٿي دلپت ساڳئي قافيي ۾ هي بيت چيو:

چاڪي وڏو پاڻ ۾. ترڪن واڻين وير.
جي پير ۾ پاڻ ڏٺي. تان ڪرڙ ۾ ڪيرُ.
ڪڪ پن ۾ پڌرو آهي. پريان سندو پيرُ.
انڌا. ڪاٺا ڪينڪي. لهن هن پونءِ جو پير.
ڪو سچو پسي سير. دلپت چوي دوست جو.

روحل شاهه لطيف جو شيدائي هو. سندس لنءُ لنءُ ۾ لطيفي لات لڪل هئي. پنهنجي هڪ سي حرفي ۾ فرمائي ٿو:

لنءُ لنءُ دي وچ لات لطيفي اور نه ڪوئي ٻولي.

لطيفي فڪر کان متاثر ٿي. هن پنهنجي ڪن بيتن ۾ اها ئي لات بيان ڪئي آهي. شاهه لطيف فرمائي ٿو:

وڃين چو وڻڪار. هت نه ڳولين هوت ڪي.
لڪو ڪين لطيف چئي ٻاروچو ٻئي پار.

نائي نيڻ نهار، تو ۾ ديرو دوست جو.

اها ساڳي ڳالهه ساڳئي قافيي ۾ روحل هن ريت بيان ڪئي آهي:

ٻڌان جان ٻيهار، تان تون اکين کان ٻي اوڏڙو.
"روحل" وسين روح ۾، وِٽ نه ڀانئيان وار.
جيئن جو سج صبوح جو. ٿو ڪري باغ بهار.
بيت نه ڀانئجو ماڻهو! هي وحدت جو ويچار.
دل ۾ ڪيا ديدار. عشق جنين اکين سين.

شاه ڀٽائي فرمايو:

بيت نه ڀانيو ماڻهو هي آيتون آهين.

روحل انهيءَ رنگ ۾ هڪ مصراع ۾ اهو اظهار ڪيو ته سندس بيت وحدت جو ويچار آهن:

بيت نه ڀانئجو ماڻهو، هي وحدت جو ويچار

بيشڪ روحل وحدت واري واٽ جو ڀانڌيڙو هو. هو ٻين کي پڻ وحدت واري واٽ وٺڻ ۽ انهيءَ رمز ۾ رهڻ جي هدايت ڪري ٿو، چوي ٿو ته ان کان سواءِ ٻيو سڀ ڪوڙ آهي فرمائي ٿو:

وحدت واري واٽ ونج تون
وٺي نه آڇ وار
"روحل" رهجان رمز انهيءَ ۾
ٻي سڀ ڪوڙي ڪار

هو ٻڌائي ٿو ته مٺو محبوب تنهنجي من ۾ موجود آهي. اهو ته روح ۾ رهي ٿو. وڻ ٽڻ ۾ هڪڙي ئي وائي ٻڌڻ ۾ اچي ٿي، فرمائي ٿو:

سڄڻ مون پرڪيو، رهيو اندر روح.
رهيو اندر روح سئيان، سنجهه صبوح.
وڻ ٽڻ وائي هيڪڙي،
پريان جي پاهوهه.

سرائڪي

سنڌ ۾ سرائڪي شاعري ڪڏهن شروع ٿي، ان لاءِ پڪ سان ڪجهه به نه چئي نه ٿو سگهجي. حضرت شاهه عبداللطيف ڀٽائي جي آڳاٽن نسخن "گنج" کان وٺي ٻين ڪيترن ئي رسالن ۾ هير رانجهي جا بيت موجود آهن. پر انهن بيتن لاءِ يقين سان ڪا ڳالهه چئي نه ٿي سگهجي ته اهي ڪنهن جا چيل آهن. ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ جي راءِ آهي ته اهي بيت ديري غازي خان جي هڪ شاعر "نورنگ لغاري" جا چيل آهن. بهرحال شاهه لطيف جي دور کان سنڌ ۾ سرائڪي شاعريءَ جو رواج هو. ضرور ڪنهن شاهه سائين جي محفل ۾ اهي بيت چيا ۽ مجلس ۾ موجود فقيرن اهي ياد ڪري رسالي ۾ شامل ڪيا.

ادبي تاريخ جي اڀياس مان معلوم ٿئي ٿو ته سنڌ ۾ سرائڪي شاعريءَ جو مضبوط بنياد روحل وڌو ۽ ان کي پنهنجي ذات ۽ ڏانوَ سان وڌيڪ سهڻو ۽ سگهارو ڪيو. روحل کان اڳ اسان کي سنڌ ۾ سرائڪي جو ڪو بلند پايہ شاعر نظر نه ٿو اچي. هيءَ به هڪ حقيقت آهي ته سنڌ ۾ سرائڪي سي حرفي جو رواج به روحل ئي وڌو نه ته ان جو رواج ملتان ۽ بهاولپور واري پاسي سرائڪي خطي ۾ هو.

ان ۾ ڪو شڪ ڪونهي ته سنڌ ۾ سرائڪي شاعريءَ کي روحل ۽ سندس خاندان جي ٻين شاعرن وڏي ترقي ورائي. جيئن مٿي بيان ٿي چڪو آهي ته، روحل جو سوٽ مراد فقير، روحل جا فرزند دريا خان، خدا بخش، غلام علي ۽ شاهو سرائڪي جا سهڻا شاعر هئا. روحل جو پوٽو نظر علي ۽ ان جو پٽ در محمد مسڪين ۽ فقير محمد حسن سرائڪي ۾ شعر چيو آهي. مطلب ته هڪ ئي خاندان جا شاعر اٽڪل ٻه صديون شاعريءَ وارو ڏيو روشن ڪندا آيا. هنن سرائڪي کان علاوه سنڌي ۽ هندي فارسي ۾ پڻ ڪلام چيو. هن خاندان جي شاعرن ۾ روحل، مراد ۽ دريا خان جو درجو بلند آهي. سندن ڪلام هند سنڌ ۾ پيو ڳائجي.

روحل جي سوانح ۽ ڪلام مان چٽيءَ ريت معلوم ٿئي ٿو ته هو هڪ صاف دل صوفي هو. سندس ڪلام ۾ اخلاق ۽ نصيحت جا نڪتا نمايان نظر اچن ٿا. هتي نموني خاطر ڪجهه مثال پيش ڪجن ٿا. پنهنجي

هڪ سي حرفي جي شروع ۾ ئي نصيحت ڪندي چئي ٿو ته ٻانهي جو فرض آهي ته هر دم پنهنجي خالق ۽ مالڪ کي ياد ڪندو رهي جو ته الله تعاليٰ جي بابرڪت نالي کانسواءِ ٻي ڪوڙي ڪمائي آهي. دنيا کي رزيل رن سڏيندي ٻڌائي ٿو ته اها مڪار ۽ ڌوتي آهي. جنهن انهي رزيل رن کان منهن موڙيو. تنهن ڇڻ منزل ماڻي فرمائي ٿو:

الـف - الله دي نـالي ٻـاجهون. ڪـوڙي هـور ڪـمائي.
دنيـا ڌوتـي سـڀ جـڳ موهيـا. تيڪـون سمجهـ نـ آئـي.
نـال رزالـي لائـئـي يـاري. ڌاريـئي ڃـاڻ نـ ڪـائي.
جنهن اهين رن ڪنون منهن موڙيا. "روحـل" راهـ حقيقي پائي.

روحل پنهنجي هڪ ٻي سي حرفي ۾ نصيحت ڪندي ٻڌائي ٿو ته اي غافل انسان! هيءَ چئن ڏينهن جي مختصر زندگي اجاين خيالن ۾ نه گذار، هر وقت الله کي ياد ڪندو رهه. هيءَ دنيا ڌوتي آهي. انهيءَ جي مڪر کان هوشيار ٿي ۽ غفلت ڇڏي تون فقيري راهه اختيار ڪر:

الـف- الله ڪـر يـاد سـدا. نـت وحـدت وچ گذاريـن.
جيوڻ دي هـن چـار ڏهـاڙي. خـام خيـال نـ گهـارين.
ايهـ دنيا ڌوتـي سـڀ جـڳ موهيـا. چيـت چلـين مـت هـارين.
"روحـل" راهـ فقيـري دي وچ. غفلـت منئـون وسـارين.

هو طنز ڪندي چئي ٿو ته توکي ڪوڙ ڪمائڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي. افسوس! تون ٻرن سان سنگت رکي نموني بازي ڪري محض ڏيکاءُ خاطر جسم کي پيوت لائين ٿو. اي غافل! تون پنهنجي امل حياتيءَ جو ڪو قدر نه ٿو ڪرين پنهنجو وقت اجايو وڃائين ٿو. الله کي ياد ڪر ته تنهنجو خير ٿئي. چاڪاڻ ته ان کان مٿي ٻيو ڪو نالو ڪونه آهي. فرمائي ٿو:

ض - ضـرورت تيڪـون ڪهـڙي، ٻينـا ڪـوڙ ڪمـاوين
نـال ٻـران دي صحبـت تيـڏي. ٻينـا انـگ پيوت لڳـاوين
امـل حيـاتي قـدر نـ ڄـاڻين. نـاحق ويـل وڃـاوين.
روحـل نـانءُ الله دي ٻـاجهون. ڪوئـي خيـر نـ پـاوين.

ٻنهي جهانن جي سردار حضرت محمد مصطفيٰ صلي الله عليه وسلم

جن جي صفت ۽ ساراهه بيان ڪندي ٻڌائي ٿو ته ٻنهي جهانن جي سردار جي محبت جي طفيل الاهي اسرار معلوم ٿيا. پاڻ ساري عالم لاءِ رحمت بڻجي آيا. سندن مانُ ۽ مرتبو عرش کان به مٿانهون آهي. ساري جڳ ۾ سندن شرف ۽ شان بلند ۽ بالا آهي. فرمائي ٿو:

ميـم- مـوج محمـدي انـدر پـاتم سـارا سـرّ الاهـي
رحمـت عـالم بـڻ ڪـي آيـا. ڏيـنـدا جـڳ گواهـي.
عرشؤن منـزل بـالا تنهـن دي جـت اور نـ پهـت راهـي
"روحـل" اشـرف عـالم انـدر. بيشـڪ ميـڏا مـاهي.

روحل ٻڌائي ٿو ته دل سان ڪلمون پڙهڻ گهرجي. ماڻهو ڪلمون پڙهن ٿا. ان جي معني نه ٿا ڄاڻن. جيڪڏهن دل سان ڪلمو پڙهن ته سندن سڀ سور هڪ لحظي ۾ لهي وڃن ۽ سڪن جي سيج ماڻين. اهڙا انسان ڪنهن جا محتاج نه رهندا ۽ وحدت جا وڻجارا بڻجي حقيقي اسرار سڃائي سگهندا.

زي - زبـاني ڪلمـان پڙهنـدي. مـول نـ معنـيٰ ڄـاڻن.
جنهـان ڪلمـان دل دا پڙهيـا. سيـج سڪـان دي مـاڻن.
"لايحتـاج" گـذارن هـر دم. وائـي اور نـ واڻـن.
وحـدت دي وڻجـاري بڻڪـي. "روحـل" سيـر سڃـاڻن.

روحل هڪ سچو عاشق هو ۽ هن عشق کي هر چيز کان افضل ۽ اعليٰ ٿي سمجهيو ۽ عشق کان سواءِ عمر اجائي ٿي سمجهي. هو چوي ٿو ته عشق ئي مذهب آهي. عشق ئي ملت آهي ۽ عشق ئي عبادت آهي. فرمائي ٿو:

ي - يقيـن دي منـزل ڄـاڻين عشـق حقيقـت. عشـق طريقـت.
عشـق ٻنـان ايهـ عمـر اجائي. عشـق هـي عالم عشـق هـي دولـت.
ڄـاڻ انهين ڪنـون منهن نامـوڙين، عشـق هـي مذهب عشـق هـي دولـت.
روحـل قـول اهـو نـا فاسـد. عشـق عبـادت عشـق هـي طاعـت.

روحل جي ڪافين ۾ تصوف جي نڪتن عشق ۽ محبت وارن معنيٰ جي موتين کان علاوه من موهيندڙ موسيقي پريل آهي. روحل جون سموريون ڪافيون لڪ لهن پر سندس هن ڪافي کان گهڻائي شاعر متاثر ٿيا. سچل

سرمست جهڙو عظيم شاعر بہ متاثر ٿيو. روحل جي ڪافي جو ٿلهہ ۽ ٻہ بند پيش ڪجن ٿا.

نينهن لڳا من پياري دا،
پياري دا، ڪلنگي واري دا.

- پنهان لوڪان نون موت مرندا،
عاشق قتل نظاري دا.

- چن ڪٽريا سارا عالم ويکي،
مين ويکان رُخ پياري دا.

روحل پنهنجي ڪلام ۾ بار بار پاڻ سڃاڻڻ جي تلقين ڪئي آهي. پنهنجي هڪ ڪافي ۾ هو ٻڌائي ٿو تہ مان اڻ ڄاڻائيءَ وچان پنهنجي پرينءَ کي جهنگلن جبلن ۾ ڳوليندو رهيس. پر پوءِ پتو پيو تہ مُنهِ محبوب منهنجي من ۾ وسي ٿو. انهيءَ اڻ ڄاڻائي جو اظهار ڪندي فرمائي ٿو:

سئيان ڙي مين ايءَ نہ ڄاتا ڄاڻ، وسدا دل وچ
مين متوالي ٻاهر ڍونڊيندي
جهنگل روهہ پئي ووڙيندي
شهر رانجهن دي ڪاڻ..... وسدا دل وچ

هندي

هيءَ هڪ حقيقت آهي تہ صوفي روحل فقير وحدت الوجود جو قائل هو. سندس سمورو ڪلام انهيءَ فڪر سان پريل آهي. سندس ڪلام تي ڪجهہ لکڻ کان اڳ ضروري آهي تہ ان نظريي جي تاريخ ۽ تشريح بابت بہ اکر لکيا وڃن.

وحدت الوجود جو نظريو ڇو، ڪڏهن ۽ ڪيئن پيدا ٿيو؟ ان لاءِ جيڪڏهن اسان اسلامي تاريخ تي نظر وجهنداسون تہ معلوم ٿيندو تہ خلافت راشده (٦٦١-٦٣٢ع) کانپوءِ بنو اميہ جي دور (٧٤٩-٦٦١ع) ۾ تمام گهڻا ملڪ فتح ٿيا. نتيجي ۾ غنيمت جو مال گهڻو گڏ ٿي ويو. دولت بڇڙي شيءِ آهي، تنهنڪري ڌن دولت جي گهڻائي اسلام جي سياسي نظام ۾

خاص تبديلي پيدا ڪئي. خليفا مسجد ۽ حجرو ڇڏي عاليشان محلاتن ۾ رهڻ لڳا ۽ منبر بجاءِ عاليشان تخت تي ويهڻ لڳا. اڳ خليفي سان ڪنهن بہ وقت ڪوبہ ماڻهو ملي ٿي سگهيو، پر هينئر محلات جي در تي دربان بيهاريا ويا. خلفاءِ راشدين جي دور ۾ خليفن سڳورن جو جيڪو عوام سان گهرو تعلق هو، سو ختم ٿي ويو. خلافت جي جاءِ تي ملوڪيت اچي وئي. معاويہ جي وفات کان پوءِ يزيدي دور اسلامي تاريخ جو اونداهو دور آهي. ماڻهن سان ڏاڍا ظلم ٿيا. ڪربلا وارو ڦهري قصيو ٿيو. اهو ئي سبب آهي جو نيڪ دل مسلمان بيزار ٿي ويا ۽ هنن وقت جي حڪومت سان پنهنجا تعلقات ٽوڙي ڇڏيا. سندن ڦهري ڪارروايون ۽ عيش عشرت واري زندگي ڏسي عوام ڪانئڻ بيزار ٿي ويو. ڪي الله جا پيارا ٻانها دنيا جي ڏنڌن کان دور ٿي گوشي نشين ٿي ويا جن کي بعد ۾ صوفي سڏيو ويو. هنن ظاهري ڏيک واري عبادت جي پيٽ ۾ ان ڳالهہ تي وڌيڪ زور ڏنو تہ سينو صاف رکجي ۽ اندر اُجاري اچو ڪجي. اهو ئي سبب آهي جو حضرت شاهہ عبداللطيف ڀٽائي رح فرمايو:

روزا نمازون، ايءُ پڻ چڱو ڪم
اُو ڪو ٻيو فهم، جنهن سان پسجي پرينءَ کي

ٻئي هنڌ فرمايو اٿن:

اندر تون اُجار، پنا پڙهندين ڪيترا

انهن ڳالهين سبب ڪيترائي نوان نظريا پيدا ٿيا، جن مان هڪ نهايت ئي اهم نظريو "وحدت الوجود" آهي.

وحدت الوجود واري نظريي جو مختصر لفظن ۾ مفهوم اهو آهي تہ خدا کان سواءِ ڪائنات ۾ ڪابہ شيءِ موجود ڪانہ آهي. يا ڪٿي ائين چئجي تہ جو ڪجهہ موجود آهي، سو سڀ خدا ئي آهي. اهلِ ظاهر خدا کي ڪائنات جي سلسلي کان ڌار نہ ٿا سمجهن. يعني ڪائنات جي مختلف شين ۽ انسانن ۾ ڪو فرق نہ آهي. جو فرق آهي، سو ظاهر ۾ آهي. پر باطن ۾ بلڪل نہ آهي.

تاريخي لحاظ سان وحدت الوجود جو نظريو مسلمان صوفين ۾ ٽين صدي هجري جي پڇاڙيءَ ۾ قائم ٿي چڪو هو. پر ان کي جهين سٽين

هجري ۾ فلسفہ پسند صوفين جي هڪ جماعت وڏيڪ مضبوط ۽ مستحڪم ڪيو. هنن تصوف کي فلسفي جي رنگ ۾ رڱي. هڪ الڳ الاهيات جو فڪري نظام قائم ڪيو. انهن ۾ ابوالفتح شهاب الدين (م ۵۸۷هہ) ابن عربي (م۶۳۸هہ) ابن فارض (م۶۳۲هہ) ابن سبعين (م۶۶۸هہ) ۽ عفيف الدين (م۶۹۰هہ) ۽ سندن ساٿي گهڻو مشهور آهن. پر جنهن بزرگ ان عقيدي جي تمام گهڻي تبليغ ڪئي ۽ جنهن جي هٿان هيءُ فلسفو مڪمل ۽ مضبوط ٿيو، سو شيخ محي الدين ابن عربي آهي. جنهن کي شيخ اڪبر سڏيو ويندو آهي. ابن عربي جي تبليغ وحدت الوجود واري نظريي کي اسلامي عقيدي جي حيثيت ڏني. شيخ اڪبر جي ولادت ۵۶۰هہ ۾ اسپين ۾ ٿي. هن مشرق ۽ مغرب جي ڪيترن ئي ملڪن جو سير سفر ڪيو. سندن وفات ۶۳۸هہ ۾ ٿي ۽ سندن آخري آرام گاهہ دمشق ۾ آهي. ابن عربي جي تصنيفات ۾ "فصوص الحڪم" ۽ "فتوحات مڪيہ" کي مڙني کان وڏيڪ شهرت ملي. سندن عقيدن ۽ نظرين بابت انهن ٻنهي ڪتابن مان ڪافي معلومات ملي ٿي.

ابن العربي جا اهي ٻئي ڪتاب جڏهن سنڌ ۽ هند ۾ پهتا تہ اهي سڄاڻ عالمن کي وڻي ويا. هنن انهن جون شرحون لکيون ۽ وحدت الوجود واري نظريي کي زور وٺرايو. هيءُ اهو زمانو هو. جڏهن هندوستان ۾ مسلمانن جي حملن سبب مقامي قوتون ڪمزور ٿي چڪيون هيون ۽ ظاهريءَ طور انهن جو ابرڻ ۽ وري طاقت ۾ اچڻ مشڪل نظر اچي رهيو هو. اهڙين حالتن ۾ انسان دوست مسلمانن خانقاهون آباد ڪري انسان دوستيءَ جو پرچار ڪيو. جنهن کان نہ فقط مسلمان، پر هندو بہ متاثر ٿيا. ڪيترائي هندو، مسلمان صوفين جا عقيدت مند بڻجي ويا ۽ اهڙيءَ ريت ڀڳتي تحريڪ شروع ٿي. ساڌو سنتن مندر ڇڏي وڃي مٺ[6] آباد ڪيا.

جڏهن هند ۽ سنڌ ۾ اسلامي تصوف مقبول ٿيو تہ هندو ڌرم ۾ هڪ انقلاب آيو. ان ۾ نئين سوچ ۽ نئون فڪر پيدا ٿيو. مثلاً سڀني انسانن سان محبت ڪرڻ، ذات پات واري غير انساني رسم ۽ رواج کان نفرت ۽ بيزاري ۽ انساني ڀائيچاري واري نظريي کي پسند ڪرڻ وغيره. هوريان هوريان سڄاڻ هندن اسلامي عقيدن جا ٻيا عناصر هندو مذهب ۾ سمائي ڇڏيا. جيڪي ڀڳتي تحريڪ جا معتقد هئا، تن کي صوفيت يا اسلامي

تصوف ۾ ڪيترين ئي سٺين ڳالهين نظر آيون.

هيءَ هڪ اتفاقي ڳالهہ آهي تہ هندن ۾ ڀڳتي تحريڪ پهريون پيرو هندستان ۾ ان وقت پيدا ٿي، جڏهن وحدت الوجود جا حامي اهو عقيدو مسلمانن ۾ مقبول ڪرڻ ۾ مصروف هئا. اهڙيءَ ريت ٻئي تحريڪون رلي ملي هڪ ٿي ويون ۽ ان جي نتيجي ۾ اهو سمجهيو ويو تہ جيڪڏهن ظاهري طور نہ سهي، پر اندروني طور سمورا مذهب هڪ آهن.

اٺين صديءَ ۾ هندومت ۾ زوال اچي چڪو هو. هندن ان کي جيارڻ جي ڪوشش ڪئي. مشهور هندو مفڪر شنڪر آچاريہ (۸۶۸–۷۸۸) مالا بار ۾ پيدا ٿيو. هن هندن کي ٻنهي، فسفياڻي ۽ منطقي انداز سان سمجهايو تہ اسلام ۽ هندو مت هڪ آهن. شنڪر آچاريہ جيڪو خدا جو تصور پيش ڪيو هو، ان جو مقصد عبادت ڪرڻ هو. اسلام هڪ رحيم ۽ مهربان خدا جو تصور پيش ڪيو. جيڪو مخلوق سان محبت ڪري ٿو ۽ مخلوق ان سان محبت ڪري ٿي. ان تائين پهچڻ جو ذريعو ڀڳتي، عبادت ۽ رياضت ئي هو. اسلام جي اثر هيٺ گهڻي کان گهڻا ماڻهو "ڀڳتي مارڳ" جا قائل ٿي ويا.

هندوستان ۾ چشتيہ سلسلي جا بزرگ وحدت الوجود واري عقيدي جا پوئلڳ هئا. هندوستان ۾ سڀ کان پهرين مسعود بڪ هن نظريي جو پرچار ڪيو. جيڪو فيروز تغلق جو همعصر ۽ مائٽ هو. ان جا عقيدت مند ڏينهون ڏينهن وڌندا رهيا. سندس وڌندڙ مقبوليت ڏسي فيروز تغلق فتوا باز ملن کان هن جي خلاف ڪفر جي فتويٰ جاري ڪرائي ۽ کيس سرِعام قتل ڪيو ويو.

شنڪر آچاريہ کانپوءِ رامانج (۱۰۳۷-۱۱۳۷) دکن ۾ ڀڳتي تحريڪ کي زور وٺرايو. کانئس پوءِ رامانند (۱۲۹۹-۱۴۰۱) ڀڳتي تعليم جو پرچار ڪندي هڪ ڌار پنٿ قائم ڪيو. جنهن جو بنيادي اصول هن هيءُ رکيو تہ سمورا انسان پاڻ ۾ ڀائر آهن. برهمڻ جي تعليم خلاف هن پنهنجي پنٿ ۾ گهٽ ذات وارن کي بہ ان ۾ داخل ڪيو ۽ سڀني کي هڪ جيترو درجو ۽ عزت ڏني. رامانند جي چيلي ڀڳت ڪبير (۱۴۸۸-۱۵۱۷ع) هيءُ نظريو پيش ڪيو تہ بندي جي خدا سان محبت تڏهن ٿي سگهي ٿي، جڏهن هو پاڻ کي مذهب جي خانن ۾ نہ ورهائي. هن دعويٰ ڪئي تہ ڇوتڪارو هر

شخص لاءِ ممڪن آهي. پر شرط اهو آهي تہ سندس دل ۾ الله جي محبت پيدا ٿئي ۽ ان لاءِ ڪنهن مذهب جي پابندي ضروري نہ آهي.

هيءَ هڪ حقيقت آهي تہ هندي ٻوليءَ کي ادبي مقصدن لاءِ مسلمانن ئي استعمال ڪيو جو تہ روز مره جي انهيءَ ٻولي کي برهمڻ ناشائستہ زبان سمجهي نظر انداز ڪري ڇڏيو هو. خوشيءَ جي ڳالهہ اها آهي تہ صوفي سونهارن جون اهي قيمتي تصنيفون زماني جي لاهن چاڙهن کان گهڻي ڀاڱي بچي ويون. هنن هندي زبان جي ذريعي امن، انسان دوستي ۽ ڀائيچاري وارو پيغام هندو گهراڻن تائين پهچايو. مسلمان صوفي شاعرن جو اهو ئي مقصد هو. جنهن لاءِ هنن هندي زبان ۾ شعر چيو ۽ ان جو معيار بلند ڪيو. مسلمان صوفي شاعر. عربي فارسي جا تہ عالم هئا. پر ڪين هندي تي بہ عبور حاصل هو. هنن نين تشبيهن ۽ استعارن سان هندي شاعري کي مالا مال ڪيو. هنن اتان جي جبلن، درياهن، موسمن، ريتن رسمن مطلب تہ سڄي ماحول کي پنهنجي شاعريءَ جو موضوع بڻايو. صوفين جي سماع واري محفل ۾ هندي دوها پڙهيا ويندا هئا. جنهن کي "ڪيرت چيو ويندو هو. هڪ ڀيري بنده نواز گيسو دراز کان ڪنهن سوال ڪيو تہ، "سائين! صوفي سڳورا هندي کي ايترو ڇو ٿا پسند ڪن؟" وراڻيائون تہ، "ڪنهن زبان ۾ ڪا اهڙي خوبي هوندي آهي، جيڪا ٻين ۾ ڪانہ هوندي آهي. هندي تمام مٺڙي سهاجهي ۽ نرم نازڪ زبان آهي. ان جي موسيقي ۾ سوز ۽ گداز آهي. جيڪو هڪ دم دل تي اثر ڪري ٿو".

حضرت امير خسرو کان اٽڪل پنجاهہ ورهيہ پوءِ ملا دائود "چندائن" نالي هڪ مثنوي لکي جنهن جو ملا عبدالقادر بدايوني "منتخب التواريخ" ۾ ذڪر ڪيو آهي. ان کانپوءِ ان طرز تي ٻيون بہ مثنويون لکيون ويون. مثال طور: قطبن جي "درگاوتي" ملڪ الشعراءِ ملڪ محمد جائسي جي "مڌومالتي" عثمان جي "چتراولي" ۽ شيخ نبي جي "گيان ديپ" مشهور مثنويون آهن.

وڏي ڳالهہ اها آهي تہ هندي ۾ شعر چوڻ وارا وڏا صوفي بزرگ ۽ شريعت جا صاحب عالم هئا. سندن وڏي عزت هئي، ۽ ڪنهن بہ مسلمان سندن ڀڳتي شاعريءَ تي ڪو اعتراض ڪونہ ڪيو. انهن کان علاوه هڪ وڏو صوفي شاعر حضرت عبدالقدوس گنگوهي(١٤٦١-١٥٣٧) آهي.

جيڪو مشهور ديني عالم هو. هو هندي جو وڏو شاعر هو. سندس تخلص
"الکداس" هو. سندس هندي دوهن جو ڪتاب "الک ٻاڻي" جي نالي سا
مشهور آهي. جنهن کي "رشد نامو" پڻ سڏيو ويندو آهي.

ان ئي دور جو مشهور شاعر گرو نانڪ (١٤٦٩-١٥٣٨) آهي
جنهن هندي شاعريءَ جي ان روايت کي سگهارو ڪيو. جنهن جي ٻاڻي
فارسي، پنجابي ۽ برج ڀاشا جو سنگم نظر اچي ٿو. نانڪ جي شاعريءَ ما
معلوم ٿئي ٿو تہ هو اسلامي تصوف کان گهڻو متاثر آهي.

نانڪ جي لاڏاڻي کان ڇهہ سال پوءِ دادو ديال (١٥٤٤-١٦٠٣
پيدا ٿيو. سندس جنم گجرات ۾ ٿيو. پر هن پنهنجي زندگي جو وڏو حص
راجستان ۾ گذاريو. هن گجراتي مرائي، مارواڙي، سنڌي هندي ۽ فارس
زبانن ۾ شعر چيو. دادو ديال لاءِ چيو ويندو آهي تہ هو مسلمان هو ۽ سندس
اصل نالو دائود هو. هو اڪبري دور جو بلند پايہ شاعر هو. ان دور جو هڪ
ٻيو وڏو شاعر عبدالرحيم خان خانان پڻ هو. جنهن هندي، سنڌي ۽ فارس
۾ شعر چيو. افسوس جو عبدالرحيم (رحيمن) جو فارسي ۽ هندي ڪلا
تہ ملي ٿو، پر سندس سنڌي ڪلام زماني جي لاهن چاڙهن سبب گم ٿ
ويو. يا ڪنهن مڙهيءَ ۾ پيل هجي، جنهن جي اسان کي ڄاڻ ڪانہ آهي.

هيءَ هڪ تاريخي حقيقت آهي تہ صوفي سڳورن جي سماع وار
محفل ۾ فارسي ۽ سنڌي کان سواءِ هندي ڪلام پڻ وڏي ذوق ۽ شوق سا
پڙهيو ويندو هو. سنڌي ادبي تاريخ ٿي نظر وجهڻ سان معلوم ٿيندو
قاضي قادن کان وٺي فقير هدايت علي نجفي تارڪ تائين هندي شاعريءَ ج
ٿورو گهڻو اثر هر دور ۾ نظر ايندو. شاهہ ڪريم بلڙيءَ واري جي ملفوظا
بيان العارفين ۾ آيل آهي:

"فرمايائون تہ تصوف (سلوڪ جي وات) جو ڪنهن پرو پاند
لڌو آهي. سڀ ان جي ڄاڻڻ ۾ عاجز آهن. جي ڪو چوي ٿو تہ آءٌ اهو عل
ڄاڻان ٿو. تہ پڪ ڄاڻجو تہ ان کي ڪي بہ نہ ٿو اچي.

آهي اهڃاڻو، پيرُ پريان جو جيڏيون،
جنين ساڃاڻو، تنين تان نہ پروڙ ٿو.

پوءِ هي هندي بيت پڙهيائون.

اي سمنا گات پريم ڪي، پڙي جو ڪيسي پيرِ
ايهہ ڪولي ڪلي نهين، سب جڳ رهيا اَدير

ترجمو: اي سمن! پريم جي ڳنڍ اهڙي طرح ڏني پئي آهي، جو کولڻ سان پڻ نہ ٿي کلي، سارو عالم ان جي کولڻ ۾ عاجز آهي.

هيءَ هڪ تاريخ حقيقت آهي تہ صوفين واري سماع جي محفل ۾ هندي دوها وڏي ذوق شوق سان پڙهيا ويندا هئا. ان جو هڪ مثال مٿي ڏنو ويو آهي. ٻيو ثبوت شاهہ عبداللطيف ڀٽائي جو رسالو آهي، جنهن ۾ بيراڳ هندي جي عنوان هيٺ هندي دوها ڏنل آهن.

سندس هندي ڪلام پڙهڻ کان پوءِ پتو پوي ٿو تہ روحل فقير کي ڀڳت ڪبير داس سان وڏي عقيدت ۽ محبت آهي: پنهنجي هڪ شبد ۾ چوي ٿو:

مون مين سڪل شڪل سون نيارا
مين داس ڪبير ڪهايا

يعني مان سڀ ڪجهہ آهيان، جنهن کي ڪابہ شڪل نہ آهي، مان پاڻ کي ڪبير جو ٻانهو چورايان ٿو. انهيءَ شبد جي آخر ۾ چئي ٿو:

ڪهت "روحل" هم روحل ڀي ناهين
ڪبير روپ همارا

يعني روحل چوي ٿو تہ مان روحل بہ نہ آهيان، اسان جي صورت ڪبير جي صورت آهي.

ڀڳت ڪبير پنهنجي هڪ دوهي ۾ الله جي وحدانيت بيان ڪندي سبق سيکاري ٿو تہ محبوب تنهنجي من ۾ ائين موجود آهي، جيئن گل ۾ خوشبوءِ تون اجايو ٻاهر ڊوڙندو رهين ٿو. هو توکي هٿ نہ ايندو. اهو تہ رُڳ ۾ رُلُيل آهي، اهو الک جنهن کي ڪابہ صورت نہ آهي، هميشہ جيئڻ وارو ۽ فنا نہ ٿيڻ وارو تنهنجي دل ۾ئي موجود آهي: فرمائي ٿو:

ڪاهي ڪو پرهت بانوري، اوهہ تو تيري پاس هي
وه ويا پڪ تيري مانهين، پهولون مين جيسي باس هي

باهر ڪو دوڙي هات نہ آوي، مرگهہ ترشنا ڪيل.
الک اموورت، امر ابناسي، تو مانهين پرڪاس هي.

روحل فقير بہ ڀڳت ڪبير واري اها واٽ وٺي اهو ساڳيو سهڻو سبق هن ريت ڏنو آهي.

اپنا روپ پڇان، سمجهہ من درسن پيهي

ڪستوري وسي مرگهہ ڪي مانهين
بن نن ڍوندي، سونگهي تانهين

هوءِ رهيا حيران

هو چئي ٿو تہ پنهنجو پاڻ سڃاڻ. اي دل! سمجهہ تہ اهو ٿي سچو ديدار آهي. مشڪ هرڻ جي اندر موجود آهي، مگر هو ان خوشبوءِ کي بيابانن ۾ ڳوليندو ٿو وتي، هو اهڙي ريت حيران پريشان آهي.

مطلبُ تہ سنڌ جي صوفي شاعرن سنڌيءَ کان علاوه هندي ۾ شعر چيو، ان جي ذريعي امن، انسان دوستي ۽ ايڪتا جو درس ڏنو. روحل بہ انهن مان هڪ هو. سندس سنڌي، هندي ۽ سرائڪي ڪلام ادبي تاريخ ۾ وڏي اهميت رکي ٿو.

---

[1] ڪنڌڙي وارن جو ڪلام: مقدمو ص-۴۽۵: سنڌي ادبي بورڊ

[2] سرفراز جو موت جنهن نموني ٿيو، ان مان اها ڳالهہ پڪ سان چئي سگهجي ٿي تہ اهو ڪفن ڪيس بہ نصيب نہ ٿيو. قيد ۾ ٻنهي ڀيءُ پٽ کي قتل ڪيو ويو. دنيا جي طالبن لاءِ اهو واقعو عبرت انگيز آهي.

[3] وڪريل موتي ص: ۳۰

[4] فقير دريا خان جو ڪلام محترم نياز همايوني وڏي محنت ۽ محبت سان سهيڙيو. اهو "آءُ ڪانگا ڪر ڳالهہ" عنوان هيٺ سنڌي ادبي بورڊ پاران سنہ ۱۹۹۲ع ۾ ڇپجي چڪو آهي.

[5] تفصيل لاءِ ڏسو لطف الله بدوي جو لکيل ڪتاب "ڪنڌڙي وارن جو ڪلام" سنڌي ادبي بورڊ حيدرآباد سنڌ.

٦ اهو هنڌ جتي هڪ مهنت جي ماتحت گهڻائي ساڌو رهندا هجن يا ان کي خانقاهه، ڌرمسالو ۽ تعليم گاهه به چئي سگهجي ٿو. قاضي قادن جو ڪلام به اهڙيءَ هڪ مَٺ مان مليو. جيڪو هنڌ جي هڪ اديب هيري ٺڪر ايڊٽ ڪري پنهنجي عالمائي مقدمي سان هندوستان ۾ ڇپرايو. تازو ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ وڏيڪ تحقيق ڪري ”قاضي قادن جو رسالو“ جي عنوان سان عاليشان ڪتاب تيار ڪيو. جيڪو سنڌالاجي پاران ڇپجي چڪو آهي.

٧ شاهه ڪري بلڙيءَ واري جو ڪلام (ٻيو ڇاپو) عمر بن محمد دائود پوٽو ص–١١٨.١٧ شاهه عبداللطيف ثقافتي مرڪز ڀٽ شاهه ١٩٧٧ع

نوٽ: محسن عباسي صاحب جي مهرباني، جنهن هندي ڪلام نقل ڪرڻ ۾ مدد ڪئي. (شرق)

ڊاڪٽر مرليڌر جيٽلي

روحل فقير جو هندي ڪلام

ڪنڌڙي جوسنت روحل فقير اُنهيءَ ڪلهوڙا حڪومت واري زماني ١٧٠١ - ١٧٨٢ع ۾ پيدا ٿيو. جنهن کي عالمن ”سنڌي ادب جو سونهري دؤر“ سڏيو آهي. سنڌي ٻولي ارتقا جون الڳ الڳ منزلون پار ڪري هن زماني ۾ انهيءَ اوج کي وڃي رسي، اُنهيءَ ۾ جدا جدا موضوعن تي عالم ڪتاب لکڻ لڳا. ديني ۽ اخلاقي تعليم ۽ تربيت جو واهڻ، فارسيءَ بدران مادريءَ زبان سنڌيءَ کي بڻايو ويو. انهيءَ ۾ ”سنڌيءَ“ جي خاص نالي سان چڱي تعداد ۾ نظم ۾ ڪتاب لکيا ويا. عربيءَ ۽ فارسيءَ مان سنڌيءَ ۾ ڪتابن جي ترجمن جو سلسلو به هن دؤر ۾ شروع ٿيو. سنڌ جي سُگهڙن شاعرن ۽ ڳالهين ڪٿندڙن، عوامي آڳاٽن قصن کي نئين سر سنڌي بيتن ۾ بيان ڪيو، ته ٻئي طرف صوفي سالڪن اهڙن قصن جي آڌار تي اعليٰ معيار وارا بيت رچي عوام کي توحيد ۽ طريقت، ايمان ۽ اخلاق جو پيغام ڏنو. سنڌي اساسي شاعري مڪمل طور اوج کي وڃي پهتي، جنهن جي ساک اسان کي شاهه عبداللطيف ڀٽائي جي ڪلام مان ملي ٿي.

ڪلهوڙا حڪومت جي دؤر ۾ فارسي شاعريءَ جي روايت به ڪنهن حد تائين جاري هئي، ڇاڪاڻ ته ان زماني ۾ راڄ، ڪاروبار جي زبان فارسي ٻولي هئي. ڪن عالمن سنڌ جي تاريخ ۽ ٻين موضوعن تي فارسيءَ ۾ به ڪتاب لکيا. انهن جو تفصيلوار ذڪر اسان کي ادب جي تاريخ تي لکيل ڪتابن ۾ ملي ٿو.

ڪلهوڙن جي حڪومت واري زماني ۾ سنڌ ۾ هڪ ٻي به ادبي ڌارا نظر اچي ٿي. اها آهي هنديءَ ۾ ڀڳتي شاعريءَ جي شروعات. سنڌي ادب جي تاريخ لکندڙن عالمن خبر نه آهي ته انهيءَ اهم ادبي ڌارا کي ڇو نظر انداز ڪري ڇڏيو آهي. لطف الله بدويءَ، ڊاڪٽر عبدالجبار جوڻيجي ۽ ڪن ٻين اِن طرف اشارو ڪيو آهي، پر انهيءَ رجحان جي تفصيلوار ڇنڊ ڇاڻ نه ڪئي آهي. موجوده معلومات موجب سنڌي ۾ روحل فقير پهريون درويش آهي، جنهن هندي شاعريءَ جي ڀڳتي ڀاونا واري ڌارا کان متاثر ٿي نه فقط

سنڌيءَ ۽ سرائڪيءَ ۾ اهڙو شعر چيو آهي. پر هندي ٻوليءَ ۾ ٻه چار ڪتاب لکيا آهن. انهن کان سواءِ هن هنديءَ ۾ دوها، سي حرفيون، ڇپن (پد يا ڪيت) ۽ دوها ٻه رچيا آهن. روحل فقير جي سڀ کان وڏي خوبي آها آهي ته هن مسلمان هوندي ٻه هندو ڌرم جي گرنٿن، شاسترن ۽ فلسفي جو گهرو مطالعو ڪيو آهي ۽ پنهنجي شخصي انڀوَ جي آڌار تي ادوئيت ويدانت ۽ يوگ، گيان، ڀڳتيءَ ۽ ڪرم جهڙن موضوعن تي هنديءَ ۾ شاعري ڪئي آهي. سنڌي شعر جي تاريخ ۾ مون کي اڄ ڏينهن تائين ٻيو ڪو ٻه سنڌي شاعر نظر نه آيو آهي. جنهن هنديءَ ۾ انهيءَ قسم جي شاعري لکي هجي. ان لحاظ کان روحل فقير جو درجو سنڌي جي مڃيل شاعرن کان نرالو ۽ يگانو آهي.

روحل فقير کي گذريءِ اٽڪل ٻه سؤ سال ٿيا آهن. پر سندس زندگيءَ جو خاطريءَ جوڳو سربستو احوال معلوم ٿي نه سگهيو آهي. "ڪنڊڙيءَ وارن جو ڪلام" نالي هڪ ڪتاب ۾لطف الله بدويءَ زباني روايتن ذريعي روحل جي حياتيءَ جو ڪجهه احوال ڪٺو ڪري ڏنو آهي. هن سنت روحل جي ولادت جو سال ١٧٣٤ع ۽ وفات جو سال ١٨٠٤ع ڄاڻايو آهي. پر سندس ئي لکڻ موجب اهي سال اندازي تي ٻڌل آهن ۽ انهن بابت وڌيڪ تحقيق جي ضرورت آهي. سنڌ جي عالمن کي ۽ خاص طور ڪنڊڙيءَ جي فقيرن جي عقيدتمندن کي گهرجي ته انهيءَ ۾ کوجنا ڪري روحل فقير جي خاطريءَ جوڳي سوانح عمري لکي تيار ڪن. سنت روحل جي ڪتاب "اگم ورتا" ۾ ڄاڻايل آهي ته هن اهو ڪتاب آتم گيان جا راز جوڌپور جي راجا ٻجيه سنگهه کي سمجهائڻ لاءِ لکيو آهي. جوڌپور جي اتهاس مان خبر پوي ٿي ته راجا ٻجيه سنگهه ٽيهين ورهين جي عمر ۾ سن ١٧٥٣ع ۾ جوڌپور جي راڄگديءَ تي ويٺو ۽ چاليهه سال يعني ١٧٩٣ع تائين حڪومت ڪيائين. روحل فقير جو سنڌ جوڌپور سان چڱو ڳاٽو هو. ٻجيه سنگهه جو پٽ راجا بخت سنگهه ٻه روحل فقير جو عقيدتمند هو. انهيءَ مان ظاهر آهي ته ٻجيه سنگهه کي جڏهن روحل فقير "اگم ورتا" جو گيان دربار ۾ ڏنو، تڏهن هن سنت جي عمر چڱي وڏي هوندي. اهو سمو، مير ٻجر خان جي سن ١٧٨٠ع ۾ شهادت کانپوءِ جو هوندو. انهيءَ مان لڳي ٿو ته روحل فقير جو جنم ارڙهين عيسويءَ جي پهرئين ڏهاڪي ۾ ٿيو هوندو. جوڌپور جي قلعي ۾ سنت روحل جي سماڌي ٺهيل آهي. گهڻي ئي هندو توڙي مسلمان شرڌالو انهيءَ جي درشن لاءِ ايندا آهن.

روحل فقير جو جنم ٿرپارڪر ۾ عمرڪوٽ ويجهو ڪنهن ڳوٺ روحل واهِ ۾ ڄاڻايو وڃي ٿو. جيئن ته هي علائقو راجستان جي سرحد ويجهو آهي ۽ متس راجستان جي ثقافت، ٻولي وغيره جو گهڻو اثر آهي، انهي ڪري سهج سڀاءِ روحل هندي ٻولي جو محاورو حاصل ڪري ورتو. آتم گيان ۽ روحاني علم جي حاصلات ۾ هن ٿرپارڪر جي سنت ڏونگرسي مهاراج کان گهڻو ڪجهه پرايو. جنهن کي سنت روحل پنهنجو گرو ڪري مڃيو آهي. ٻئي طرف هن پنهنجيءَ شاعريءَ ۾ ڪبيرءَ دادوءَ کي ٻه گهڻن ئي هنڌن تي ياد ڪيو آهي. خاص ڪري هو پاڻ کي ڪبير جو ٻيو روپ ٿو ليکي. انهيءَ مان صاف ظاهر آهي ته سنت روحل، هندي جي "نرگڻ مارگي سنتن" جي واڻيءَ جو ٻه گهرو مطالعو ڪيو آهي. زباني روايتن موجب هن جهوڪ شريف جي شاهه عنايت صوفيءَ جي درگاهه تان گهڻو روحاني فيض حاصل ڪيو. سنڌ ۾ سنتن ۽ جوڳين، ساڌن ۽ سنتن، سامين ۽ ڪنپٽ ڪاپڙين جي اچ وڃ ٻه آڳاٽي زماني کان وٺي هلندڙ هئي انهيءَ بابت اسان کي گهڻئي حوالا اساسي سنڌي شاعريءَ ۾ ملن ٿا. خاص طور، سنڌ جي ولهه ۾ هنگلاج ديويءَ جو پراچين تيرٿ استان جڳياسين ۽ جاترين جي ڪشش جو مکيه مرڪز هو. اهڙن جاترين ۽ سنڌ جي مڪاني ماڻهن جي وچ ۾ گفتگوءَ ۽ ويچارن جي ڏي وٺ جو ذريعو ٻه هندي ٻولي هئي، جنهن کي سموري اُتر ڀارت ۾ صدين کان وٺي هڪ ڳنڍيندڙ ٻوليءَ Link Language جو درجو ٻه حاصل ٿي چڪو هو. انهن سببن ڪري سنڌ ۾ ٻه هنديءَ جو رواج ٿيڻ سڀاويڪ هو. جنهن جي ثابتي اسان کي شاهه لطيف جي رسالي مان ٻه ملي ٿي، جنهن ۾ "سر بيراڳ" هندي ۾ڪبير، دادوءَ، نانڪ ۽ ٻين سنتن جا هندي دوها گڏ ڪري رکيا ويا آهن. ممڪن آهي ته اهي شاهه لطيف جي حاضريءَ ۾ ٿيل سماع جي محفلن ۾ ڳاتا ويا هوندا. جن کي شاهه جي مريدن قلمبند ڪري ڇڏيو.

هتي اهو سوال ٿو پيدا ٿئي ته هنديءَ ۾ ڀڳتي. شاعريءَ جو جهڙي طرح الڳ ڌارائن ۾ ڦهلاءُ ٿيو آهي. تهڙي طرح سنڌ ۾ ڇو نه ٿيو؟ هندي ۾ سگڻ ڀڳتي ڌارا" جو ٻه گهڻو وڪاس ٿيو آهي. جنهن ۾ ڀڳوان رام ۽

ڪرشڻ کي اپائٿهار جو اوتار سگڻ روپ مڃي. انهن کي پوڄيو ويو آهي. گوسوامي تلسيداس جو رامچرت مانس، ڀڳوان رام جي ڀڳتيءَ ۾ لکيل آهي ته سورداس ۽ ميران ٻائيءَ جا پد. ڪرشڻ ڀڳتي جا مثال آهن. ٻئي طرف ملڪ محمد جائسي جو رچيل پدماوت صوفيائي شاعري جو مثال آهي. ته ڪبير ۽ دادوءَ جيهي ڪوتا "نرگڻ ڀڳتيءَ" جي شاعري آهي. جنهن ۾ خلقٿهار کي "گڻ - آڪار" کان پري هڪ حق جي وجود ۾ محسوس ڪندي، انسان سموري ڪائنات سان ان جي وحدت جو انڀوءُ ڪيو ويو آهي. ڏسجي ته عربن جي سنڌ فتح ڪرڻ کان وٺي انهيءَ علائقي ۾ اسلام جو ڦهلاءُ شروع ٿيو. جنهن جو زور ڏينهون ڏينهن وڌندو ويو. سنڌ جي هندن گهڻي تعداد ۾ اسلام قبول ڪيو. جن اها واٽ نه ورتي تن مان گهڻا سنڌ مان لڏي ڀين هندو راجائن جي راڄن ۾ وڃي رهيا. نتيجو اهو نڪتو جو سنڌ ۾ هندن جو تعداد ڪل آدمشماري جو اٽڪل پنجويهه سيڪڙو بچيو. اهڙي ماحول ۾ "سگڻ ڀڳتيءَ" واري شاعريءَ جو وڪاس سنڌ ۾ ٿي نه سگهيو. جنهن جو هڪ لازمي جزو مورتي پوڄا آهي. جنهن جي اسلام ۾ اجازت ڏنل نه آهي. ٻئي طرف "نرگڻ ڀڳتيءَ" واري شاعري، صوفين جي وحدت الوجود واري فلسفي ۽ ڀين ويچارن جي تمام ويجهو آهي. انهيءَ ڪري ڀڳتي شاعري جي انهن ٻنهي ڌارائن جي ڦهلاءَ لاءِ سنڌ جو ماحول مددگار ثابت ٿيو.

سنڌي ادب جي ارتقا تي ويچار ڪجي ته نظر ايندو ته سنڌ ۾ عربن جي حڪومت ٧١٢ع ۾ برپا ٿيڻ کان وٺي ارڙهينءَ عيسوي صدي جي آخر تائين ڪنهن به هندو شاعر جي رچنا نه ملي آهي. ١٧٤٣ع ۾ ساميءَ ۽ ١٨٥٠ع ۾ دلپت جو جنم ڪلهوڙا دؤر ۾ ٿيو آهي، پر سندن شاعري ٽالپرن جي دؤر جي ليکبي. جڏهن هو دنيوي مايا، موهه کي تياڳي ڀڳتيءَ جي راهه تي اڳتي وڌيا. سنڌي ادب ۾ هيءَ اهڙو وڏو خال اهي، جنهن تي چڱيءَ طرح ويچار ڪرڻ جڳائي. پراڻي سنڌيءَ ۾ ائين ڪان ڏهين عيسوي صديءَ واري عرصي ۾ "مهاڀارت" جو سنڌ ۾ تيار ڪيل ڪو ايڊيشن موجود هو. جنهن تان عربي ۾ پوءِ ان جي آڌار تي فارسي ۾ مهاڀارت جون ڪجهه ڪٿائون ترجمو ڪيون ويون. انهيءَ جي خبر اسان کي فارسي ڪتاب "مجمل التواريخ" مان پوي ٿي. ڏهين صديءَ ۾ سنڌ ۾ "ورڻ ديوتا" جو

اوتار "اڏيرو لال" پيدا ٿيو. جنهن کي سنڌي مسلمان به زنده پير جي روپ ۾ مڃين ٿا. هندو ڌرم سان واسطو رکندڙ انهن ٻن ڪٿائن کان پوءِ ويندي سنت روحل فقير جي هندي رچنائن تائين يعني اٽڪل ست سؤ سالن جي ڊگهي عرصي ۾ سنڌ ۾ هڪ به هندو شاعر نٿو ملي. نڪو هندو ڌرم سان واسطو رکندڙ ڪا به رچنا ان زماني ۾ سنڌ ۾ لکيل نظر آئي آهي. ڇا سنڌ جي هندن ۾ ڪا به جذبات نه هئي، جنهن جو هو سنڌي شاعري ۾ اظهار ڪن. ٻئي طرف انهيءَ زماني ۾ ڀارت جي سيني مکيه ٻولين ۾ رامائڻ، مهاڀارت، ڀاڳوت پراڻ وغيره گرنٿن جا چڱي تعداد ۾ ترجما ملن ٿا ۽ انهن جي آڌار تي ڪوتائن ۽ ناٽڪن جي به رچنا ڪئي وئي آهي.

سنڌي ادب ۾ انهيءَ خال پيدا ٿيڻ جو مکيه سبب اهو ٿو نظر اچي ته مسلمان حاڪمن ۾ سنڌ ۾ جن هندن اسلام قبول نه ڪيو. تن جو تعداد تمام ٿورو وڃي بچيو. گهٽائي جي وچ ۾ هو هميشه دٻيل ۽ هيسيل رهيا. انهيءَ ڪري لکيت ۾ ادبي رچنائن ذريعي پنهنجن ڌرمي جذبن ۽ عقيدن جو اظهار هنن سماجي سطح تي نه ڪيو. اهڙو ساهت جيڪو ٿورو گهڻو لکيو ويو. انهيءَ جو دائرو، گهرن ۽ برادرين تائين محدود رهيو. اڏيري لال جو جنم ساکي ۽ پنجڙا انهيءَ جو هڪ مثال آهن. جيڪي زباني روايتن ذريعي پيڙهيءَ به پيڙهي هلندا رهيا ۽ گهڻو پوءِ اوڻويهين عيسوي صدي جي وچ ڌاري قلمبند ڪيا ويا. سنڌ تي وقت به وقت ڌارين جا حملا به پئي ٿيا.انهيءَ ۾ به گهڻو ادبي سرمايو ناس ٿي ويو ٿو ڏسجي. ٻيو ته جيڪي هندو سنڌ مان لڏ پلاڻ ڪري ڀين علائقن ۾ هليا ويا. اهي پنهنجا ڌرمي گرنٿ ۽ ادبي رچنائون پاڻ سان کڻي ويا. سنڌ جي پر وارن علائقن راجستان ۽ گجرات جو دؤرو ڪندي مون گهڻيئي لائبريريون نظر مان ڪڍيون آهن. اتي سوين صديون اڳ جا لکيل قلمي نسخا ۽ دستخط محفوظ آهن. اهڙن دستخطن جو تعداد هزارن ۾ آهي. جن جي ٻوليءَ جي سڃاڻپ نه ڪئي وئي آهي. انهيءَ جو تمام گهڻو امڪان آهي ته انهن ۾ ڪيتريون ئي لکتون اڳاٽي سنڌي ٻولي ۾ هونديون. قاضي قادن جو ستن دوهن کان وڏيڪ ڪلام اسان کي هرياڻا ۽ راجستان جي مندرن ۽ مٺن مان حاصل ٿيو آهي. سوامي پراڻناٿ (١٦١٨-١٦٩٤)جي سنڌي واڻي گجرات ۾ مڌيه پرديش جي پرڻامي پنٿ وارن مندرن ۾ محفوظ رکيل هئي ته سنت دادوءَ (١٥٤٤-١٦٠٢) جو

سنڌي ڪلام دادو پنٿي مٺن ۽ مندرن ۾ سلامت رکيو ويو هو. سامي جا سنڌي سلوڪ بہ تہ اسان کي اصل ۾ امرتسر مان هٿ آيا آهن. انهيءَ ڪري گهڻي خاطري سان چئي سگهجي ٿو تہ گجرات، راجستان، مڌيہ پرديش (خاص طور تي برهانپور) وغيره علائقن آڳاٽن گرنٿ- ڀنڊارن ۾ جيڪڏهن ويهي جاچ ڪجي تہ قديم ۽ وچين دوَر جي سنڌي ادب جا گهڻيئي لڪل رتن جيڪر ظاهر ٿي پون.

ڪن عالمن سنڌي ادب ۾ هتي ڄاڻايل خال تي ويچار ظاهر ڪندي ائين بہ چيو آهي تہ سنڌي واڻيا گهڻي قدر واپاري ذاتي آهن. جن جي زندگيءَ جو مکيہ مقصد آهي پيسو ڪمائڻ. انهيءَ ڪري ادب جي سرجڻ ۾ سندن چاهہ نہ هو. اهوئي سبب آهي جو اسان کي مسلمانن جي حڪومت واري دوَر ۾ ڪنهن بہ سنڌي هندوءَ جون رچنائون نٿيون ملن. انهيءَ دليل ۾ مون کي ڪوبہ وزن نظر نٿو اچي. جيڪڏهن ائين هجي ها تہ سنڌ ۾ سن ١٨٤٣ع ۾ انگريزن جي حڪومت برپا ٿيڻ شرط ئي تعليم ۽ ادب جي کيتر ۾ هندو ليکڪ ۽ شاعر نظر نہ اچن ها. ڪنهن بہ ذاتيءَ ۾ ان طرح اوچتو تبديلي نہ ايندي آهي. انهيءَ مان صاف ظاهر آهي تہ سنڌ ۾ انگريزن جي حڪومت برپا ٿيڻ کان اڳ بہ هندو ليکڪ ۽ شاعر چڱي تعداد ۾ موجود هوندا هئا. جن جون رچنائون اسان کي اڃا تائين معلوم نہ ٿي سگهيون آهن.

روحل فقير جون هنديءَ ۾ رچنائون

روحل جو ڪلام اٽڪل سوءِ کن سال قلمي نسخن ۽ هٿ سان لکيل پوٿين جي صورت ۾ محفوظ رکيو ويو آهي. ڀارت ۾ رهندڙ هن سنت جي مريدن ۽ عقيدتمندن سان ملاقاتن دوران معلوم ٿيو تہ وٽن سنت روحل جو ڪلام دستخطن جي صورت ۾ موجود آهي، پر انهيءَ جي ڇپائڻ جي ۽ عوام ۾ ڦهلاءُ ڪرڻ جي ڪين منع ڪيل آهي. هن سنت جي ڪلام جو پهريون ڇاپو سن ١٩٠٢ع ۾ گولا سنگهہ پرچارام، "روحل فقير" نالي سان ڇپائي پڌرو ڪيو. انهيءَ ۾ روحل جو ڪجهہ سنڌي ۽ سرائڪيءَ ۾ ڪلام ۽ ٻہ هندي گرنٿ (شاستر من-پربوڌ ۽ شاستر آڏ بُڌي گرنٿ) شايع ڪيل آهن. سن ١٩٦٤ع ۾ سنڌي ادبي بورڊ، "ڪنڊڙيءَ وارن جو ڪلام" ڪتاب شايع ڪيو آهي، جيڪو لطف الله بدوي مرتب ڪيو آهي. انهيءَ ۾ روحل ۽ مراد فقير جو سنڌي ۽ سرائڪي ڪلام ڏنل آهي. ٻنهي فقيرن جي هندي ڪلام جا فقط ڪجهہ مثال مهاڳ ۾ ڏنل آهن. ڀارت ۾ سن ١٩٦١ع ۾ "روحل جو ڪلام" نالي سان سنڌي ساهتيہ سمتيءَ، بمبئي مان هڪ ڪتاب شايع ڪيو آهي. جنهن کي ڊاڪٽر رگهومل موٽواڻي مرتب ڪيو آهي. انهيءَ ۾ سنت روحل کي باني" روحل جون ڪجهہ هندي رچنائون ڏنل آهن.

سنت روحل جي هندي ڪلام جو سڀني کان بهترين ڇاپو دهليءَ مان سن ١٩٩٠ع ۾ شايع ٿيو آهي. انهيءَ جو ايڊيٽر آهي ڊاڪٽر رميش چندر مشر، جيڪو دهليءَ يونيورسٽيءَ جي راملال آنند ڪاليج ۾ هندي جو پروفيسر آهي. ڪتاب جو نالو آهي "سنڌي ڪوي سنت روحل کي هندي باڻي" ڊاڪٽر مشر هندي ۾ ڀڳتي - شاعري جو ڄاتل سڃاتل ۽ مشهور نقاد آهي. انهيءَ موضوع تي سندس گهڻيئي ڪتاب هندي ۾ شايع ٿيل آهن. روحل جي هندي باڻي جي اڀياس ڪرڻ ۽ انهيءَ جون صحيح پڙهڻيون مقرر ڪرڻ توڙي اوکن لفظن جي معنيٰ لکڻ ۾ سنڌي جي مشهور شاعر نارائڻ شيام کيس گهڻي مدد ڏني آهي. ائين چوڻ ۾ ڪوبہ وڌاءُ نہ ٿيندو تہ اهو ايڊيشن ٻنهي گڏجي تيار ڪيو آهي. انهيءَ ڇاپي کي تيار ڪرڻ ۾ هري دلگير کان حاصل ڪيل هڪ دستخط کي مکيہ آڌار بڻايو ويو آهي. جيڪو سن ١٩٣٠ع ۾ لاڙڪاڻي (سنڌ) ۾ لکيو ويو هو. هن ڇاپي ۾ سنت روحل جا هيٺ ڄاڻايل هندي گرنٿ ۽ ڪلام ڏنل آهن.

(١) شاستر من پربوڌ (٢) شاستر آديت گرنٿ (انيوءِ ۽ آتم درسي ڪو انگي) (٣) نج مول گرنٿ (٤) شبد (پد) (٥) پندرهن ٿتيان ڪوُ ويچار (٦) سي حرفي (١-٢) (٧) اگم وارتا.

روحل فقير جي هندو عقيدتمندن مان معلوم ٿيو آهي تہ هن سنت جو ٻيو بہ گهڻو ئي اڻ ڇپيل ڪلام آهي، جيڪو گڏ ڪري هڪ گرنٿ جي صورت ۾ ڇپائڻ گهرجي. لطف الله بدويءَ پنهنجي ڪتاب "ڪنڊڙي وارن جو ڪلام" جي مهاڳ ۾ ڄاڻايو آهي تہ وٽس سنت روحل ۽ ڪنڊڙي جي ٻين فقيرن جو بہ هندي ڪلام موجود هو. اهو هن جدا ڪتاب ۾ ڇپائي پڌرو ڪرڻ جو ويچار ڪيو آهي، خبر نہ آهي تہ اهو ادبي خزانو ڪيڏانهن ويو. سنڌ جي عالمن کي گهرجي تہ ڪنڊڙيءَ جي موجوده سنتن سان

سنڌي ڪلام دادو پنٿي منن ۽ مندرن ۾ سلامت رکيو ويو هو. سامي ج سنڌي سلوڪ بہ تہ اسان کي اصل ۾ امرتسر مان هٿ آيا آهن. انهيءَ ڪري گهڻي خاطري سان چئي سگهجي ٿو تہ گجرات، راجستان، مڌيہ پرديش (خاص طور تي برهانپور) وغيره علائقن آڳاڻن گرنٿ- پنڌارن ۾ جيڪڏهن ويهي جاچ ڪجي تہ قديم ۽ وچين دؤر جي سنڌي ادب جا گهڻيئي لڪل رتن جيڪر ظاهر ٿي پون.

ڪن عالمن سنڌي ادب ۾ هتي ڄاڻايل خال تي ويچار ظاهر ڪندي ائين بہ چيو آهي تہ سنڌي واڻيا گهڻي قدر واپاري جاتي آهن، جن جي زندگيءَ جو مکيہ مقصد آهي پيسو ڪمائڻ. انهيءَ ڪري ادب جي سرجڻ ۾ سندن چاهہ نہ هو. اهوئي سبب آهي جو اسان کي مسلمانن جي حڪومت واري دؤر ۾ ڪنهن بہ سنڌي هندوءَ جون رچنائون نٿيون ملن. انهيءَ دليل ۾ مون کي ڪوبہ وزن نظر نٿو اچي. جيڪڏهن ائين هجي ها تہ سنڌ ۾ سن ١٨٤٣ع ۾ انگريزن جي حڪومت برپا ٿيڻ شرط ئي تعليم ۽ ادب جي کيتر ۾ هندو ليکڪ ۽ شاعر نظر نہ اچن ها. ڪنهن بہ جاتيءَ ۾ ان طرح اچانڪ تبديلي نہ ايندي آهي. انهيءَ مان صاف ظاهر آهي تہ سنڌ ۾ انگريزن جي حڪومت برپا ٿيڻ کان اڳ بہ هندو ليکڪ ۽ شاعر چڱي تعداد ۾ موجود هوندا هئا، جن جون رچنائون اسان کي اڃا تائين معلوم نہ ٿي سگهيون آهن.

روحل فقير جون هنديءَ ۾ رچنائون

روحل جو ڪلام اٽڪل سؤ ڪن سال قلمي نسخن ۽ هٿ سان لکيل پوٿين جي صورت ۾ محفوظ رکيو ويو آهي. ڀارت ۾ رهندڙ هن سنت جي مريدن ۽ عقيدتمندن سان ملاقاتن دؤران معلوم ٿيو تہ وٽن سنت روحل جو ڪلام دستخطن جي صورت ۾ موجود آهي، پر انهيءَ جي ڇپائڻ جي ۽ عوام ۾ ڦهلاءُ ڪرڻ جي ڪين منع ڪيل آهي. هن سنت جي ڪلام جو پهريون ڇاپو سن ١٩٠٢ع ۾ گولا سنگهہ پرچارام، "روحل فقير" نالي سان ڇپائي پڌرو ڪيو. انهيءَ ۾ روحل جو ڪجهہ سنڌي ۽ سرائڪيءَ ۾ ڪلام ۽ ٻہ هندي گرنٿ (شاستر من-پربوڌ ۽ شاستر آد ٻڌي گرنٿ) شايع ڪيل آهن. سن ١٩٦٤ع ۾ سنڌي ادبي بورڊ، "ڪنڌڙيءَ وارن جو ڪلام" ڪتاب شايع ڪيو آهي. جيڪو لطف الله بدوي مرتب ڪيو آهي. انهيءَ ۾

روحل ۽ مراد فقير جو سنڌي ۽ سرائڪي ڪلام ڏنل آهي. ٻنهي فقيرن جي هندي ڪلام جا فقط ڪجهہ مثال مهاڳ ۾ ڏنل آهن. ڀارت ۾ سن ١٩٦١ع ۾ "روحل جو ڪلام" نالي سان سنڌي ساهتيہ سمتيءَ، بمبئي مان هڪ ڪتاب شايع ڪيو آهي، جنهن کي ڊاڪٽر رگهومل موٽواڻي مرتب ڪيو آهي. انهيءَ ۾ سنت روحل کي باني" روحل جون ڪجهہ هندي رچنائون ڏنل آهن.

سنت روحل جي هندي ڪلام جو سڀني کان بهترين ڇاپو دهليءَ مان سن ١٩٩٠ع ۾ شايع ٿيو آهي. انهيءَ جو ايڊيٽر آهي ڊاڪٽر رميش چندر مشر، جيڪو دهليءَ يونيورسٽيءَ جي راملال آنند ڪاليج ۾ هندي جو پروفيسر آهي. ڪتاب جو نالو آهي "سنڌي ڪوي سنت روحل کي هندي باڻي" ڊاڪٽر مشر هندي ۾ ڀڳتي - شاعري جو ڄاتل سڃاتل ۽ مشهور نقاد آهي. انهيءَ موضوع تي سندس گهڻيئي ڪتاب هندي ۾ شايع ٿيل آهن. روحل جي هندي باڻي جي اڀياس ڪرڻ ۽ انهيءَ جون صحيح پڙهٽيون مقرر ڪرڻ توڙي اوکن لفظن جي معنيٰ لکڻ ۾ سنڌي جي مشهور شاعر نارائڻ شيام ڪيس گهڻي مدد ڏني آهي. ائين چوڻ ۾ ڪوبہ وڌاءُ نہ ٿيندو تہ اهو ايڊيشن ٻنهي گڏجي تيار ڪيو آهي. انهيءَ ڇاپي کي تيار ڪرڻ ۾ هري دلگير کان حاصل ڪيل هڪ دستخط کي مکيہ آڌار بڻايو ويو آهي. جيڪو سن ١٩٣٠ع ۾ لاڙڪاڻي (سنڌ) ۾ لکيو ويو هو. هن ڇاپي ۾ سنت روحل جا هيٺ ڄاڻايل هندي گرنٿ ۽ ڪلام ڏنل آهن.

(١) شاستر من پربوڌ (٢) شاستر آديت گرنٿ (انيوءَ آتم درسي کو انگي) (٣) نج مول گرنٿ (۴) شبد (پد) (۵) پندرهن ٿتيان ڪوءُ ويچار (٦) سي حرفي (١-٢) (٧) آگم وارتا.

روحل فقير جي هندو عقيدتمندن مان معلوم ٿيو آهي تہ هن سنت جو ٻيو بہ گهڻو ئي اڻ ڇپيل ڪلام آهي. جيڪو گڏ ڪري هڪ گرنٿ جي صورت ۾ ڇپائڻ گهرجي. لطف الله بدويءَ پنهنجي ڪتاب "ڪنڌڙي وارن جو ڪلام" جي مهاڳ ۾ ڄاڻايو آهي تہ وٽس سنت روحل ۽ ڪنڌڙي جي ٻين فقيرن جو بہ هندي ڪلام موجود هو. اهو هن جدا ڪتاب ۾ ڇپائي پڌرو ڪرڻ جو ويچار ڪيو آهي، خبر نہ آهي تہ اهو ادبي خزانو ڪيڏانهن ويو. سنڌ جي عالمن کي گهرجي تہ ڪنڌڙيءَ جي موجوده سنتن سان

ملاقاتون ڪري ۽ اتان جي فقيرن توڙي ڪنڊڙي جي عقيدتمندن کان سمورو ڪلام هٿ ڪري، انهيءَ کي سودي سنواري ترتيب ڏيئي ڇپائي پڌرو ڪن.

روحل جي هندي ڪلام جي جهلڪ

روحل فقير جو جيڪو ڪلام حاصل ٿي سگهيو آهي، انهيءَ جي آڌار تي اهو چئي سگهجي ٿو تہ سندس فقط ويهہ سيڪڙو ڪن ڪلام سنڌي ۽ سرائڪي ۾ آهي. باقي اسي سيڪڙو ڪلام هندي ٻولي ۾ آهي. جيئن تہ سندس هندي ڪلام جي گهٽڻ کي جاڻ ٿي نہ آهي، انهيءَ ڪري هتي مختصر طور انهيءَ جي معلومات ڏجي ٿي.

(١) شاستر من پرٻوڌ

هيءَ گرنٿ روحل جي مڙني رچنائن ۾ اهم آهي. انهيءَ جو مقصد سنت شاعر جي لفظن ۾ اهو آهي تہ آتم گيان ذريعي من کي شڌ (پاڪ) ڪرڻ ۽ انهيءَ کي دنياوي مايا موهہ، لوڀ لالچ، اهنڪار وغيره کان هٽائي صحيح راهہ تي وٺي وڃڻ. روحل فقير جو هي سڄو ڪتاب من ۽ چت (يعني، سمجهہ، ٻڌي، ضمير، ڀلي ٻري جي وچ ۾ فرق ڪرڻ جي قوت) جي وچ ۾ گفتگوءَ واري عبارت ۾ لکيل آهي. انهيءَ ۾ دوها، چوپايون، سوئيا، ڪوت، پد ۽ ٻيا چند ڪتب آندل آهن. هيءَ سموري لمبي بياني ڪويتا آهي، جنهن ۾ انسان جي الڳ الڳ ڀاونائن ۽ وڪارن کي ڪردارن جي روپ ۾ پيش ڪيو ويو آهي. ڀڳتي شاعري ۾ هن قسم جون رچنائون تمام ورلي نظر اچن ٿيون.

(٢) شاستر اديت گرنٿ

هن ڪويتا ۾ بہ روحل گفتگوءَ واري عبارت استعمال ڪئي آهي ۽ دوها، جهولنا، ڪنڊلي، ڪوٽ سوئيا وغيره چند ڪتب آندا آهن. موجوده صورت ۾ هي رچنا ٻن ڀاڱن ۾ ختم ٿئي ٿي: "انيوءَ ڪو انگ" ۽ "آتم درسي ڪو انگ"، پر ڪويتا مان اشارو ملي ٿو تہ انهيءَ جو ٽيون ڀاڱو آهي "من جو انگ" ان مان لڳي ٿو تہ حاصل ٿيل دستخط اڻپورو آهي. هن رچنا جو مکيہ مقصد آهي پريم جي مهما سمجهائڻ. سمجهہ يا ٻڌي جڏهن پريم جو سهارو وٺي عشق جي خماريءَ ۾ پوريءَ طرح ٻڏي وڃي ٿي تڏهن عام

لوڪن کي اهو اديت يعني عجيب تماشو لڳي ٿو. جيتوڻيڪ اهڙيءَ سمجهہ پنهنجي پرين سان ملي انهيءَ ۾ پنهنجي الڳ وجود کي ختم ڪري انهيءَ سان هڪ ٿي وڃي ٿي:

روحل اديت گرنٿ منهہ، اُلٽي وچن انيڪ.
سمجهيگا ڪو سنت جن، جان گهٽ ڪليا وويڪ.
جان گهٽ ڪليا وويڪ. سنو وانڪي گني نياري.
پيا پيالا پريم. چڙهيا تنهہ عشق خماري.
گيان ڪلا ۾ الٽ سلٽ. جاءِ مليو جب ايڪ.
روحل اديت گرنٿ منهہ. الٽي وچن انيڪ.

وويڪ يا اهڙي سمجهہ پيدا ٿيڻ جي سبب کان وڌيڪ سچائپ اها آهي تہ ان جي سامهون انسان جا پيدا ڪيل فرق ۽ سنڌا سڀ غائب ٿي ٿا وڃن:

نا ڪڇ اونچ نہ نيچ هئہ. سڀ ڪر ناجو ايڪ.
روحل سوجهي تب پڙي، جب ڪليءَ وچار وويڪ.

اهڙي آتم گيانيءَ کي پوءِ هر هنڌ انهيءَ اتم تت جي وجود جو احساس ٿئي ٿو:-

باهر انتر ايڪ هئہ. پند برمهند منهہ باس.
سرو-وياپي آتما. جيون گهٽ مانهہ آڪاس.

(٣) نج مول گرنٿ

هن گرنٿ ۾ روحل فقير سمجهايو آهي تہ ڪهڙي طرح خالق جي من ۾ ايڪ مان انيڪ ٿيڻ جي خواهش پيدا ٿي ۽ هن سرشٽيءَ جو سرجڻ ڪيو. گرنٿ ۾ دوها ۽ چوپايو چند ڪتب آندل آهن. ڪائنات جي سرجڻ تي روشني وجهندي شاعر دين ۽ دنيا ۾ نظر ايندڙ ٻوڻگ، پاکنڊ ۽ ڪُرسمن جي مخالفت ڪندي صحيح واٽ اپنائڻ جو سنديش ڏنو آهي.

(٤) شبديہ (پد)

نرگڻ-نرآڪار سرجڻهار ۾ پورڻ وشواس ظاهر ڪندي روحل فقير

هنن گيتن ۾ پريم ۽ ورهه جي ڀاونائن جو تمام سهڻي ۽ شاعرائي عبارت ۾ ذڪر ڪيو آهي. انهن گيتن ۾ هنديءَ جي سنتن جي شاعرائيءَ روايت کي اپنائي هولي، بسنت، ڦاڳ، وغيره ڏڻن جون علامتون ڪٺي شرنگار رس پيدا ڪيو ويو آهي جيئن ته:

(ٿل). ميري هردي ڦوليئو ورهه باگ
شيام سندري کيلي ڦاگ

انترا:- سير صراحي رام رس پايا. پيوت پريم بسر گئي ڪايا.
امر پيالا پيئا ڇاڻ. ڪبهون نه لاگي جم ڪؤ باڻ.
تنت تال ڏن انهد باجا. پانچ سکي مل ناچن لاگا.
الٽ سلٽ جب ملت ايڪ. ڀول گيئو سڀ ڀرم ڀيڪ.
ڇوٽي اميرس کي پچڪاري. ڀيج رهي پيا سنگ پياري،
برست بوند ابير گلال. اندر باهر ديکيا لال.
بڙا پسارا ايڪ مول. ڇوراسي لک لاگا ڦول.
من ٻوئترا تنهه ڪريَ لنحار. جنهه لنا نه تنت سار.

سيوڳ:- گيان-ديپ گهٽ ڀيو پرڪاس. رئن انڌيرو سڪل سوناس
ڪر ڪرپا ائسا دينو سنگ. روحل آهي نسي راتو رنگ.

(۲) ٿل:-

هري سنگهه کيلون مٿن هوري هوري. آج بسنت کي رت آئي،
تيل ڦليل لگاءِ سکي ري، ڦرا انگ لاچ کي ڇوري ڇوري.

سر ڪماڪي چوڙي سجائي

آگر چندن پرمل ڪستوري، گهس گهس پريئي ڪٽوري ڪٽوري

تلڪ مانگ سندور چڊائي

ڀاو ديا ڪا ڀوڪن پريا. ناڪ نٿ موتن جوري جوري،

گيان - انجن کي ريک لگائي،

پريم ڪيسر جل ڀر پچڪاري، کيلي شيام ڪشور ڪشوري،

برهه گلال لگي پوٽ اڙائي

روحل رلِ مل شيام سندري، هرک هيت کيتوڙي کيوري
رسنا رت ونت ڦاگ رچائي

(۳) ٿل لاگي پريت پيا جي سون، اوڙ بات سڀ ڀولي.
آنتي ڪو ڪوچ ڪهيؤ نهين جاوي، سيج بني پر سولي.

انترا دنيا همارا درد نه جاني. بيدردي ڪيا بوجهي ري.
لاگو گهاوَ جان کي گهٽ مانهي. پيڙ اُسي ڪون سوجهي ري
ورهه ويراڳ دل پيتر جاگيو. ائسي لگن لگائي ري
ڀوَل گيو هٺ تن من ميرو جنهه ڏي خبر نه پائي ري
ڪون هواءِ هم ڪون هيريو. گيب کي مانهه گلتانا.
ديکون ديکه ديکن ۾ نه آوي. هوءِ رهيا هيرانا
جگ جنجال. گيو مٽ ميرو. رهي نه ڪل کي آسا
ايڪا ايڪ نام کي هٺ آسا. روحل رهنت پياسا
ڇوٽي اميرس کي پچڪاري. ڀيج رهي پيا سنگ پياري
برست بوند آ بيرگلال. اندر باهر ديکيا لال
بڙا پسارا ايڪ مول. ڇوراسي لک لاگا ڦول
من - ٻوئترا تنهه ڪري گنجار. چينهه ليا نج تنت سار
گيان- ديپ گهٽ ڀيو پرڪاس رئن انڌيرو سڪل سو ناس
ڪر ڪرپا ائسا دينو سنگ. روحل آهي نسي راتو رنگ

(۳) ٿل لاگي پريت پيا جي سون اوڙ بات سڀ ڀولي،
آنتي ڪو ڪوچ ڪهيؤ نهين جاوي، سيج بني پر سولي.

انترا دنيا همارا درد نه جاني. بيدردي ڪيا بوجهي ري
لاگو گهاوَ جان کي گهٽ مانهي. پيڙ اُسي ڪون سوجهري
ورهه ويراڳ دل پيتر جاگيو. ائسي لگن لگائي ري
ڀوَل گيو هٺ تن من ميرو. جنهه ڏي خبر نه پائي ري
ڪون هواءِ هم ڪون هيريو. گيب کي مانهه گلتانا.
ديکون ديکه ديکن ۾ نه آوي. هوءِ رهيا هيرانا
جگ جنجال گيو مٽ ميرو رهي نه ڪل کي آسا
ايڪا ايڪ نام کي هٺ آسا. روحل رهنت پياسا.

(۵) پندرهن تِٿِ وچار

هن ڏگهي بياني ڪوتا ۾ روحل فقير اُماس کان وٺي پرڻماسيءَ تائين پندرهن تٿين جي سلسلي موجب سالڪ کي جوڳ ساڌنا ڪرڻ ۽ روزاني رهڻيءَ کي نيم موجب هلائڻ جي هدايت ڪئي آهي. سنتن جي ڀڳتي شاعري ۾ ان قسم جي شعر جي رچنا عام ڪرڻ آهي. شعر جي شروعات هن ريت آهي:

پندرهن تت ڪاڪرو وِچار، سنمک صاحب ڪوُ پاءِ ديدار
اماوس کي گهر رهه ڪر ديک، نهاءِ پريم ساگر، ميٽ ڪرم کي ريک
جوت جهلمل انگ پنگال، پوري گرو ڪي يلم چال

(6) سي حرفي (۱، ۲):

روحل جون رچيل ٻه سي - حرفيون يا ٽيهه - اکريون روشنيءَ ۾ آيون آهن. انهن ۾ عام لوڪن کي ستسنگ، ڀڳتيءَ، گيان جي مهما ٻڌائيندي، سٺي ۽ نيڪ رهڻي ڪهڻيءَ جي نصيحت ڏني ويئي آهي. جيئن ته غين ۽ نون اکرن تي رچيل چند ڏسو:

غين غصا تج نرمل رهئي، ننديا نيڪي سر پر سهئي
چاند سياٽپ بهو چترائي، ستگر شبد ملي رگهورائي
نون نام جب نهچي آيا، جيوَ سيوَ ۾ اُلٽ سمايا.

(۷) اگم وارتا

هيءُ گفتگوءَ وارِي عبارت ۾ لکيل روحل فقير جو مشهور گرنٿ آهي. ان جي شروعات ۾ لکيل آهي. "اگم وارتا روحل صاحب کي لکنت جس ۾ گوشٽي روحل صاحب اوُر راجا وجيه سنگهه جوڌپور کي راجا کي هئه" هن ۾ شاعر، ادوئت ويدانت فلاسافيءَ جو تت ڏنو آهي. راجا وجيه سنگهه پنهنجي گروءَ سنت روحل کان ڪجهه سوال پڇيا آهن. جن جو جواب ڏيندي شاعر روحاني رازن جي پلٽ پلٽي آهي. وچ وچ ۾ پنڊت، درباري پروهت ۽ ايسر سنگهه جا نالا به اچن ٿا. جن به ڪجهه سوال پڇيا آهن. شاعر ڪائنات جي ڪڻ ڪڻ ۾، هر هڪ جزي ۾ برهم جو وجود محيو آهي ۽ پاڻ کي انهيءَ برهم يا خلقيندڙ جو "اوتار" ڄاڻايو آهي. تاريخي

لحاظ کان به هيءَ رچنا اهم آهي. ڇاڪاڻ ته انهيءَ مان هڪ طرف سنڌ ۽ راجستان جي وچ ۾ سهڻن جي ڄاڻ ملي ٿي ته ٻئي طرف روحل ۽ جوڌپور جي راجا وجيه سنگهه بابت گرو شش هئڻ جي به سُڌِ پوي ٿي.

روحل فقير جي ڪلام ۾ مکيه ويچار

نرگڻ ڀڳتي ڌارا جي سنتن جي واڻي گهڻو ڪري دوهن، سورٺن، چوپاين، ڪنڊلين جهڙن ننڍن ڇندن ۾ ملي ٿي. اُنهيءَ ذريعي هو پنهنجي من جي ڀاون، جذبن ۽ شخصي انڀون کي سهج سڀاءَ عام جنتا جي ٻولي ۾ ظاهر ڪن ٿا. انهيءَ ڪري سندس واڻي عوام تي گهڻو اثر ڪري ٿي. آتم گيان ۽ روحاني رازن جي اپٽار کان سواءِ سندن واڻي کي سماجي لحاظ کان به گهڻي اهميت آهي. هنن عام لوڪن کي دوئي يا ٻيائي جي وهنوار کي ختم ڪري عالمي ڀائيچاري ۽ امن امان قائم رکڻ جو سنديش ڏنو آهي. جڏهن ڪو انسان روحاني سطح تي سيني پراڻين ۾ خلقڻهار جو جلوو روپ پسي ٿو ته پوءِ هو روزاني زندگيءَ ۾ به فرق ۽ نفاق جي ديوارين کي ٽوڙي سيني کي برابريءَ جو درجو ڏئي ٿو. هن جي سامهون ننڍ وڏائي جو ڪوبه سندو نٿو رهي انسان جڏهن چت جي الڳ الڳ حالتن مان گذرندي ستگروءَ جي هدايتن موجب ساڌنا جي مارڳ تي ايڪمنو ٿي اڳتي وڌي ٿو ته پوءِ ڪس سي هنڌ "هڪ تت" جو وجود نظر اچي ٿو. روحل چوي ٿو:-

۱ سي گهٽ آتم رام هئه، انڌيان سوجهت ناهن.
روحل سوجهي تب پڙي، جب ستگرو پڪڙي باهن

۲ دل دريا ۾ پئس ڪي، نام نير انگ ڌوءِ.
گيان انجن نيتر ۾، تاکون ڪبهون نه درسي دوءِ.

(من - پربوڌ، ڪيرتن - ۲)

پر ستگروءَ جي به مهر تڏهن حاصل ٿئي ٿي، جڏهن سالڪ آپو خودي ۽ اهنڪار تياڳي پوريءَ طرح گروءَ اڳيان پاڻ کي سمرپڻ ڪري ٿو پوءِ ته سندس من وڪار پاڻ مرادو ختم ٿي وڃن ٿا:

جان دِن تي گرو سرن پڙيو، تان دِن تي ممتا متضي ياگي.
مستڪ اوپر هاٿ ڌريو جب، ڪيتي پرڪار پلي ٻُڌي جاڳي.

(آديت - سوئيا ٣٣)

روزاني زندگيءَ ۾ سيني کي هڪ نظر سان ڏسڻ ۽ مڃڻي کي هڪ جهڙو سمجهڻ وارو نظريو انسان جي من ۾ تڏهن پيدا ٿيندو. جڏهن هو يوگ جي نيمن موجب پنهنجي من کي وڪارن کان دور ڪري. من کي پنهنجي وس ۾ رکندو. ۽ يوگ آسڻن ذريعي پنهنجي جسم کي بہ صحتمند رکندو. من کي شڌ، پاڪ رکڻ لاءِ، نام - سُمرڻ ڪرڻ بہ نهايت ضروري آهي. "گانديو گُن گوبند ڪا پڙي نہ کيد" (من پربوڌ-١٤٣). ڪبير ۽ ٻين نرگڻي سنتن وانگر روحل بہ مرڻ کان پوءِ موڪش جي حاصلات بدران زندگيءَ ۾ سيني پراڻين ۾ "برهم" جو درشن اُنهن جي خدمت - شيوا ۾ ئي زندگي گذارڻ کي سچو موڪش يا ڇوٽڪارو چيو آهي.

١ سمجهہ ڪي وچار ديکہ. جيون ڪي چار دِن.
مُئي پاڇي ستيہ کهون. مُڪتي ڪوَن لاڏي هٿہ.

٢ ايڪ هي روپ انيڪ دريو. جگ پول پڙيو جن ڪون گم ناهين.
روحل رنگ لاگو جن ڪون. سوئي ديکت ايڪ الک سب ماهين.

ڪبير وانگر روحل بہ ڪتابي گيان. شاسترن وغيره جي الڳ الڳ ويچارن جي مايا ڄار ۾ ڦاسڻ جي بجاءِ ۾ "ستسنگ" ۽ ستگروءَ جي ذريعي روزاني زندگيءَ ۾ انڀوءَ وسيلي گيان جي حاصلات تي گهڻو زور ڏنو آهي جنهن ۾ سهڪار، گڏجي جيوت گذارڻ ۽ مٺ محبت سان رهڻ جو بہ پيغام ملي ٿو:

شٽ شاستر هٿن ويدپران پڙهي، هردي ويد پڙهي بن موکہ نهين،
جپ تپ ڪرين، پن ديان درين. بن گيان متي سنسا شوڪ نهين،
لک ويد پران انيڪ پڙهي. ست سنگ بنا رنگ لاگي نهين،
روحل عشق ميدان محبت - دي. سورا سوئي پيڇي مڙ ياگي نهين.

(آديت گرنٿ)

سماجي جيون ۾ سدا چار جي نصيحت جو مقصد آهي هڪ انسان کي وهنواري زندگيءَ ۾ ملي ڪري سيني جي ڀلائيءَ جو خيال رکي زندگي گذارڻ.جيڪڏهن هر ڪو فرد اِن موجب هلت ڪري تہ پوءِ سماج ۾ وير، ونجوڳ ۽ دنگي فساد جي جڙ ئي ناس ٿي وڃي. انهيءَ کي ئي لوڪ ڪلياڻ

يا صلح ڪل چيو ويو آهي.

سنت روحل فقير جيڪو ٻين کي اپديش ڏنو آهي. انهيءَ تي سڀ کان اول پاڻ عمل ڪيو آهي. هن مسلمان هوندي هندو ڌرم جي گرنٿن. شاسترن جو اڀياس ڪري مذهبي ٻنڌڻن کي ٽوڙي ختم ڪري ڇڏيو آهي. ٻئي طرف سنڌي سان گڏوگڏ سڄي ڀارت ديش جي عام فهم هندي ٻولي ۾ وائي رچي. جدا جدا ٻولين جي وچ ۾ پيدا ٿيل ترشيءَ ۽ فرق کي ختم ڪري ڇڏڻ جي بہ هدايت ڪئي آهي. ميل ميلاپ مٺ - محبت سڪ. پريم واري زندگي گذارڻ ۾ ئي انسانيت جو سچو سنديش سمايل آهي. ان طرف اشارو ڪندي روحل چوي ٿو:

ملنا هويہ تو مل لو سنتو. هٿہ ملني ڪي بيرا.
منس جنم ڦر هات نہ آوي. چوراسي لک ڦيرا.

ان طرح، هيءُ منش جيون اسان کي ميل ميلاپ ۽ سهڪاري جيون گذارڻ جو هڪ اعليٰ موقعو ڏئي ٿو. ان ۾ ڪولي هڪ ٻئي سان ملي وٺو. هڪ ٻئي کي جيءَ ۾ جاءِ ڏيو. هن ڌرتيءَ تي جنت آڻيو. اهڙو موقعو خبر نہ آهي اوهان کي وري ملي يا نہ؟ ان ڪري انهيءَ جو پورو فائدو وٺو. سنڌڙيءَ جي ريگستاني علائقي ٿر ۾. مارن جي ديس جي پيدا ٿيل سنت روحل جو اهو ئي آهي سنديش اڄ جي انسان ذات کي. جيڪا شڪ شبهي. وير، وروڌ، دوئي ۽ نفاق جي ماحول ۾ زندگي گذاري رهي آهي.

سنڌي بيت

○

جي تون صحيح سچائي ڀاڻ، اٿي قيمت سندو قطرو،
ڪوري ڪڍ قلوب مان منڊائيءَ جو ماڻ،
پري نهارڻ پرکي، سندو جتن جاڻ،
نت سائين توهکي ساڻ، آهي رات ڏينهن روحل چوي.

○

صحيح سچائج سچ، مُڙج م ملامت ڪون،
ڪُهڙي پنهنجي گهٽ ۾، پرواني جيئن پچ،
ماري ڪڍج من مؤن، ڪوڙائيءَ جو ڪچ،
رنگ پريان جي رچ، رات ڏينهان روحل چوي.

○

جي لڳو ئي تان لاءِ، هنيڙو حبيبن سان،
پائي پيچ پريت جا، سپيريان ڏهہ سباهہ،
وحدت ۾ تو واه، روحل رتي روح جي.

○

جي لڳو آهين تان لڳ، پريان سندي پيچري،
من مُون محبوبن جو، صحي سچائج پڳ،
چڏي جوئو جڳ، وڃي روحل رچج رنگ ۾.

○

پڙهيا بيد ڪتيب جا، ٿا ڏين ڏوراهان ڏس،
سي سچ جاڻن ڪينڪي، موهيا پسي مُس
رات ڏينهان روحل چوي، رڙهي تنهنکي رس،
پير پريان جو پس، نائي ڪنڌ قلوب جو.

○

پڙهڻ پرجهڻ پاڻ ۾، وڏو فرق ڦير،
ڪاڏي منهنجا محبوب جو، ڪاڏي اکر اير،
ساڻ سهانيءَ سچ جي، ڇا موافق ٿيندو مير،
جن صحيح سڃاتو پير، روحل رات نه تن ڪي.

○

پڙهي پرڏو جن، سي عاقل عقل جا ڏٺي،
سي موتوا ٿي محبت ۾، ٿا پل پل پرين پسن،
تن تاؤن تمام ڪيون، محب جن جا من،
روحل مٿان تن، لٿا حرف حساب جا.

○

ڪاتب ڪاني ڪان جي، ڪاغذ تي ۾ ڪاءِ
اکر جي ادراڪ جا، تنهن ۾ لکين ڇا،
قلم جو قلوب جو، مٿي وحدت واءِ،
سپرين ڏانهن ساهه، روحل رتي روح ڏي.

○

ڪفر ۽ اسلام ۾ ٿا پرن اُبتا پير،
هڪ هندو ٻيا مسلمان، ٿيون وچ وڏائون وير،
انڌن اوندهه نه لهي، تنڪي سچ چوندو ڪير،
پر روحل راه پرين جو، جان کهڙي ڏنوسين گهير،
ته رب مڙني ۾ هيڪڙو، جنهن ۾ ڦند نه ڦير،
سا ڪاڏي ڪندي پير، جا ستي ڪعبت الله ۾.

○

نه مون سيند نه سار، اڃي عشق اُٿاريم اوچتو،
روحل چوي روح ۾ تن پرين جي پچار،
سي انگڻ آيا سپرين ياد ڪنديئي يار،
ٽريا نيٺين نار، پسي منهن محبوبن جا.

○

نه مون جن نه ڪن، اڃي عشق اُٿاريم اوچتو،
روحل چوي روح ۾، محبت محبوبن،
سيئي سڄڻ آيا، تات جنين جي تن،
جيءَ جڙ لڳي جن، سي سائين ميڙيا سپرين.

○

هينئن نه ڄاتم ڄاڻ، ته ڪو وسين ويڙهي وچ ۾،
عشق جي اُهاوَ تي، اڃي پرين پسايو پاڻ،
روحل رنگ پسي ڪري، پڳو مٽ ماڻ،
سائين سدائين ساڻ، مون اڳيان آئي ٿي آجيان.

○

ٻُنڊان جان ٻيهار، تان تون اڳي ڪان ٻه اوڏڙو،
روحل وسين روح ۾، وٺ نه پانيان وار،
جئن جو سچ صبح جو، ٿنيڙو باغ بهار،
هي بيت نه پاڻنجو ماڻهو، اٿوَ وحدت جو ويچار،
دل ۾ ڪيا ديدار، عشق جنين اکين سان.

○

جنڪي عشق اندر ۾، تنڪي اُڃ نه بک،
وحدت منجهه وصال جي، ٿا ساماڻ سک،
ڏور تنهين تؤن ڏک، جي روحل رتا روح ۾.

○

پنهنجون اکيون پاڻ ۾، جوڙي رکيون جن،
سي سو پيرا سائت ۾، پل پل پرين پسن،
تن تحصيلون تمام ڪيون، محب جن جي من،
روحل مٿون تن، لٿا حرف حساب جا.

○

وڃ وهائڻ ڪاٺ، جو وڃين ٻي هٽ،
توکي پٽ پٽيهر پنهنجو، وڃ مڙيوني وٽ،
جنهن ۾ نشو نينهن جو، سا ڪا ڪوني پٽ،
روحل محبت مور م مٽ، توکي سڪ ۾ ڏيندو سوجهرو.

○

ٻره بيراڳ جي، جن کي جڙ لڳي منجهه جي،
سوجهي سچ سرير مون، تن پريمين پاتو پي،
هرڻ جيئڻ جو من مون، تن سامين لاتو سي،
ناٿ نماڻو ٿي، ته وڃين روحل رتو رام سان.

○

جڻي رنگ رچي رام جي، لاهوتي ٿيا لال،
سر ڏنائون سٽ ۾، ڪايا مايا مال،
ويا تنکون وسري، کوٽا سڀ خيال،
رات ڏينهان روحل چوي، والي ساڻ وصال،
سي نانگا سدا نهال، جن درسن پايو دوست جو.

○

جي ننگ ڇڏي نانگا ٿيا، تن نانگن کهڙو ننگ،
گنگا ۽ گرنار جا، تن سامين ڇڏيا سنگ،
نڪي ورهن سنگيون، نڪي چورن چنگ،
روحل لڳو رنگ، تن لاهوتين لقاءَ جو.

○

جي تن ۾ تيرٿ ڪن، سي گنگا وڃن نه گودڙيا،
تن سامين سندي سڪ جا، ٿا دونهان دل ۾ دُکن،
پير سڃاتو پِر جو، لوچي لاهوتين،
لڳو رنگ روحل چوي، اندر آديسين،
ڪوجي ڪاهوڙين، وڃي اونهي ۾ آسڻ ڪيا.

○

اونهي ۾ آسڻ ڪري، وڃي ماڳ لڌائون مور،
تن جا اٺئي پهر اُڪنڊ ۾، ٿا ڪن تنوارون تور،
ات روحل رات نه ڏينهن ڪو، نڪو شش نه سور،
وڃي نوري گڏيا نور، لنگهي پيا لاهوت ڪان.

○

نائي ڪنڌ ڪياه ڪوڻ، جن نهاريو ناسوت،
رات ڏينهن روحل چوي، ماڻن ٿا ملڪوت،
پير سڃاتي پِر جو، جهٽ ۾ جبروت،
جوڳي جفائون ڪري، لنگهي پيا لاهوت،
سي آديسي اوڌوت، وڃي نانگا گڏيا ناٿ کي.

○

نانگا ڳنڍي ناٿ سان، وري ٻيو پهه پيون،
سا ڳنٺايون ڳالهڙي، جو گرو ڏس ڏنون،
لاحجاب بيني، ونيڪ وڃون سڀ ويون،
تنهون پلو پيون، پيوند پيچ پرين سان.

○

ڪو پهه پيو جوڳن، تن ڪايون ڪلٿائون،
جاترا جوڳ جُهار جي، مور نه مڃائون،
سا پُونءِ سوجهائون، جنهن ۾ جوڳ نه ڀوڳ ڪو.

○

ڪو پهه پيو جوڳن، پريان تنهن پار،
جت گنگان گودڙي، نڪو جوڳ جُهار،
نڪو ذڪر نه فڪر ڪو، نڪو سڌ تنوار،

○

نڪا رات نه ٿينهن ڪو، نڪا جيت نه هار،
پيهي لڏائون پيچرو، اونهو چٽ اَجهار،
لڳو رنگ روحل چوي، اُتي آديسين اپار،
جنهنجو آرُ نه پار، وڃي تت ڪيائون تڪيو.

سنڌي ڪافيون

ڪافي

(١)

ٿلهه: سڄڻ مون پرکيو، رهيو اندر روح،
رهيو اندر روح، سنئيان، سنجهه صبوح.

اچو ڪنديس اَنّ لا.
تاري مٿان ٿوهه ...
منهنجو من مٺي پيو.
ڇڏي ڪارا ڪوهه...
وڻ ٽڻ وائي هيڪڙي،
پريان جي پاهوهه ...
سينگاريندس سنگ جان.
ڏيئي روغن روح ...
”روحل“ رتو رنگ ۾،
ويٺو ڪري وروهه ...

ڪافي

(٢)

ٽلھ: پوءِ پروڙيم پنڌ، وو، جيجان جوڳيئڙن جو.

نڪي ڏاھي ھليا،
نڪي جوڙيائون ھنڌ، وو

نڪي وڄائين مرليون،
نڪي ڇوريائون چنگ، وو....

نڪي ڏوتائون ڏوتيون،
نڪي ڏوتائون لنگ، وو....

نانگا نڪتا ننگ مؤن،
تن نانگن ڪھڙو ننگ، وو ....

لڳو لاھوتين جو،
"روحل" توڪي رنگ، وو....

ڪافي

(٣)

ٽلھ: سانول تنھنجي سڪ، ڏاڍي شھر ڀنڀور ۾!

ڳجھيون ڳالھيون شھر ڀنڀور جون،
لوڪون ڪر لڪ لڪ...

راتيان ڏينھا روح ۾،
چولي ڪيو چڪ چڪ،

سر ڏئي سرڪي سي پين،
وٽي ۾ پڪ پڪ...

"روحل" روح الله سان،
وڃي ٿيو ھڪ ھڪ..

سرائکي بيت

○

دنيا ڍونڍ تي طالب کتي، سينا مل کرتاٽي،
هڏي اُتي هوڏ تنهان، وڙهندي عمر وهاٽي،
انڌيان عشق الله دا چوڙيا، پئي وِلوڙڻ پاٽي،
روحل راه رباني باجهون، ٻي سڀ کوڙ کهاٽي.

○

کايا مسيت، ريت کو پٿر، کرٽي کلس چڑهائين،
من محراب سدا رک قبلي، جي تون شاه ريجهائين،
پنج جماعتي پڑهن نمازان، هردم سنجه صباحين،
روحل روح کيتا مِل سجده، حَجُ حضور اٿائين.

○

حج حضور تنهين کون لکيا، سچي سک جنهين دي،
دل درياه محبت دي وچ، تانگهن تانگهه تنهيندي،
رهندي ٻي پيرواه هميشه، کيا پرواه کنهين دي،
روحل رنگ رباني لاڳا، پني آس منهين دي.

○

چکي دل دروني اندر، ٻَني حوض کوثر دي،
پُر کرپيتي شوق شرابون، وتي عشق امر دي،
جنهن گهر کون مئن نت ڍونڍيندي،
گهتي لهي تنهن گهر دي،
روحل رات گئي دن پايا، سڀ صورت دلبر دي.

○

عشق چراغ پيا جب روشن، پيني رات انڌيري،
گيان انجن پاءِ اکين دي، اُلٽي کاڌي ڦيري،
جت ديکان تت درسي، سڀ گهٽ صورت ميري،
روحل رات گئي دن پايا، تانکو وير نه ويري.

○

چشم آب حياتي دا، دل اندر حوض حضوري،
سرَ دي سودي پيندي عاشق، پريت جنهان دي پوري،
سي جينديان موتوا ٿي کري بيٺي، پايا سُک صبوري،
روحل رنگ هک دي رتي، سيئنور ملي وچ نوري.

○

جاڻ خودي تان خود کون پهچين،
نال خودي خود پائين،
اهه دوئي وچ ديدار سجن دا، جيون درپن وچ چائين،
بنا کيف لطيف نه ليدا، سُن تان سچ آکائين،
روحل رانجهن دل وچ وسدا، ڍونڍ نه سجان جائين.

○

ايهه سنساري ٺڳا ٺڳ بازي، اکين نال ڏٺوسي،
ڏيک تماشا محب ملڻ دا، اهو فکر پيوسي،
چشم آب حياتي دا، دل اندر ڳول لڌوسي،
دستون ساقي ٿيا عنايت، پُر کر جام پيتوسي،
روحل وچ رِندان دي مجلس، نوش ڳول لڌوسي.

○

تون درياه سُپر، مئن مچلي تون سنگ سدا سهيلي،
تيڏي عشق بنان جڳ جيوڻ، ڏکي عمر ڏهيلي،
جس کون نينهن لڳا نوش داروتي، اُج ڳهيلي،
روحل راز خسم دا جنهنتي، ساماٽي سچ سهيلي،

○

کوجو کامڻ کيتو دلبر، باب بره بچايو،
چپ سُتي کون دستون پکڙ، ڳي دوست جڳايو،
دل اندر ديدار کيتوسي وچڙيا ڦير ملايو،
روحل ريجهه رهيا رنگ توڏي، اکيان عين وکايو.

○

ذَتا ساقي شوق شرابون، پُر ڪر جام پيالا،
گردش دؤر فلڪ دي دا سڀ مٽ ڳيا ڏک ڪشالا،
عشق خمار چڑهيا من ميڏي، سدا مگهن متوالا،
روحل رنگ رانجهن دا چوکا، چوڑ ڪيڑا منهن ڪالا.

○

ديدار دروني اندر پاءِ ڏٺي جب جهُاتي،
ٿٽا تاڑا ڪلف ڪفر دا، ٿيا ذڪر گهڻ ذاتي،
اڙيان اکين رنگ لڳوسي، ڪليا باغ بسنتي،
روحل عشق پيالا، ڪنون وصال حياتي.

○

خانه زاد، بانهي جنهن در تي، تنهن سيتي ڪيها ماٺا،
نال سائين دي ڪيها ليکا، جنهن دا پيتا تاٺان،
عشق جنيهن دا اندر جهميان، لونءِ پونڌ وچ سياٺا،
روحل آپ تنهين ڪون ذتا، جنهن هٺ جٺي وڪاٺا.

○

اَت سندر بهه رنگي مورت، من ميڏي وچ اٽڪي،
لڳا عشق وسر ڳٺي ڪايا، ڦِٽ ممتا مٽڪي،
جنهن دي سڪ سوني شنهه پايا، لٽڪ تنهندي لٽڪي،
روحل پريت لڳي نهي چوٽي، پاٺي پيچ چٽ چٽڪي.

○

چپ چپاتي، ويڑهي دي وچ نوشه آيا،
نه منن سرمان سينڌ ڳنڍاني،، نه منن چندن لايا،
لون لون دي وچ سهج سماٺا، ٿي راضي رنگ لايا،
منن منٺي نماٺي دا، چا سائين پاڻ وسايا،
روحل راه فقير دا، ڪنهن ڀاڳ پراپت پايا.

○

ايهو رانجهو، ايهو هاهي، اهيو اهير ڪاٺي،
جيون پاٺي پنج ٿيوي، پالا نهي پالا اُهو پاٺي،
سڀ گهٽ دي وچ توهين وسدا، جيون چاچي پٽرياٺي،
ايه رنگي گهر، نامي ڪيلي ويک دوٺي شڪ نه آٺي،
روحل راه الک دا جهيڑا، گيان عينڪ ڪهت جاني.

○

نه نيهي لانن جماعتان نه اوستاد سڏاون،
دل درياه محبت دي وچ رات ڏينهان ترڦاون،
جنهن دا درد تنهين دي در تي نت اُٺي آپ ڪهاون،
سي صورت صاحب دي جاتن،دوٺي دل نه لاون،
روحل رنگ هڪي دي رتي، سي سيڪون سيس نماون.

○

جي نيهي وچ سجن دي، رات ڏينهان رنگ رتي،
ڪنون شراب حقيقي، پي پي پيالي منگهه متي،
دوزخ بهشت ڏونهان ٿون نياري، نهي سيتل نهي تتي،
روحل رات ڳٺي دن پايا، گهول انداري گهتي.

○

جنهنڪون نيهن لڳا، گهر اندر ساڪيون باهروتي،
جنهنڪون تار بره دي لڳي، چرخي تند ته گهتي،
جا ڏيني ڳل بانهن ستي شه سيتي ساڪيون آٿڻ ڪتي،
روحل رنگ تنهان دا ڳوڑها جي عشق رنگڻ رنگ رتي،

○

جڏان توبه جٺي پٺي ڪر مانيا، تڏان تو راه سڃاتي،
وچ دروني جهوڪ رانجهن دي ڪول ڪلف چاڳهت جهاتي،
دل اندر ديدار سڄڻ دا، چشم آب حياتي،
روحل پر ڪر پيءُ پيالا، ذات ملي وچ ذاتي.

○

ذات ملي وچ ذات ماهي نال تڏان سيا بن آئي،
انگ لکيا ڪاتب روزازل دي، ڪسڪون خبر نہ ڪائي،
نال رانجهن دي حق اسا ڏي، تڏان تہ محبت لائي،
روحل رمز رباني لڳي، پاڳ پراپت پائي.

○

جنهان رَمز رباني لڳي، سيئي صاحب البيلي،
وحدت وچ وصال تنهان ڪون، نال سجن هرويلي،
دوئي دا داغ لٿو نهين دل تون، ڦِٽ تنهاندي ميلي،
روحل رات هجر دي هٽي، مليا يار سويلي.

○

سهڻي صورت ويکڻ ڪارڻ، عشق لڳا من ميرا،
سڪ سجن دي آڪر ڏنا، دل دي اندر ديرا،
پنج مواسي محڪم ڪيتي، گيان گهٽي وچ گهيرا،
روحل رات گئي دن پايا، مٽ گيا سب انڌيرا.

○

ڪايا ڪوٽ دس دروازي، دل دلبر دا ديرا،
لؤن لؤن دي وچ ٿي خوشحالي، ڪيتا نوشہ ڦيرا،
ڪوڙي سٽ گهتين دوزخ، ٿيسي سچ نبيرا،
روحل رات گئي دن پايا، مٽ ڳيا سب انڌيرا.

○

بي خبري دي نندر وچون، آ دستون پڪڙ دوست جڳايا،
وچ انداري ٿي روشنائي، دلبر آکي درس دکايا،
ذڪر فڪر دي جهگڙي لٿي، سيج اُتي چڙه نوشہ آيا،
ڏي ڳل بانهن پياري سيتي، سهج ڪنون چا انگ لڳايا،
هجر وصال ڪنون جند ڇٽي، روحل وچون روح الله پايا.

سرائڪي ڪافيون

ڪافي

(١)

(روپ ججونتي)

تلهہ: ماهي ميڏا مئن ٿي آيا، سنڌ سنڌ مل جيءُ جگايا
ديکيا درسن بهت سک پايا، ڏيو مبارک رل مل سهيان

اگن آيا پريتم پيارا، باجي نوبت پريم نغارا،
لؤن لؤن لگ رهيا رڙڪارا، سڻ سڻ ڏن مهين چک رهيان
مين اياڻي نينهن کيا جاڻان، نماڻي تي آپ پڇاڻان
جنهن دا پيتا، تنهن دا تاڻان، آپي وڙدا مئن تک رهيان
اکيا چند چت چلي نہ پورا، "روحل" روح مل ٻهيا چکورا
لاڳا عشق چلي نهين زورا، محڪم پيچ ڪندين وچ پئيان

ڪافي

(۲)

تلهہ: نينهن لڳا من پياري دا،
پياري دا، ڪلنگي واري دا.

ٻنهان لوڪان نون موت مرينڊا،
عاشق قتل نظاري دا ....

چند ڪڙيا سارا عالم ويکي،
مين ويکان رخ پياري دا ....

هردم جهان وچ گل رهيا هي،
هکو ئي گل هزاري دا ....

"روحل" رين هجر دي ڳيئي،
ڏوند لدا گهر ساري دا ....

ڪافي

(۳)

(روپ پهاڙي)

تلهہ: لڳڙا پاڻ ماهي دا من وچ،
هو حيراني ڪڙيان....

خوني دو چشمان يار ميڏي ديان،
زور دونالييان لڙيان....

درد مندان دي مارڻ ڪيتي،
فوجان حسن ديان چڙهيان....

"مين" دا ڪوٽ ڪد تي اٽڪن،
ٻهن جگر وچ وڙيان....

"روحل" روپ رانجهن ديان رمزان،
پا ڪر پيچ اتائين اڙيان....

ڪافي

(۴)

(روپ پهاڙي)

ٿلهہ: يار طبيبا، وي ميان، دوست طبيبا، وي ميان،
تيڏي ڳاليان مول نہ ڀاوين.

سُول هي ميڪون يار سجن دا،
نبضان نون هٿ نا لاوين، يار طبيبا....
اگڻ عجيبان دي ويندي،
هيٺا حال سڻاوين، يار طبيبا....
ٻُڪيان ڦَڪيان ٻي ڪون ڏيوين،
مين ڪون محب ملاوين، يار طبيبا....
ڦڪيان تيڏيان فرق نا ڪرديان،
ناحق هَرج نہ لاوين، يار طبيبا....
آکي "روحل"، رب! حَسينان دي،
درسن پاڪ وکاوين، يار طبيبا....

ڪافي

(۵)

(روپ مالڪوس)

آ مليں وَل ڍولڻ سائين، جند وڇوڙا سهدي ناهين،
اکين سڪن منهہ ويکڻ کون، ڳل لڳڻ کون ڦڙڪن باهين.

تو بن دل هي درماندي،
سيج سُتي نيٹان نند نہ آندي،
واٽين تي ڪڙ پُڇان پاندي،
بوهي پولي ڪانگ اڏائين.
ڪنهن سياڳي سڏ سڻايا،
جان جاڳان تان جاني آيا،
اکين ويک ماهي ڳل لايا،
شادي دي ڪدِ هُڻ ڍول وڄائين.
عشق سوداگر اهہ ڪم ڪيتا،
سر دي سودي رانجهو جيتا،
"روحل" آءِ مِليا مَن ميتا،
ڏي ڳل ٻانهن سدا سُک پائين.

ڪافي

(٦)

تلهہ: سهيلڙي عاشق ٿيوان، ميڏي دانا وي،
عشق الله دا مشڪل پوندا.

عشق الله دا اوکا آٽانگنا،
نهين رکدا سر دا سانگا،
خون جگر دا پيوان
عشق الله دا مشڪل پوندا.

جوڳ جڳت وچ اَهن جاڳتا،
سُرت دي سُئي، ڌيان دا ڌاڳا،
گيان دي گودڙي سيوان
عشق الله دا مشڪل پوندا.

"روحل" آکي مست موالي،
درد وندان دي هي، اِيها چالي
جيئندي مَر ڪر جيوان
عشق الله دا مشڪل پوندا.

ڪافي

(٧)

(روپ جوڳ)

تلهہ: سهيوڙي مين ايهو نہ ڄاتا ڄاڻ
مين پاهر ڍونديندي، شهہ رانجهو دي ڪاڻ

لوُن لوُن دي وچ جهوڪ جنهندي
او ميڏا مين تي تنهندي
عشق لڳايا پاڻ

پانچ سکي مل منگل ڳايا
"روحل" رات ڳئي دن پايا
ڇوڙيا ممتا دا ماڻ

كافي

(٨)

(روپ پرياتي)

اکيان پريم پيالا پيتا
کا جا شکيان چالي.

جن ويکان تن شهرين مورت،
ماهي ميڏي والي....

لون لون وچ هي جهوک جنهيندي،
جاءِ نهين کا خالي....

جنهن دل اندر ديدار نہ کيتا،
کاڏا نانگڻ کالي....

"روحل" رنگ رباني رتڙا،
درجا پايا عالي....

كافي

(٩)

تلهہ: لوک آکي هي "روحل" بولينداـ
کوئي آکي هي ذات زنگيجا:
نهين "روحل"، نهين ذات زنگيجا،
اي کو سرّ الاهي هي.

کفر اسلام ڏوهان توئن نيارا،
جيوين جل دي اندر ڏيکن تارا،
دل دريا وچ کيڏ اساڏا،
جيوين پاڻي وچ ماهي هي.

کيئي کوڙا کيئي سچا سڏيندي،
رمز رندي دي نهين سمجهيندي،
او کيا ڄاڻن جالل اساڏا،
جنهن دل داغ سياهي هي.

کامل مرشد راهہ بتايا،
"روحل" وچون روح الله پايا،
آخر ذات ملسي وچ ذاتين،
ڏيندا عشق اوگاهي هي.

کافي

(۱۱)

(روپ جوگ)

ٹلھہ: سھیون ڑي مینون ایوین پاوي،
ارس پرس مل درس تي درسن دکاوي.

تن من دا مين كران وچاٹان،
سیج پیا چڑھ آوي....
پانچ سکي مل منگل ڳاوي،
هیر ماهي در پاوي....
"روحل" روح رلملیا ماهي،
کیڑان دي کوڑي دعا وي....

کافي

(۱۵)

ماهي وسدا دل دي نیڑي،
گھول گھتان لک تنهن تون کیڑي.

ساڈي پیت سهاون جائین،
جتان وسدا رانجھن نیڑي،
نت ویکان وچ سنجھ صباحین،
طعني ڈیندي ڈکي پیڑي.
سپ گھٹ دي وچ تیڈیان جھوکان،
ڈردي، آک نہ سنگھان لوکان،
عشق تیڈي دیان لڳڑیان نوکان،
تجھ بن مول نہ پاندي ویڑھي.
سیج آتي چڑھ نوشه آیا،
سهج کنون چا انگ لڳایا.
جنھن دي آهي سو شه پایا،
لڳڑي محبت کون نبیڑي.
دلبر دل دي کڑکي کولي،
لک چوراسي سمجھي بولي،
"روحل" چند پیا وچ جھولي،
ٹٹي سیالیان دي جوني جھیڑي.

سي حرفي

الف: الف الله كر ياد سدا، نِت وحدت وچ گذارين
جيوڻ دي دهہ چار ڏهاڙي، خام خيال نہ ڌارين
روحل راهہ فقيري دي وچ، غفلت منهُون وسارين
اي دنيا ڏوتي سڀ جگ موهيا، چيت چلين مت هارين

ب: بي بديون ٿون ركين سائين، فرصت كرين نہ كائي
مٺن وچ لَلِ نہ لكڻ كوئي، نہ كا كرين كمائي
تيري راج قِران البيلي، وتان ٻانهن لڏائي
روحل راز خصم دا جنهن تي، جگ سهاڳڻ سائي

ت: تي تر گهول گهتي دلبر توُن، سينان مُول نہ تنگي
جام شراب رندان دي هٿون، پريم پيالا منگي
چُٽي جند جواب سوالون، ٹُٽن جهيڙي جنگي
روحل راهہ رباني دي وچ ديديان سِر نہ سنگي

ث: ثي ثبوت كر انتر جامي، جي تون عاشق ٿيوين
شوق شراب رندان دي مجلس پل پل پيوين
لهي هول حساب حشر دا، قُر مُوا ول جيوين
روحل رات پرم دي پچين، نيهي نام سڏيوين

ج: جيم جهان دنيا دا طالب، چوڙ تِنهيندي ياري
حرص هوا تكبر كون، تک مارين كيبر كاري
جنهان عشق الهہ دا ڍايا، تنهان تيڏي تاري
روحل تي قربان تنهان توُن، جنهان ممتا ماري

ح: حي حضور هر دم هميشہ، بُهلي پري ڍونديندي
كامل مرشد ٻاجهون انڌي، اونچي سر كريندي
وچ انڌاري بن رَشنائي، ناحق هٿ هلينندي
روحل خصم جنهان دي جهولي، سُكي سيئي جلينندي

خ: خي خالق دا خيال جنهان كون، مِٺي لڳي نہ مايا
سي عاشق وحدت وچ ورودي، وسري سندر كايا
جي وت نينهن نماڻي كيتي، رات ڳئي دن پايا
روحل رتن امولک مليا، ڀاڳ پراپت پايا

د: دال دماما دل دي اندر نرنَيو چوٽ چلائين
پنج مواسي كايا دي وچ، محكم مار هٽائين
هوكا ڦير حقاني والا، نگري سک وسائين
پيچي روحل در دوستان دي، درسن بكيا پائين

ذ: ذال ذرا كيِ تو بن ناهين، جهر جهنگ تيڏيان جهوكان
هكنان دي گهر ساوي سبزي، هكنان دي گهر سوكان
سڀ گهٽ دي وچ توهي وسدا، ايها خبر نہ لوكان
روحل كون تون آپ پلائين، پريم پيالا موكان

ر: ري رانجهن دي سک جنهان كون، هر دم رهي هميشان
سُو هي سيج نہ پاوي تنهان، كيتي پريم پريشان
سي عاشق صادق نرپيہ نيهي، هٽكي رهن نہ خويشان
روحل در دلبر دي، ٻِكيا پايا خير درويشان

ز: زي زاري وچ رهين هميشان، توڙي ملي دلاسا
ايهہ جگ بازيگر دي بازي، ركين نا پرواسا
ڌاڍي نال شراكت كيهي، كن تولا، كن ماسا
روحل تيءِ رضا تي راضي، تو پائي سک نواسا

س: سين سجن دا صحيح سڃاڻي، كُپيري وچ پَيرا
لونءِ لونءِ دي وچ جهوک جنهاندي، دل دي اندر ديرا

سر سرواہے کرین چا صدقي، کیا لاگي ھݨ تیرا
روحل رات پرم دي پاجي، متي سب اندیرا
ش: شین شتاب وھاٹي عمر، پیچي کیا کریسین
جوین دي وچ کنت نہ پایا، بھیلي ھٹ ملیسین
نال سھیلیان آتݨ دي وچ، کیھا منھن گھن ویسین
روحل خصم جنھان دي جھولي، سُکي سائي جلیسین
ص: صواد صبوري کر دل کیجون، جت سجن دا واسا
دھے سِر وار ورھے دا چاھٹي، مُول نہ موڙي پاسا
چندن بِرک کَلیا وچ ویڑھي، کِت کون ڦرین اُداسا
روحل رتن امولک ملیا، پایا نینھن نِواسا
ض: ضواد ضرورت ملیا لوڙین، کُوڙي جاݨ نہ جھلین
کایا کوني کلف کفر دا، عشق کنجي کر کولین
لون لون دي وچ جھوک جنھان دي، دي ٹبکي گھر گولین
روحل روح رتن ھي تیڏا، گیان کنڊي گھت تولین
ط: طوئي طالب مطلوب ملݨ دا، کر گھِن ساجھَر سایا
دل تیڏي وچ دلبر وسدا، مرشد راھے بتایا
جنھین دي درد دیواني کیتي، سو شوھے الله ملایا
روحل روز اول دي لکیا، چندر جھولي وچ پایا
ظ: ظوئي ظاھر باطن سب سائین، بیشک شرک نہ آٹین
رک یقین ارادا سچا، جي جاٹین سُک ماٹین
کُوڙي ھرگز جاء نہ لھسن، سچیان صاحب ساٹین
روحل راھے الک دا اوکا، گیان انک گھت جاٹین
ع: عین عنایت کیتي ساقي، ڈس پریم پیالا
پیوݨ نال شراب طھورا، اندر ٿیا اجوالا
لون لون دي وچ ٿئي خوشحالي، متیاڈک کشالا
روحل رنگ رباني رتا، سدا مگن متوالا

غ: غین کدین چا غیر وچون، تان اوھي عین سڏیوین
کایا نقطا سب جگ موھیا، دیک مطیع نہ ٿیوین
امر پیالا مرشد والا، سِر گھٹي رک پیوین
روحل وچ رندان دي مجلس، عاشق نانءُ سڏیوین
ف: في فکر سب چوڙیا جنھان، سیئي فقیرسڏیون
ھر دم رنگ رباني رتي، روکي مُول نہ ٿیون
نیہ نیھي میخاني دي وچ، امر پیالا پیون
روحل رنگ تنھان دا گوڙھا، جي "مُوتوا" تي ڦر جیون
ق: قاف قیوما کرم کنندا، اسان تیڏي تاري
عقل فکر دي چوپڙ رچیا، تو پاسا جگ ساري
حکم رضائین تیڏیان چلن، رعیت کون وچاري
روحل بازي تِنھان جیتي جاݨ، سمجھے جنھان ھاري
گ: گاف گیان جنھانݨ دي اندر، اُیریا سُورج سارا
پني رات پرم دي، تنھان مِٹیا سب انڌکارا
چوڈھن طبقین ٿي اي روشنائي، کَلیاگل ھزارا
روحل تي رب راضي ٿیا، پایا نینھن نظارا
ل: لام لگن دل اندر لاگي، ڈٺي صورت ساري
امر پیالا مرشد ڈتا، چڙھي عشق خماري
جِھین دي سِک سوئي شھے پایا، من دي ممتا ماري
مِلیا دوست متي دلگیري، روحل مِلک تمھاري
م: میم مھادیوَ پیدا کیتي، کارݨ رُوپ ظھورا
ذاتي روح تمھین وچ گھتیو، واٹي انحد تُورا
گگن مندل وچ بَني چُوئي، چِوکي شراب طھُورا
روحل پر کر پي پیالیا، مرشد ملیا پورا
ن: نُون نبا ھو رنگ تنھان، عشق الله دي رتي
کنون شوق شراب حقیقي، پي پیالي منڌ متي

ملیا دوست مِٺي دلگيري، گھول انداري گھتي
روحل جنھن تي نوشھ راضي، سا کيون چرخا کتي
و: واؤ وصال وچوڙي دا، ھُڻ دوکا مُول نہ آٿين
چوڏھين طبقي ھک ئي سورج، سڀ گھٽ جوت سمائي
جيون جل ۾ قري اليلي، جت ويکي، تت پائي
روحل رمز رندان دي مشکل، کنھن ھک ورلي چائي
ھ: ھي ھمراز ھميش دلبر، پريم لڏا ونج پيرا
عشق چراغ کيتي روشنائي، متيا سڀ انڌيرا
لؤن لؤن دي وچ تئي خوشحالي، مليا محرم ميرا
روحل ريجھ رھيا رنگ تيري، کري عبادت گھيرا
لا: لام لقاء ويکڻ دي طالب، ھر دم رھن حضوري
ھک پل پاسي مول نہ ٿيون، پريت جنھان دي پوري
مِٺيو درد لٿي دلگيري، پائي سانت صبوري
روحل تيءِ قربان تنھين تون، جي نُور مليوَ نوري
ء: الف اول آخريي اوھي، ذاتي ذکر فقيران
در دلبر دي آپون کھاوڻ، ھن کاتي تکبيران
سِر دي سودي عشق ڳڊوني، ايھو پرچار پيران
روحل روحان تنھان ديان نريان، تن طاقت من ڏيران
ي: يي ياري کر عشق ڏتوئي، کيتئي عين کرامت
ڏيکون شاھ قرون متوالي، لٿي من ملامت
انڌي کون ول ڊھيان اکيان، ٿيا ايمان سلامت
روحل کُون ھڻ متا لگا، تيرا ناءُ نيامت (نعمت)

سي حرفي

الف – الله دي نالي پاجھون کُوڙي اور کمائي،
دنيا ڏوتي سڀ جڳ موھيا، تيکون سمجھ نہ آئي،
نال رذالي لائي ياري، ڏاريئہ چاڻ نہ کائي،
جنھن اھين رن کنون منھن موڙيا، "روحل" راھ حقيقي پائي.

بي – بازي واہ بڻائي صاحب، طالب طلسم والي،
کوئي سمجھي پُرش حقيقت، ساري التي چالي،
حال حقيقت حاصل کر گھن، جھولي قيل مقالي،
سر دي سودي پاجھون "روحل"، لڳدي مشکل لالي.

تي – تات طلب رک ھردم دل ۾، طالب دلبر والي،
باطن ھويا برحال جنھيندا، چاٽي نہ اٽکل ظاھر والي،
ھر رنگ دي وچ ويکي ظاھر قدرت قادر والي
راز حقيقي ويکين "روحل"، کولين کڙکي انڊر والي

ثي – ثابت ٻولي دلبر والي، باقي کُوڙ کھاٽي،
ھرجا وسدا حسن حقيقي، چاڻ اھوئي چاٽي،
رمز حقيقت والي ظاھر، ھکو قوتا پاٽي،
حال اھو جي پاوين "روحل"، منزل اعليٰ ماٽي

جيم – جڏھانکر سر تي چايم، بار محبت والا،
حال عجائب سر تي آيا، ھر دم حيرت والا،
ھر جا راڳ ربوبي ڳاوي، مطرب وحدت والا،
سڀ دي ھمت ناھين "روحل"، چاٽي ھمت والا

حي – حقيقت حق دي ھر جا، کڏان جلال تي کڏان جمال ھويا،
ھر رنگ دي وچ وسدا او ھي، گرچ بيچون بيمثال ھويا،
اھندا درجا آکان کھڙا، جو حال حقيقت نال ھويا،
محنت واليان نون آسان، "روحل"، جنھن کيتا او نھال ھويا

خي – خُمر حقيقت پي کي طالب، خيال خو دي دا کاوين،
بار برھ دا سر تي چاوين، غير نہ انڊر لاوين،
"الانسان سري و أنا سره"، گيت محبت ڳاوين،
سر دا سودا کَر کي "روحلَ"، وچ ميدان معرفت جاوين.

دال – دمامي دردان والي، سر عشاقان وچدي،
سُولي اتي مشکن چڑھندي، ساجن ڈیک نہ رڄدي،
ویر وروڈ نہ ڄاݨن ھرگز، صاحب صولت سڄدي،
"روحل" ڈیک بَدیان تون ظاھر، قرب والي اوکڄدي،

ذال – ذکر فکر دي نال رھین، ایھہ دنیا ڈوتي ڄاݨین،
جڳ نون جُوئي رول گھتیندي، وحدت ویسھ آٹین،
ھر گھٹ جلوا دلبر والا، جي تون جوت پَڇاݨین،
"روحل" راھہ حقیقت پاکي، رتبہ اعلیٰ ماݨین.

ري – رمز رُبُوبي ڄاݨݨ والي، ذکر کماون ذاتي،
دم دم ویکن دلبر سیتي، پاکي اندر جھاتي،
چُݨ ڳئي مام مجازي ساري، رھي نا صفت صفاتي،
"روحل" ڈونھین رتي اھندي، ڄا نفي ڄا اثباتي.

زي – زباني کلما پڑھدي، مول نہ معنیٰ ڄاݨن،
جنھان کلمان دل دا پڑھیا، سیج سکان دي ماݨن،
"لا یحتاج" گذارن ھردم، وائي اور نہ واݨن،
وحدت دي وٹجاري بٹکي، "روحل" سر سڄاݨن.

سین – سڄاݨن سر سڄݨ دا، اوکا بار اٹاوݨ،
وحدت والي وادي اندر، مشکل پیرا پاوݨ،
سَر دا سودا کر گھن اول، پیچي راھہ پڄاوݨ،
"روحل" سپ دي حاجت ناھین، کیمیا قلب کماوݨ.

ش – شھہ رڳ کنون ڀي کولون وسندا، دوئي گھتیندي دوري،
سیس نوا کي اندر ویکین، ظاھر پریمي پوري
ھر گھٹ دي وچ رنگ انھیندا، ناري ھي یا نوري
"روحل" جیون ساکي ٻاجھون، حق دي ڳال اڈوري

ص – صاحب دي یاد کرین، ایھہ ساھ اتي ویساھ نھین،
محبت والي راھہ کنون ٻي روشن کوئي راھہ نھني
بار ملامت سر تي چاوین، لوک رسي پرواھہ نھین
"روحل" دامن عشق دا پکڑین، اس جیھا شھنشاھ نھین

ض – ضرورت تیکون کھڑي، ٻئنا کوڑ کماوین،
نال بران دي صحبت تیڈي، انگ پیوت لڳاوین،

امل حیاتي قدر نہ ڄاٹین، ناحق ویل وڃاوین،
"روحل" نانءَ اللہ دي ٻاجھون، کوئي خیر نہ پاوین

ط – طالب ترک کرین جي، طمعي تال تمامي،
ھفت ولایت تیڈي خادم، بٹجن صاف سلامي
تون صاحب دا، صاحب تیڈا، رمز نہ ڄاٹي عامي،
"روحل" موت نہ ماري تیکون جي ھوئین عرش مقامي

ظ – ظھورا ھرجا، قدسي ذات داسارا
موجان موج تلاطم اندر، پریم گنگادي ڈارا
کر گھن حاصل حال حقیقت ول عمر نہ آسي یارا
"روحل" اکیان کول تي ویکین، کتي سکندر، دارا.

ع – عجائب رمز رباني، حال حقیقت والا،
جنھن ڄاتا ڄاݨ محبت دا، مگن قرن متوالا،
عشق خمار دي وچ گھاري، کیا گرمي تي کیا پالا
"روحل" گم اگم مین ھویا، وسر ڳئي کشٹ کشالا

غ – غنا دي صاحب صوفي، نظر تنھان دي عین عنایت،
کیفي کیمیا قلب کماون، ھر دم چاھن عشق سلامت،
پي طھورا آبحیاتي، ماݨن نیھي نینھن نھایت،
ھر حالت دي وچ رھندي راضي، شامت اي یا راحت

ف – فقر کنون سپ حاصل ھووي، بي معنیٰ ایھہ دلگیري،
دنیا اتي دین گنوائین، کوڑي شیخي پیري،
ساڈ سڈاکي مایا میڑین، کشف کرامت میري،
"روحل" راھہ حقیقت ھٹ کر، باقي ڄاݨ زھیري.

کاف – کتابین پڑھ کي خود کون، سمجھین عالم دانا،
کنز قدوري کافیہ آسان، مشکل محبت معنیٰ
علم عقل کنوں جو وڈڳئي طالب، او فرد فرید فرزانا
"روحل" رمز محبت والي، سچ کر ڄاٹي مفرد یگانا.

قاف – قدر فقر دا ڄاٹي اوئي، جو رمز رندي دا حامل
موھہ کنون جو پاسي ھویا، پرس اھوئي کامل
کامي کبڈي اودیا اندر، رھندا ھر دم شامل
"روحل" ساڈ سنگت دي ٻاجھون، مکتي من دي مشکل

لام – لنئون لنئون دي وچ جهوک جنهان دي، آون ياد سدائي،
ظاهر باطن ذکر تنهان دا، اور نہ وڻدي وائي،
"فَاذ کروني اذ کرکم" دي، مرشد بات بتائي،
"روحل" مليا يار يگانا، انگ انگ راحت پائي.

ميم – موج محمدي اندرپاتم، سارا سر "الاهي"
رحمت عالم بڻ کي آيا، ڏيندا جڳ گواهي،
عرشون منزل بالا تنهن دي، جت اور نہ پهت راهي،
"روحل" اشرف عالم اندر، بيشک ميڏا ماهي.

نون – نوبت وڄدي عشقان والي، پير اتانهين کو پاوي
بار برهہ دا اوکا ڏاڍا، سر ڏي کي سورهيہ چاوي
موهہ اهنکار کنون کر پاسا، کام کروڌ کون ڍاوي،
"روحل" مرٽا اڳي جوئي مردي، ول موت نہ انهان نون آوي.

واو – ويکين جنسار حقيقت والا، ماهي هرجا حاضر،
گگن، منڊل دي گردش اندر، نقش انهيندا ظاهر،
گل ڦل جوت جمال دي شيدا، ذکر ذاتي وچ ذاکر،
"روحل" شک نہ آٿين کوئي، اهو اندر ٻاهر

هي – هدايت حق دي ٻاجهون، جوڙ نہ کوئي جوڙين،
چوراسي لک پيچري دا، سنسا سارا ٽوڙين،
نرمل نوري طوطي دا، حال حقيقت ووڙين،
"روحل" رمز رباني ٻاجهون، اور طريقا ڇوڙين.

لا – لنون لنئون دي وچ لات لطيفي، اور نہ کوئي ٻولي،
پريم ساگر دي چڙهدي لهدي رهندي هر دم ڇولي
رتن اَمولک مل ڳيا مينون، ڀر ڳئي خالي جهولي
"روحل" آنند هويا حاصل، پريم دي لڳ ڳئي هولي

يي – يقين دي منزل ڄاڻين، عشق حقيقت، عشق طريقت
عشق بنا ايهہ عمر اجائي، عشق هي عالم، عشق هي دولت
ڄاڻ اهين ڪنون منهن نا موڙين، عشق هي مذهب عشق هي ملت
"روحل" قول اهو نا فاسد، عشق عبادت، عشق هي طاعت

دوها

صفت کرو سبحان جي، جو آدانت مڌ هوء
سو ايکو ايک اکنڊ هي، اور نہ ڌو جا کوء

ايکو هي اکر ارٿ لَي، نهين کو اکر انيک
ري من ڀُولا مت ڦرو، انت جگ هي ايک

سو ايک ايک سب کو کهي، جانت نهين وِويک
سو ايک جوگي جوهري، الکہ سماوي ايک

ايکو ايک جب درسيا، مٽينو تن کا تاپ
روحل رتا ايکسون، ست گر کي پرتاپ

ميل تيل وان کا نهين، نهين رنگ، نهين روپ
سگل برت ويا پک سدا، روپ روپ مين روپ

روپ روپ مين ديکيا، روهي رُوپ اروپ
ستگر وچني سمجهيا، روحل رُوپ انوپ

سَنمک هوئے درسن کيا، کيتي ديا ديال
روحل رتا رام سون، متيا آل جنجال

هندي ڪافيون

ڪافي

(۱)

(روپ آسا)

ٿلهہ: اپڻا روپ پڇان، سمجھ ليهہ من درشن ايهي

۱. پنڊ برهمنڊ ڪُل راس تمهاري
ڪاهي ڪون ڪرت ڪمان.....

۲. جئسي شنگھ اجيا مون ڏولا
جانت هوءِ اجان.....

۳. ڪستوري وسي مرکهہ ڪي ماهين
بن ڪنڊ ڍونڊي سونگي جائين
هوءِ رهيا حيران.....

۴. جن تم ڪون نهپي ڪر جاٿيا
رمتا رام سڪل گهٽ ماٿيا
سيئي ساڌو پروان.....

۵. تين لوڪ منهہ تمرا واسا
ڪاهي ڪون تم ڦرت اداسا
جان سگهين-تو جان.....

٦. جب ميري پريت صاحب سون لاڳي
"روحل" رين پرم ڪي پاڳي
تنت تال غلطان.....

ڪافي

(2)

(روپ ڪانڙو)

ٿلهہ: موهن سون پريت لڳي هي موري

۱. نا جاڻان ڪيها جيتڪ لايا
آپ ڪنون چا آپ ملايا
پائي پريم ڪي ڏوري...

۲. برت نرت ڪي ڏوتي لڳائي
بن چهيا ڪي بات بتائي
ڪس ليا دل زوري...

۳. انحر واٿي اکنڊ ڌن لاڳي
بهيا چت چيتن ڪيا پاڳي
ٿوڙ لاڳي توري...

۴. پانچ سکي مل منگل گايا
"روحل" رات ڪِئي دن پايا
مليا شام ڪشوري...

ڪافي

(۳)

(روپ سارنگ)

ٿلهه: برسنت پريم بادل ڪهن ميهه
برهه ڪي بوند پڙي جن اوپر
دن دن وڌت سنيهه

۱. انبرت ڌاران رم جهم لائي
پيوت امين رس تاهر پائي
ڪرم نه لاڳي ڪيهه

۲. ڳاجي ڳڳن ۾ انحد گهور
ڌاڌر بولي چاتر مور
آتم پايو پيهه

۳. ڪيا گهٽا ڪر ڌهه ڌس آيا
جيو سيو ۾ الت سمايا
پول ڪي تن ديهه

۴. چت چيتن ڪبڌيا ڀاڳي
"روحل" روح انترتن لاڳي
چرن ڪول رس ليهه

ڪافي

(۴)

(روپ ڪانڙو)

ٿلهه: جيڏيون ڙي منهنجو جيءُ ريجهه رهيو
پي ڪي بدن پر اچانڪ درشت پري

۱. ڪنهن سين ڪهون ان سک ڪيان باتان
آسا سگل سري......

۲. برم اڳني ڪي جب دونهين دکاوي
من ڪي ممتاجري......

۳. "روحل" رات ڳئي، دن پايا
لاڪي پريت ڪري......

كافي

(٥)

(روپ بلاول)

ٿلهہ: ميرا من موهہ ليا جادوگرني

١. نا چاڻان ڪيها چيٽڪ لايا
نيند پڙي نو آڻ جڳايا
نظر اسان ول ڌرني

٢. برهہ بان اندر سون چوٽي
ممتا متڪي سر پر ڦوٽي
ڳئي هوتي جل پرني

٣. گيان گلي ۾ درسن ديا
پاڪي ڏوري، اپڻي ڪر ليا
چت لاڳا جا چرني

٤. يہ هي دان مانگي اي جن تيرا
"روحل" ڪون ڪر راک جو چيرا
آ پڙا تيري سرني

شبد

جنهان عشق دي چاشني چک ڏٺي
پيتي پريم پيالي، سي چاٽندي ني

١. نيهي نينهن سڄڻ دي راتين ڏينهان
جنهن دي تانگهہ تتان دل تاٻدي ني

٢. جنهن دل اندر ديدار ڪيتان
نال يار سدا سڪ ماڻندي ني

٣. روحل رنگ ڳوڙهي رچ لعل ٿئي
وچ مليئي اصل جنهن ڪاڻ دي

شبد

ٿلهہ: اس دار دروني دي اندر ميان
عجيب کيل ڏٺا يار آپڻي دا

١. سي گهٽ ۾ گهونگهٽ ڪر چلي
خالي تان نهين ڪوئي تاقٽي دا

٢. ديکو حد بيحد کي آرسي هي
بنا، حد، بي حد نہ جاپٽي دا

٣. "روحل" رنگ لڳا گور گيان ديا
سوهڻن شبد هي راه سڄاپٽي دا

ڏمال

(روپ بسنت)

ٿلهہ: موري هردي ڦوليو برهہ باگ
مل شام سندري کيلي ڦاگ

١. سيج صراحي رام رس پايا
پيوت پريم سرڳئي کايا
امر پيا پيا چاڻ،
کيون نہ لاگي جم کا باڻ

٢. تنت تال سنک انحد باجا
پانچ سکي مل ناچن لاگا
الٽ سلٽ جب مليا ايک
پول ڳيو سپ پرم پيک

٣. چوٽي امين رس کي پچکاري
پيچ رهي پيا سنگ پياري
برست بوند عنبير گلال
سپ کٽ ديکيا لعلون لال

٤. بڙا پسارا ايک مول
چوراسي لک لاڳا ڦول
من پورا ٿان کري کنجار

٥. گيان ديپ کت بهيو پرکاس
اکيان انڌيرو سکل ناس
چين ليانج تنت سار
کر کرپا ايسو دينون سنگ
”روحل“ اه نس راتو رنگ

ڏمال

(٢)

(روپ بسنت)

ٿلهہ: چلو پيا کون ديو مبارک، انند ونن کي وڌي
اي اوسر ڦرهاٽ نہ آوي، آج بسنت رت آئي

١. کيتا بيک ڳيا بن باسي، شام سندري سنگ
ديکت پول ڳيا سنسارا کو، هريجن راتا رنگ

٢. بيل چنبيل ڦلي ڦلواري پدرا کرت کنجار
هي کو پريمي پريم رس رسيا چين لي تنت سار

٣. کس چت چندن عنبر آتم کا قيصر کرني سنگ
پر پچکاري پريم کي ماري پيچ رهيو سپ انگ

٤. پانچ سکي مل، منگل گاوي، اڏٽ عبير گلال
سرت نرت دوئي ناچن لاگا باجي انحد تال

٥. گيان گلي ہِر اکنڊ ڌن لاگي، کيلي شام کشور
”روحل“ رلمل درسن ديا جيسي چند چکور

ڪافي

ٽلهه: دل تخت هزاري دا رانجهو
ميڏي ماهي نال محبت اٽڪي هي
١. چوڙون چوٽي ناهي، من مني لڳي
پاڪي پيچ چوڪي چت چٽڪي هي
٢. ڏي ڳل ٻانهه ستي، سک سيج اتي
چاتي نال پياري لڪ لٽڪي هي
٣. "روحل" رات هجز دي هٽ ڳئي
جاڳي جوت ڏٽي مهان گهٽ ڪي هي

ڪافي

(روپ جوڳ)

ٽلهه: چيتڪ لايا، ڙي سهيون! سانون رانجهو ميان
١. اندر ٻهان تان ٻهڻ ت آوي
ٻاهر ٻهان تان برهه ستاوي
ڪو ڪامڻ پايا
٢. مين اياڻي نينهن ڪيا جاڻان
برهه بشيهر نانگ سماڻان
ڪو جو ڏنگ چڪايا
٣. رانجهو منگ ڳڌم درگاهون
"روحل" توبه ڪيڙيان دي راهون
هادي سو هوت ملايا

سي حرفي

الف: الف ايڪ الک هي جوئي، سِهہ گهٽ پيتر ديکهيا سوئي
جهان ويکان تهانَ نرمل نور، سب نرنترهي پرپور
ب: ب بادل بن ورسي ڏار، بن بجلي چمڪي انت اپار
پيوي امرت پريمي پورا، تهان پهنچي ڪوئي وِرلا سُورا
ت: ت تن ڪوج چڙهيو نرواڻا، تهان نہ پهنچي جر ڪا واڻا
امر پيالا هردم پيوي، ڪال نہ ويا پَي جگ جگ جيوي
ث: ث ثابت ڪر انترياميِ، آدانت ڪا جهُونا سامي
انتر ڪول ملي ڪوئي پورا، نريہ ناد بجايو ٽُورا
ج: ج جگت تج جهوٺا سنگ، جهوٽي سي آ لاگي ڍنگ
رام نام ڪي بيڙي ڏار، يَو ساگر چڙهہ اُترو پار
ح: ح هانسي مت جاني ڪوئي، تنَ من ارپي سُورا سوئيِ
پهلي مري پيچي ڦر جيوي، امر پيالا سو سنت پيوي
خ: کهي ڪالڪ (خالق) سون جو ڪو لاگي، جر سر ناري اهنس داگي
سُن- سِڪر ۾ آسڻ ڪري، هر دم جيوي مُول نہ مري
د: دال دٻاري هرڪي لاگي، ”مين“ ”ميرا“ نندرا سون جاگي
آرڌ شبد ۾ رهي سمائي، نهين تو جنم اڪارت جائي
ذ: ذ ضرورت ميلي وچ هينئين، گپت ڪٿا پرگهٽ سون لهئين
ر: ر رڻ جهڻ لائي جهڻڪار، انتر ڌن ڪي سٽي پڪار
منوا مست مگن هوئي بينا، آپ آپ ۾ آپئي پينا
ز: زي زورا لگي نهين ڪوئي، يئي ڪِرپا تب درسيا سوئي
پايا سک، پرم سي ياگا، الٽا چِت، چيتن سون لاگا
س: سين سنتوک پايا ڦل لاگا، جنم مرڻ ڪا سنسا ياگا
مٽ گئي ممتا سهج سمايا، آپ آپ ڪا درسن پايا

ش: شين شراب پريم رس پِيا، منوا مگن هِيا، رس ديا
ان من ڪي گهر صورت سماني، گرها کير تجيا سب پاني
ص: صواد صَبوري سانت جب آئي، پُولا يتڪڻ تائي پائي
جاگي سبُد، پرمنا ياگي، رام نام رسنا ڌن لاگي
ض: ضواد، ذرا ڪچ وان بن ناهي، تب گهٽ ڪيلي جاءِ بجائي
انڌا لوک نہ بُوجهي ڪوئي، تب جاني جب ڪرپا هوئي
ط: طوئے، تنت جب درسئے ناهين، مورک ڊونڊي سُجان جائين
بنا وچار ڪوئي نهين يگرا، يئي ڪرپا تب سورج اُيريا
ظ: ظوئے، ذات جب اپٽي بُوجهي، تين لوک ڪي مهما سُوجهي
جاني ذات تب ڪرپا ڪيني، ايسي بُڌ ديا ڪر ديني
ع: عين، عنايت هر ڪي جاٽي، برسن لاگي امرت باٽي
گئي پراٽي جوبن آيا، جر سون ليڪا ترت چُڪايا
غ: غين غصا تج، نرمل رهئي، ننديا نيڪي سر پر سهئي
ڇاڏ سياٽپ بهو چترائي، ستگر سبد ملي رگهو رائي
ف: فے فڪر تج جهوٽي آسا، حد گهر ڇوڙ، بيحد گهر واسا
آرَڌ اُرڌ مل ممتا ماري، جيتيا چيتن منشا ماري
ق: قاف قرار مين تب هي پايا، جب آتم رام ڪي سرني آيا
ڇاڏيا جپ تپ سرني آيا، آپ آپ ڪا درسن پايا
گ: گاف گيان ديپ گهٽ جاگيا، ييا اجوار جب پارس لابا
ڪنچن ديهہ يئي سي ڪايا، ايسا رتن امولک پايا
ل: لام، لگن هرسون، جب لاگي، پورن- پد پايا من ياگي
پاپ پُن ڪا بنڌن ٽُٽا، يئي ڪرپا تپ جر سون ڇُٽا
م: ميم مهارس جب هي ڍِيٺا، جب چکيا تب لگا ميٺا
پريم پيالا ير ير پييا، سرڪي ساٽي صاحب ليا
ن: نون نام جب نِهچي آيا، جيوِ سيوِ مين الٽ سمايا

ڪ: (١) ڪ وارو شعر ڪونہ لکيل آهي.

چوڙيا موھہ پيا متوالا، انترگھر ۾ پيا اجيالا
و: واو وِويک وچار سپ ٿاکي، سو "پي" پايا پياسي جانکي
چاند سورج دوءُ ايک گھر آيا، چنچل چت نهچل پد پايا
ھہ: ھي ھاري ماني، تب جيتي، مُسکي امر پيالي پيتي
دعوئي چوڙي داوِ تب آيا، نِر دعوئي ٿي ترنجن پايا
لا: لامِ لگي لوَ پُورن پايا، انيک مُورتين درشتي آيا
کيا کھون کڇ کھيا نہ جائے، اَن مَن کلا سهجون گھر آئے
ا: الف الله گھٽ ڀيتر آيا، سنڌ سنڌ مِل الک جگايا
مَن ڏن سيتي لاگا لارا، درسيا پُورن برھيا اپارا
ي: يے ياري جب کينهي آپ، مِٽيا ديکا تن کا تاپ
چوڙيا جپ تپ سَرني آيا، روحل رتن امولک پايا

اٺ سبد روحل صاحب کي لکنت

سبد روپ- ١

تل: ھم ھُون صاحب سکل کُو پالون
مين ابناسي اُپاوَٺهاري
انترا: گِرور پر پهلاج گڙ کايو
ھات دي کرمين آپ بچايو
اگني مان باغ بنايو- توڙ ناخن سي ھرناکش ماريو
ھريچند نون بيراگ ۾ دينو
تخت ڇڏائکي تياگي کِينو
تاراکو پکڙ ھات ۾ لِينو- اھڙو ساچ اُباريو
کِورُون پاندوُن کا کيل رچايو
دروپدي کو مين چِير پهنايو
کر اُدماد مَي وچ مَين لڙاتو- مها ھماليہ يُڌشتر تاريو
کل جگ ۾ بل کا سَت وَيا پيو
ميري ست پر اپنا تن آپيو
ست کي کارڻ مين ايهہ جگ ٿاپيو- ليکي وِوان او سورگ پڌاريو
نام ديو کِي مين ڇَن ڇَڏائي
کرما بائي کِي کِچڙي مين کائي
نائي ھوئي مين کوڙ مٿائي- سين ڀگت کو مين کاج سنواريو
ڏيني ڀگت کا ھُوا مين خالِي
باند کيداري مين کيني نالِي
پريم پِيلني سُون پريت مين پالي- بير لِيا ھاٿ سنهس پساريو
ساڌ کبير ھُوا مين کاسي
مِل پنڊ تان تون کيني ھانسي
اک پل ۾ کَبِير ڀيا اُداسي- ديبل ۾ بَھہ بار اُتاريو

سبد روپ-٢

ٽل: ياڻي ري، تجدو ڪُسنگ، سانچو سنگ لي گران ڪا
انترا: اِسي جگت مين جنم لي آئيو
ڪرڪي نِواس بهُت سک پايو
سک مان ئي هي ٿم ڪلنڪ لگايو اهڙي سک ۾ هَي هاڻ
بالا تَن ٿون رَم رَم هاريو
پُورب جنم ڪو بول وساريو
آگلو ڪهيو تي اگ مان تي هويو- پاڇي نهين رکي پڇاڻ
مات پِتا سُون تون پريت لگائي
ڪُنب قبيلو ياوي پائِي
سَنگ نهين چالي لڙڪا لگائي- انتا پراٽِي اجاڻ
ميري مَندر مَحل جهروڪا
نام بِنا ڦيڪا سي رُوڪا
تَرشنا نه ياڳي ڦِري اُو يُوڪا- سوئي هَي سوان سماڻ
ڪال پکڙ جب تيرا سانس تاڻي
تيلي تيل پيڙهي جيوَن ڪهاڻي
بدرو هو سي پل ۾ پراڻي- لي پڙو پُورو گر جماڻ
سهج سياوَ صاحب جي ڪا سُورا
اُو نَر ڪهيو سدا سَنت پُورا
آيو هَي داوَ بَنو هَي ظهُورا
جاڻ سڪي تو جاڻ
سِيوگ: (مقطع) سانچي گران سُون ڪوئي هيت لگاوي
آوا گون ۾ ڪيُو نه آوي
ڪَهت روحل اُو امر لوڪ جاوي
اوهي آلک پُرس ڪي آن

سبد روپ-٣

ٽل: آگم پَند ڪي گر مهما ياري
ڪيُو نه آتري پرير خُواري
انترا: گياني نه ڏياني جوگ نه ساڌنا
سَمجهان ڪي مت جيت نه هاري
ساڪي نه سبد، نه اوهَن سوهَن،
بيدَ ڪتيب سَڪل سُون نياري
هِندُو نه ٽُرڪ جوگي نه سنياسي
رهت ادول نهين پيک ڏاري
آنتر جامي آنتر ڪوليا ممتا من ڪي سَجهين مارِي
اَن مُون پُرس مليو گهٽ مانهين
وان ڪي پريت لگي آت پياري
سُورا هووي سَنمک جُوجهي
پيت يَرم ڪِي غير وِڍاري
سِيوگ: نهين ڪَجُو نهين مان ئي تنهن ڪَج پايا
سَتگر صاحب مين پلهاري

سبد روپ بلاول-٤

ٽل: ميرا مَن موهه لياهي جادوگرني
انترا: ناچاٽا ڪيها چيٽڪ لايا
نِيند پَڙِي نون آئي جگايا
نظر اسان وَل ڏرني- ميرا من....
وِرهه هاڻ آندر سُون چُٽي
مَمتا مَنڪي سَر پَر ڪُٽي
مين گئي هوتي جَل پرني- ميرا من....
سيوگ: اِيهي دان مَنگي ايهه جَن تيرا
روحل ڪو ڪر راڪو چيرا
آپڙِي تيري سَرني- ميرا من....

رُوپ ڪانهڙو-٥

تل: جيڏيون! منهن جو جيئڙو ريجهہ رهيو هَي
پيا ڪي بدن پر اچانڪ دَرشٽ پڙي هي
انترا: ڪنهن سين ڪَهون اِن سک ڪَيان باتيان
آسا سگل سري
بِرها آگني ڪي جب دُونهين دُکائي
من ڪي مَمَت چَري
سَيوگ: روحل رات گئي دن پايا
لاگي پريت ڪَرِي

سبد ڪانهڙو-٦

تل: موهن سَون پريت لگي هي موري
انترا: نا ڄاڻا ڪيها چيٽڪ لايا
آپ ڪنُون چا آپ مِلايا
پائي پريت ڪي ڊوري- موهن سَون پريت لگائي هي موري
سُرت نرت ڪي ڏني لگائي
بِن جِبيا ڪي بات بتائي
ڪس ليا دل زوري- موهن سَون پريت لگائي هي موري
اَنهد واڄي اَکنڊ ڌُن لاگي
پَيا چِت چيتن ڪُٻڌيا ڀاڳي
تروڙ لاگي توري- موهن سَون پريت لگائي هي موري
سَيوگ: پانچ سکي مِل مَنگل گايا
روحل رات گئي دِن پايا
مليا شيام ڪِشوري- موهن سَون پريت لگائي هي موري

ڌمال رُوپ بَسنت-٧

تل: ميري هردي ڦليو بِرهہ باگ (باغ)
مِل شيام سُندري کيلي ڦاگ
انترا: سَير صُراحي رام رَس پايا
پِيوَت پريم وِسر گئي ڪايا
اَمر پيالا پيا چاڻ
ڪيهو نہ لاگي جس ڪو ٻاڻ
تنت تال ڌن انهد باجا
پانچ سکي مِل ناچن لاگا
اَلٽ سلَٽ جب ملت ملت ايڪ
يَل گيو سڀ يَرم ڀيڪ
ڇُٽي اَمِي رس ڪِي پچڪارِي
ڀِيج رهي پيا سنگ پياري
بَرست بُوند عنبير گلال
اندر باهر ديکهيا لال
ٻڙا پسارا ايڪ مُل
چوراسي لاک لگا ڦل
من يونرا تنهن ڪَرُون گنجار
چِينهہ ليا نج تنت سار
سيوگ: گيان ديپ گهَٽ يَيو پرڪاس
رين انڌيرو سکل سو ناس
ڪر ڪِرپا ايسا ڊِنُون سنگ
روحل اَهِنس راتو رنگ

ڌمال رُوپ بسنت-٨

تل: چلي پياڪو ديو مبارڪ
انن دن ڪي وڌائي
يہ اوسر ڦرهات نہ آوي
آج بسنت رُت آئي

انترا: ڪيتا بيڪ ڪيا بنواسي
شيام سُندري سنگ
ديڪت پُول گيا سنسارا
(ڪو) هر جَن راتا رنگ
ڦل چميلي ڦلي ڦلاري اور يونرا ڪري گنجار
هي ڪو پريمي، پريم رس رسيا- چِينهہ لهي تت سار
ڪس- چت چندن عطر آتر ڪا
ڪيسر ڪرني سنگ
پر پچڪاري پريم ڪي ماري ڀيج رهيا سڀ انگ
پانچ سکي مِل هوري ڪيلين
اڙت عنبير گلال
سُرت نرت هوئي ناچن لاڳي باجي انهد نار
سِيوگ: گيان گلي آڪنڊ ڌن لاڳي
ڪيلي شيام ڪِشور
روحل رل مل دَرسن ڊيا- جَيسي چاند چڪور

روپ-٩

ٽل: فقيران نُون صاحب لگداهي پيرا
انترا: گهٽ ۾ هي گنگا گهٽ هي ۾ جمنا
گهٽ هي ۾ نا ڪر دوارا
گهٽ هي ۾ برهما گهٽ هي ۾ وِشنو
گهٽ هي ۾ سِو ڪا پسارا
گهٽ هي ۾ چندرگهٽ هي ۾ سورج
گهٽ هي نو لک تارا
سِيوگ: ڪهت روحل شو ڀئي ساڌو
ڊُوندي ليا گهر سارا

روپ-١٠

ٽل: ايسا ڪوئي هَنسا ڪايا گڙهہ جيتي
ديس همارِي آوي
انترا: ڪرم جال ڪي مانهہ اَلوڌا
ڪِهہ ڪر ڦند ڪٽاوي
پوري گر ڪي چَرن ڪَمل پر
اپنا سِيس نواوي
ست سبد ستنام ڪا بيڙا لي
پريم ڪي فوجَ چڙهاوي
سُرت نِرت ڪا جهنڊا روپي
ڊير (سو) اگر ڊوراوي
آرگهہ ارگهہ مانهہ ڪري لڙائي- باوَن جوڌ هٽاوي
پانچ پچيس ڪا ڊيرا لُوٽي- آگي منزل آناوي
من ڪو مار سڀ ديڪت لوپي
انل ڪا ڪيل سماوي
ڏام اديٺ ڪا بَند مڪانا- نِرگن ڪا گن گاوي
حد گهر چوڙ بيحد گهر چليا
ڦر پاچا نهين آوي
چوٿي پَد سُون پرا گوچر- پُورا هووي پاوي
سِيوگ: روحل نام انام انامِي
نج نيهہ نام ڪهاوي
اچرج اپرم ڪهيو نہ جاوي- گنگي گنگ سناوي

هوري روپ بسنت-١١

ٽل: لال گلال اَڊاوي- هورِي ڪيلي نِرنجن
هان رِي سکي ميري ڪايا ڪي مَندر
آهنس منگل گاوي
انترا: هار سينگار ڦلون ڪا سيهر
آتر رام چڙهاوي

کام کروڌ مٽي جب ممتا
هَرَ چرني چت لاوي
گيان گلال چودس برسي
برهون بادل لاوي
سيوگ: انتر جامي سون کيلي هوري
روحل رنگ لڳاوي

هوري روپ-۱۲

ٿل: هوري ڦاڳ مين کيلون مين
اپني پيا سنگ پياري
آئو ري سکي آج سهج سنگاري
ايک ايک نياري نياري
انترا: عنبير گلال کي پوٽ اڙت هي
پريم پري پچکاري
جَل کيسر کا انت ڦوهارا
هوئي رهي گجکاري
آنگيو پيني ميرا سالوٽون پينو
نک سک روم روم ساري
چنت ڦنتا کا باجا باجو
ايک ڏن لاڳي ياري
آمي رس مڌو پي چاک رهي هي
نينا چڙهي هي خماري
سيوگ: روحل سي گهٽ بسنت بهاريو
چَو کونٽ چوڏاري

هوري روپ کليان-۱۳

ٿل: هَر سَنگ کيلون مين هوري هوري
آج بسنت کي رت آئي
انترا: تيل ڦليل لڳائي سکي ري

ڦر آنگلاج کي چوري چوري
سِرکما کي چوري سجائي
آگر، چَندن، پَرمل کستوري
ڪهس ڪهس پرئي ڪٽوري ڪٽوري
تلڪ مانگ سيندور چڙهائي
پاوِ دَيا کا بُوکَن پَريا
ناک نَت موتين جوري جوري
گيان آنجن کي ريک لڳائي
پريم کيسر جَل پر پچکاري
کيلي شيام کِشور کِشوري
برهه گلال لڳي پوٽ اڙائي
سيوگ: روحل رِلمِل شيام سُندري
هرک هوت کيو ري کيو ري
رَسنا رَتونت ڦاڳ رَچائي

سبد روپ-۱۴

ٿل: جاٽي نهين کو مَرم همارا
هم هون سَرب سرب کي مانهين
آنت سَکل سُون نيارا
انترا: آدم پي هم هون، آنت پي هم هون
سڀ ميرا و ستارا
ميرا بجري ديهه آنوپي (نرنتر)
پرگٽ کيا آکارا
آسنک جگان هو گپتي رَهيا
آپي هي آپ نِرڌارا
پيچي هم ست سَبد کيا پَرگٽ
جان سُون پيا رٽکارا
آنگڙ عقل نک لَنک نه نامي
جِيُون ايک بريچ دس ڌارا

اِس ڊار مان ٿي ڏَس ڏارا
جو چِٽڪي جِس ڪا پَسريا پَسارا
گت ڪي ڪارڻ اوگت ڏام ٿاپيو
اَکي مَنڊل چوبارا
اَهان اکميرا وَنس رَهت هي
ڪهيو آپرن آپارا
آرني مانهه اِڪ تيج اُپايا
ڪِيا وانهه پوَن ڪا وستارا
اِنڇيا مون پانچ تت ڪيا پيدا
آنڊآ ڪاڻ آپارا
اينڪ آنڊآ ٿت ٿنڊيا جَل مانهي
بِيج هُوا سَهيس ڪَلي پر ڪرتارا
اس ڪي ناڀ مون برهما پيدا هُوا
برهما بيد (ويد) اُچارا
برهمانڊ رچا چار جگ ٿاپيا
پيا شِو شڪتي ڪا وستارا
اُتپت لي بارهه پنٽ هلايا
يه سب اول بَنوارا
سيوڪ: بِجڙيا هَنس ڪوئي مُول ڪو پُهنچي
اوهي ميرا سنت سچارا
اَسنڪ يَون وان ڪو ديئون پَتشاهي
ڪهيروحل نِرڏارا

روپ-۱۸

ٿل: ڪهو ٿُم اِيسرداس ويراگي
لگن تمهاري ڪِس بِڌ لاگي
ڪام ديڪ ٿُم پَيو هو تياگي
بات بتادو اگم سُون آگي
تو مين مانون سانچي

انترا: ست صاحب ٿُم ڪهو ڪسي ڪو
ڪَونسا صاحب تيرا
نام اور نام جسي ڪا ناهين
ڪهان آسي ڪا ڊيرا
سُون مهاسُون آسُون نه هُنتي
رُوپ اَرُوپ نه ڏارا
نِهچت اَچِت ڪُون چِتا نه هُنتي
سَرور نا ڪوهَنسا
آکَي منڊل ناڪو محل جهروڪا
سپت سيج وان ڪِيون پَنسا
تيج پَون آڪاس نه هُتي
ڌرتي نا ڪو پاني
پانچ تنت مُول مايا نه هُتي
رَچنا ڪِم رَچاني
چاند سورج ڪي اُتپت ڪيسني
اور نو لک تارا
چودهن لوڪ ايڪوسي برهمانڊ
ڪون بناوَ نهارا
ڪون ديس سُون آنڊا ٿتا (ٿوٽا)
ويرج ڪهان ٺهرايا
برهما بِيج پيال (پاتال) سُون لايا
پيال ٻر ڪَهان سون آيا
گرڀ ڪي مانهي پِنڊ رَچنا
گهٽ هي ٻر گهاٽ گهڙانا
اُس گهٽ مانهي ڪو اوگهٽ آڪان
ڪٿي ڏام ڪا پُرانا
جل ٿل برهما وِشنو نه هوتا
نا ڪو مَهيس گٿيسا
ڏَس دگيال ڪُرمن نه ڪا سي

کهان ڈول کهان سیسا
اگم سون آگي کوج بتاوي
تو تیرا گرسانچا
کوج بنا جو بیک جوئي پهري
سو نتوارا نانچا
سیوگ: صوفي صاف سکل سون نیارا
صاحب هي سرمستا
کهت روحل کوئي سنت بیراگي
رهت همارا رستا

روپ-١٦

تل: ساڌو متیا منڊپ منڊاٽا
جوتي اِشٽ بانڌ بیٺا
سیکوئي دیکٽ مانهه پلاٽا
انترا: برهما وشنو مهیش گنیشا
مَنڊپ مانهه بنڌاٽا
آپ بانڌا آب کر جوتي
ایهه تو چارَ جگ مانهه اٽکاٽا
کوئي کهي (آ) لیل پرس هي صاحب
جَل مانهه جَل ملاٽا
پاٽي هووي صاحب تو سَک کیون جاوي
یہ تو کوڙ کهاٽا
کوئي کهي شو شکتي هي صاحب
جوڙي مون جرکاٽا
کَر کَر یوگ ایهه یوگي مرگئي
پرلي مانهه سماٽا
کوئي کهي تو سیس هي صاحب
جس پر بار اُٺاٽا
کورم سیس کونجر پي مرگئي

کال کي قانس قرايا
کوئي کهي تو مَن هي صاحب
پوَن پراڻ کهاٽا
توان تتسان تون هَي صاحب نیارا
ایهه تو دُوسر مانهه اَلجهاٽا
کوئي کهي چاند سُورج هي صاحب
اُرڌَ نام اَلتاٽا
چاند سورج تارا پتنگ جوت کا
آکل کلا پر کلاٽا
آد پي نهین اَنت پي نهین
مَد نهرڻ مُور کاٽا
اِکوسي برهمانڊ چکر کال کا
جَر کو جَر سون قساٽا
آدب کرب سُون کوئي کروڙت پرسُورا
امر لوک پهنچاٽا
اور سرب چوراسي کا واسي
متیانا آٽا جاٽا
سیوگ: آونچ هو وي نیچ کوئي آگیا هالي
کیا راجا کیا راٽا
کهت روحل میرا کَهیا کوئي ماني
تو بتاؤن اصل ٺکاٽا

ونچتا روپ-١٧

تل: لاگي لگن سجن کي
کِس نُون کهیو نہ جائیي
چوڙا تو چوٽي نهین
لُونءُ لونءُ پر سمائیي
انترا: بیچن نَمن کهت هَي
جس کي هٿي نہ پائیي

ديکن ۾ نهين آوتا سو
بِرهه ديا تبائيي
تِس کي بِرهه بِڇُو کا جس کو جو ڏنگ لگا
تجهه بِن ڪوئي نه جاني
اَس درد کي دوا
سيوگ: ايهي رنچتا روحل کي
ڪوئي سُني دل لگائي
جِس تن لاگي سو جاني
هي عشق بڙي بَلا

آرتي رُوپ ڪليان- 18

تل: آرتي ڪيجئي گور داتا تيري
مِٽ گئي ممتا دُرمَت ميري
انترا: پانچ پچيسي سهجي ئي ماريا
پِوَ ساگر ۾ ڏبَت تاريا
سُتي هوتي اب جاگي سويري
ٺُر ميري سَتگر پران آڌاري
سکل کا صاحب پر اُپڪاري
انيک سمايو تاري ڏام و ڏيري
چَرن ڪَنوَل چت ميُري لائيو
پِوُل پَرم دُک سهجي ئي پاگو
نظر نه آوي ڪوئي بَير نه بَيري
ڪيسي واکاڻ ڪرانِ مين وَڏائي
ايک جِيپ سي کهي نه جائي
آَڏک اُپما اُتم اُچيري
سيوگ: هَرکِ گُن تيري گايو
روحل راهه اگر کو پايو
ليو نِواس کَٿي جر ڦيرِي

آرتي روپ- 19

تل: سَنجها آرتي گُر کي گائو
• دَيا پاوَ چِت اپني لائو
انترا: کِميان دنڊوت ڪرو لک واري
ايسي راکي پريت پياري
لگن لگاؤ توڙ نياؤ
سِيل سنتوک کِميا اَنگ جرنا
سِيس نوائي چَرن پر ڌرنا
اپني صاحب کا مُجرا پاؤ
پاوَ سُياوَ ڪر راکو پيلا
سُرت نِرت لي ڪيجئي ميلا
دم دم ايسا اچرج اُماؤ
بَچنِي ساچ سدا نِرواڻا
پاؤ آد اصل ٽڪاڻا
مَرت لوک ۾ ڦِر نه جاؤ
سيوگ: پرمانند سُک کَيسا کهئي
روحل رمز سمجهه ٿِر رهئيي
سَت سَپدان سُون نينهه لگاؤ

رُوپ- 20

تل: آج موري سنت پڌاريا
سنت پڌاريا هَرجن پيارا
وَل وَل جاؤن مين بلهارا
انترا: آج موري آنگڻ آبا
پئي وَڌائي، جو وياهي مَنگلا چارا
پاوَ پگت کي مين کَرون رَسوئي
آَنند کَرون آهارا
سهج سُک کِي مين سيجا وڇائي
پاؤن موک دُوارا

سيوگ: ڪَهت روحل سنت يَلي پڌاريا
پايا درسَن ديدارا

رُوپ- ٢١

تل: چيتن راجا چڙهيا يَد اُپر
جاسُون وٽکا گڙ ليٺا مورا پائي
همت، هٿيار، سات سبد، گن گرُو کا
جاسُون ڪَه ڪَه ڪرت لڙائي
انترا: وِرهه ڪي فوج چڙهي آنياري
جاسُون اَنحد باجي نغارا
جَهنڊا جهولي مهابَل اگم ڪا
جانسون ڪيا ميران ۾ مارا
دوئي دَل آڻ لَڙا رَڻ مانهي
جانسُون ڪيهه اُڏي اسمانا
سِيس بِنا جُڌ ڪرت هي سُورا
لگ رهيا گهمسانا
سُرت ڪي سُرنگ گگن گڙ توڙيا
جانسون مَنڊل پگون مانهه ڪِيا
تَرشنا هتائي ممتا مِن ماري
جانسون پڪڙ جائي گڙ ليا
تيج ڪي توپ چُتا دم دارو
گيان ڪا گولا اُڙايا
موهه پرم ڪا وِچلا بُرج پاڳا
جانسون مَن ڪا بَل هٽايا
سيوگ: ساري جِيت بيٺا سِنگهاسن
اَٽل پائي تپشاهي
روحل صاحب سگل ڪا ڪَرتا
جانسون اَلٽي اڪل چَلائي

سبد رُوپ- ٢٢

تل: اُڏ ڪوئي هَنس ديس هماري آوَي
ڪري مانسرور ڏيرا
انترا: يَو ساگر ڪي ڪانٺي هي رُڪڙا
جا مين لِيا هي بسيرا
ڏال پات وِيرا بِڪ مانهي
الوڏا پَنک مت ڪوئي پَنکيرا
مَرت لوک ۾ مَرمَر جاسي
ڪاسي چوراسي را ڦيرا
چودهه جل تل ڪل ڪا هيرا
ديا چو ڦير گهيرا
آڻ هوتي رين پڙ گئي بيچ مين
جا ميٽ پرم انڌيرا
اوهي ديس هلو جهان سدائين چانڊٺا
اَنيَوَ گنيان اُجيرا
ايهه ٻگلان ڪا ديس هي، هَنسان ڪا نهين
اُڙ ڪر چلٺا سويرا
پورڻ هنس ملي ڪوئي هَنس ڪر
تو لي جاوي آ پيرا
سيوگ: آگي سون آگي اب چل نگري
پَرم ڌام پُر هيرا
ڪَهت روحل سَنو پئي ساڌو
اُهان هي آسڻ ميرا

روپ- ٢٣

تل: مايا ڪي ڦنڌ ۾ هنس بنڌاٿا
اَمر لوڪ ڪِم جاسي
انترا: اَوگهٽ چوڙ ڪر ڪي گهاٽ ۾ آيو
بَڻ نَو پنٽ پَچيسي

جوني ڪرپ نہ آيا
درشٽ نہ آيا ڪوئي مُشٽ نہ پڪڙي
بجر آينگي ڪايا
ڏور اپر مين پُتلي رَمائون
نٽ جِيوَن ڪيل بنايا
نهين ميرا نانو نڪاٽا ڪوئي
نهين ڪَهڻ سُنڻ ۾ آيا
نانوِ باند سڀ پَچ پَچ مر گئي
نانوِ ڪنهن ورلي وسايا
چوڌهن لوڪ ۾ سڀ ڪيچ ڪَرنتي
گنتي الگ نہ مايا
ديهي ڇُٽي پُونجي ٽُٽي
گهر ڪا مُول گنوايا
نور نهرائي باند بيٺي ڏارا
بندوق نِشان بنايا
بندوق نہ ڇُٽي نشان نہ پايا
پيڇي جنم پلايا
تاسدي تم ڪو ڪئي ڪروڙ مرگئي
دو دن ڏوت هلايا
ميرا چاهيان ڪوئي مُجهہ مين سماوي
ڪنهن اِڪ سان سمجهہ سمايا
سيوگ: پَنرگٽ هوئي اس جگ ۾ آيا
روحل نام ڏرايا
رُوپ ميرا تو سڀ ڪوئي ديکي
مين اپنا آرُوپ ڇپايا

پانچ پچيس پرِيوار هي وان ڪوي
جانُ مانهي مَن مَواسِي
اوهي گهر آپنو پَل گيو پرائي
جنهن گهر ڪو هَنتو واسي
هَتي تو نِربند آئي بنڌاسي
پڙيو ڪال ڪي ڦانسي
مات پِتا پائي ڪُٽنب قبيلو
پيو ڪُل پريوار ڪو پياسي
سُوت پارجا سوا رٽ ڪي سنگي
چوڪس انت چوراسي
لوڪ لاج ڪُل مرجاد ڪوئي ڇوڙي
نِر پئي رهي نراسي
لگن پريت ڪي گران سو لگاوي
سو پاوي پد نِواسي
پُوري گر بِن پار نہ پاوي
گنگا نهاوي چاهي ڪاسي
تِر ساٽي ڪوئي صاحب پاوي
هانس نهين ڪوئي هانسي
سيوگ: لاگي ڇاپ جب سِر ستگر ڪي
من چت پيو وِساسي
ڪهت روحل تب سهجي پاوي
نِرپئو نگر وِلاسي

روپ-٢٤

ٽل: ساڌو، ميرا انت ڪسي ني نهين پايا
اپني اپني واري سڀ ڪوئي ڪٿ ڪٿي گيان سَوايا
انترا: ايڪو هي ايڪ سڪل سُون نيارا
نهين ڪسي ڪا ڇايا
نهين ڪوئي مات پتا هي ميرا

ڏوپ-٢٥

تل: ساڌو! مين آئيو نگري وسائي
جاسون آوي نهين ڪوئي جائي
انترا: جوگي جوگ جگت نهين ڏارا
نهين ڪوئي پجن ڪمائي
گيان نہ ڌيان نهين ڪوئي جاپ اجاپا
نهين ڪوئي وَست لڪائي
نهين ڪوئي سبد نهيد ڪوئي ساکي
نهين اونهہ سونهہ لنولائي (لئون لائي)
جيو نہ سيو نهين برهما چيتن
ڪاچو تاڻ مِنائي
ڌرم آڪاس پون پاوَڪ نهين پاني
نهين چاند سورج سِتلائي
رات نہ ڏينهن نهين نو لک تارا
نہ ڪوئي ڏوپ نہ ڇائي
رَج نہ بِيرج پانچوئي تَت ناهِن
نهين اُرڌ اڌ گهر رائي
چودهہ لوڪ اکيسا ناهن
ناد بُوند تڪ جائي
ڪرتا وشن مهيس گٺيسا
برهما رَهما وِلَ لائي
ان پانچا ڪا ڊيرا پَرپنچ مانهي
ڪوجت عُمر گنوائي
دس نهين سات نَوَ يي نهين
آنياسي اُهان ٿنائي
ڪُورم سيس ڪُنجير يي مَرسي
ايهہ تو ڪاجي مانهہ ڪپ جائي
سات سائر نَو سوَ ندَيان يي ناهن

ندي آڌاري گند ايرائي
بَجر سالم سِلهان چاريي ناهن
نهين جل پر جوت درسائي
نرگ سورگ بيڪنٺ يي ناهن
ايهہ تو پَرم پَلائي
تيتيس ڪروڙ ديوا سُر ناهن
سب تُت ڪي مِايا بنائي
جوت سَروپي نرنجن نرنڪار
ايهہ تو لوڪان لئي نهرائي
سهس نام نهين ڪڇ ميرا
دُرمت نا دُوِ ڌائي
پروت مير سميرا ناهين
اِڪيس برهماند آنائي
چار پَرس چاري وِير يي ناهن
پُونجي مُون پرتائي
نهين ڪوئي وَيراٽ نهين مُورت اَمُورت
نهين تيج واءُ ڪَهائي
اِنچا سَروپي آد مايا ناهين
نا آندِ سرشٽ رَچائي
حد بي حد دونوئي ناهن
ناڪو پُورَڪ لگائي (پُرڪ)
نهين ڪوئي اُتپت نهين ڪوئي يوگ سَنجوگا
جَنميا نهين مَرجائي
آپ اِڌر، ڪِيا اُڌر نهين پهنچي
ايهہ تو مَن پرچائي
پهنچي ڪوئي گر گيان سمجهہ سُون
بِن جِيا گن گائي
دوئي نينان سُون اونجا جو وَئي

راک سُرت نِرت اِکتائي
آدر سُروپي جِيون جهانئي ديسئي
اوَ ديست سي متيائي
آگرت سُوپن سکو پت ناهين
ناچوتا پد الجهائي
نهين سولهه هنس اوناسي پي ناهين
سولهه مقام مُورکائي
موتي مانسرور ناهين
ناهنسا چُونڊ کرائي
اکيه منڊل ناهين محل جهروکا
ناهين سيت کي سيج بچائي
سات سُون پر سيت سُون کهتا
مين تو اوهه پي کيڙ گڙکائي
اُس کي آگي آسنک سون هين
وان پر ايک سون ٺهرائي
سيوگ: روحل صاحب سکل کو مالک
ديکت سيئي اڊائي
اَوچل نگر هي ديس همارا
کيا کهون کڇ کهيا نه جائي

روپ-٣٦

ٽل: پنڊ برهمانڊ کي کوج بِنا پائي
صاحب کي درگاهه نه پاوي گا
لاک سياٽپ کرو چتّرائي
هُنر هزار هلاوي گا
انترا: پُوري گُر کي دامن پکڙوَ
چرني سيس چڙهاوي گا
مَهر موج گران کي پاوي
ايسي لگن لگاوي گا

سِر سبد سوُن کايا پلٽي
سهجي ڏن لگاوي گا
ديپک لي مندر پر جاوي
تو کيل عجيب درساوي گا
چکر کوج کلا کو سمجهي
اپنا هنس اڊاوي گا
سُوگم چوڙ اگم گهر الٽي
تو آمر نکاتا پاوي گا
پکڙ ڊوري کري نشانا
سُوڌي راهه چلاوي گا
سات آکاس کي پرول اگهاڙي
جل جڙ کونتل گهوڙ کداوي گا
سيوگ: اوچل ڌام اوگت سُون آگي
اهان جاءِ سماوي گا
روحل کوج مِٽي جب سارا
پيڇي آوي نهين جاوي گا

روپ-٣٧

ٽل: آمر پُرس کي مارگ هَلٽا
اگم کي ديس سماوٽا
گگن محل کي مارگ چالٽا
انترا: سبد سروپ پر کايا راکي
سهجي پريم لگايا
من کو قوڙ ٽيک مانهي دِيا
دوار بُوند هلايا
تيجي چوٽان جب پيو بلوَنتا
بجر پرول اگهاڙي
سُرويم سيج پوَن کي کوٺي
پکڙ اکاسُون اڊاري

مين پنچي ڪا سَدَ مانگ ليا
ڏار سُون تار ملائي
لامبي ڊور جِيوَن هات سُون جُتي
گڊي گگن پراڊائي
ڦوڙ اڪيسي برهمانڊ ڦراپر جويا
عجب ڪوئي ديس درساٿا
اٺ-گهر ديو اَهانِ اوناسي ڪا ڊيرا
هَنِسا ڪا لوڪ لڪاٿا
اڪيہ منڊل جهرا چو مُک جهروڪا
بيٺا ابناصي راجا
اڪنڊي جوت جگي اُس آگي
غيبي بجي باجا
سيوگ: ستگر صاحب ڪي پرتاب سي
پيا امر لوڪ ۾ واسي
روحل راهہ اگم ڪا جانيا
نريَيہ نگر وِلاسي

روپ-٢٨

تل: هم هون صاحب سروَ ڪي مالڪ
خلق خلقڻهارا
جات آجاتسُون نيارا ڪيلُون
ايسا سَروُپ همارا
انترا: ميرا اوگت سُون اظهار
نهين ڪوئي رُوپ آڪِارا
اوهي آروُپ ڪسي نهين پايا
ٻُلا ديڪ پسارا
چودهن لوڪ اِڪِيسي برهمانڊ
ايهي تو بنيا وِستارا
گهڙيو گهاٽ ڪون سَت ڪر مانا

اوگهٽ لاگي نيڪارا
ميرا سُوڪم اوگت نهين جاني
ٻُل گيا جگ سارا
سارا سنسار هي ڪال ڪا چارا
پڪڙ ڪرنت آهارا
جسي ايهہ همارا وچن گرهہ لايا
ڪر چليا ڪوجن ڪارا
نقل ڪُو ڇوڙ اصل گهر پاوي
اُتر جب جل پارا
سيوگ: ٻَو مِٽائي نِر ڀوَ هوئي رهيا
تج موهہ ڪي ڏارا
روحل اوهَنگ (رهنت) سدا سُک مانهي
جو ڪوئي جاني ويچارا

روپ-٢٩

تل: جس ڪي گَت مَت نرمل هووي
اُس ڪو صاحب ڪر.... ٿو
نرگڻ سرگڻ نهين ايڪ سَريڪا
اوهي تو پُرس پڇاٿو
انترا: سَڪل سُون رِلمِلِ ڦرو جگ مانهي
رو بڌيا مَن ۾ نہ آٿو
راڪو وچار نِنتر نيارا
موج اگم ڪي ماٿو
اور ڪوجو سُڌ سَروپا
ڇوڙ ڪُوڙ ڪِرياٿو
آٺگهر آوچل اٽل اڊول
بانڪا نام بڪاٿو
سيوگ: پُوري گر ڪا ڀيد جو پاوي
بانڌي پَت پُتياٿو

روحل وَستُو گن ۾ جب لاڏي
پرچو پائي پڇاڻو

روپ-٣٠

ٿل: اب ڪيا ڍِگون ۾ آڍنگ ديس پايا
اوگهٽ مانهي آڪارا مِتايا
انترا: سَتگر صاحب مليا مانهي پُورا
پُرک پرواٿي مک نُور سُون نُورا
آمرت پيالا گران پر ديِنا
چڙهي خماري انگ انگ ڀينا
کُل گئي کِڪري ميرا منوا پتياڻا
جان سُون آيا آهان آلٽ سماڻا
سيوگ: ايڪو هي ايڪ ڪيا هي پسارا
روحل صاحب سڪل سُون نيارا

روپ-٣١

ٿل: ٿَر گاؤن ميرا ٿر نام همارا
آپُون هي آپ رهون نِرڌارا
انترا: تَوان تتان ڪي مانهين
ناهين ميرا ڪايا
پانچ پچيس ناهي تِرگٽي مايا
ڪلا هماري سَڪل ڪي مانهي
هو ڪُون آڌار ڪسي ڪا ناهين
سب ڪوئي سَت ميرا نام اُچاري
هم ساڌن ڪي، ساڌ هماري
مُجهہ ڪو تو اِڪو ميرا سنت جاني
اور انڌا لوڪ تهين پڇاڻي
سيوگ: سَرو ڪي مانهين ڪون نيارا
ڪهت روحل او سَروپ همارا

روپ-٣٢

ٿل: ايسو اڪل ڪلا ڪا ڪيل هي
ساڌو، اي تو رُوپ آروپ ڪو ميل هي
انترا: رُوپ هي ڦونا آرُوپ سمونڊ هي
لهر روپ ڪي مانهي
لهر سمونڊ ۾، سَمونڊ لهر ۾
لهر سمونڊ بن ناهي
روپ هي پُتلي، آروپ سوئي نٽ هي
جس ڪي هاٿ ۾ ڏور
رائي تہ ماند هلاوي پُلاوي
پردي پيٺي هي چور
جِيون وَڌ ڪنوار بيوهاري سا سُوري
ڪاڍي گهونگهٽ لاوي لاج
آپ ڇپاوي اوران ڪو ديکي
مکون نہ آوي آواج
سيوگ: روپ ۾ روحل، آروپ هي قدرت
قدرت نرمل نُور
گپتي نُور پرگٽ نور
آد انت ڀرپور

روپ-٣٣

ٿل: ساڌو! ڪوئي سمجهي راز يُون جاني
ديکت سُنت پٽن نہ آوي
اي تو آنو يو مون ارت پڇاني
انترا: جگت ترنگ سمونڊ هوئي نيارا
سمونڊ مون سرنگ اُٺاوي
مِٽگئي ترنگ سمونڊ هوئي رهيا
پيچي نِير نظر نهين آوي

جِيون پيج کا چاند سُلت سُگم مين
آپ ڪو ڪَلا ۾ آوي
دِن دِن وَڌت هوت سوايا
پُورنما کا گهر پاوي
اَگايان گهرن کي اُير
نو ڪنڊ تيج پر ڪاسا
ڪانچ تيج پيڙا لي جاوي
آپ هي آپ نراسا
ڪنچن ايڪ انيڪ هي پُوڪن
اننت نام هي ڌرايا
پُوڪن پانچ ڪنچن ڪَرليا
اننت نام منايا
تپسيا ڪر راجيسور هوئي
تپ ڪر پيا نيارا
ڪيني ڪماڻ نرقل نهين جاويَ
جس ڪو ماني جگ سارا
سيوگَ: ساچ ڪَهت هُون ڪوئي ساچا هووي
سُني همارا هيلا
روحل صاحب سڪل سُون نيارا
آپو ئي آپ اڪيلا

رُوپ- ٣٤

ٿل: ساڌو! سپ مَن کا وِستارا
مَن کي هي اُتپت مَن هي پُڱائي
مَن هي سڪل سُون نيارا
انترا: مَن هي آڪاسي مَن هي پاتالي
مَن جوڙا نر ناري
مَن هي راجا مَن هي پرجا
مَن هي بڙا اهنڪاري
مَن هي گهاتي مَن هي پاپي
مَن بوڙي مَن تاري
مَن هي بگاڙي مَن هي سڌاري
مَن سپ ڪاج سنواري
مَن هي پُولا مَن هي سمجها
مَن آگيا ني مَن سياڻا
مَن هي گرو جي مَن هي چيلا
مَن سُون منش الجهاڻا
مَن هي چيتن مَن هي ساکي
مَن آتم برهما اوناسي
مَن کا ميلا مَن کا ڪيلا
مَن امر لوڪ کا باسي
سيوگ: مَن موجي الَت گهر آيا
آپ مين آپ سمايا
روحل روپ اروپ سون نيارا
نهِ نامي نام ڪهايا

روپ-٣٥

تل: چيت سويرا چلڻا راهه
بيگ اٹ پرائي مان صلاح
انترا: آوگهٹ گهاٹ سُرويم گيلا
بن پگ پيندا چلڻا اکيلا
کرت پُکارا سانيئر هيلا
غافل هوئي کيون پيو گمراهه
تُرت چلڻ کي تياري کيجئي
گهڙي اِک پل دَمُ دِل نا ديجئي
اپنا اگم کا مارگ ليجئي
تو تُم پهنچو کهون نُور ناهه
جاني نا دور رهن نانيڙا
کٹنب قبيلا ديسئي نا تيرا
کوٽيو پُکاري ليکر پيرا
يوَ ساگر کا ياري درياهه
اب کا چُکا يوَ يوَ يولا
کُبڌ کُمت سَنگ کِيون نر کولا
نام کُون چوڙ چوراسي مون ڏولا
هر بن کون تيرا همراهه
ديهه مانک تون امولک پائي
پجن کِئي کُج هوت پلائي
جان سکو تو جان ميرا پائي
وير وير مين کرون آگاهه
سيوگ: سار سبد ۾ الٹ سمائو
لهر بهر کي موج ملائو
پوت لوک ۾ قر نا آؤ
رهت روحل پيڇي بيپرواهه

روپ-٣٦

تل: سکل اوتار کو ايک هي مول هي
صاحب سکل سون نيارا
نبيان تُرک اور هِندُوان اوتارا
اي تو بنيا پسارا
انترا: سَوا لاک نبي هين تر کان کي مانهي
هِندُوان چويس اوتارا
چار کَتيب ۾ تُرک آلوڏا
چار ويد هِندُوان را
مُسلان کرت نمازان روزا
ذکر فکر ويز هارا
مَکا مدينان کر کر مرگئي
جَنم گنوايا سارا
کرت گيارس هِندُوان رَکَتا
اِکا دِسي اهارا
آلسَٹ تيرت جائي جائي پنکيا
جانيا نهين وچارا
سُنت کر کي تُرک کهايا
بات کرت بيکارا
هِندُوان گهاٹِ کندُور جٹيوا
تِلک لِلاٹ لگارا
هِندُوان پُوجن پتر پاٹي
ديوَ ديوَ دُوارا
مُسلان هاڙ قبر کا پوجي
ديوي دُرُود شوکارا
هِندُوان تُرک دونون گهر يولا

باندَ يا نهين يتيارا
جڳ چاري ٿي دعوئي ۾ ڪويا
سَڙ سَڙ موئي ناڪارا
سيوڳ: سنت فقير هي وان سون نيارا
ڪيلي ڪيل ڪلارا
روحل رمز سمجھ سڪ پاوي
ايسا ڪوئي نر سچيارا

روپ- ٣٧

ٿل: هم بازيگر بازي ڪيلون
ڪوئي ويڪي نَر سچيارا
نٽ بازيگر نام همارا
اڌر ڪنيل نيارا
انترا: ساتوين پَيال نشان آپايا
ڌَهون دِس منڊيا پسارا
انحد ڍول باجي نو ڪنڊ اُپر
لاڳ رهيا جهنڪارا
رَچيا راج پانچ نَو پَسريا
اُتپت بَنيا آڪارا
برهما وِشنو شِو پاندي رَمتا
ناچ ڪري شڪتي پيک نظارا
پانچ پچيسي سب جڳ موهيا
تان لاڳا تتڪارا
مُورک ديکت مانهي اَلوڌا
وِرلا جان وِچارا
جنتر منتر وَچن سِڌائي

بنيا دس اوتارا
ايسي هلائي جڳت ڪو چليا
او بهي ناهي ڪرتارا
بارهه بهتر پنت ڪهيجئي
ايهي اوليا وِو هارا
پڪا پڪي ڪر واٽيا باندا
پايا جَم دُوارا
نِرگن نام سڪل سُون نيارا
نِرپک رهي نِرڌار
نِر آڌار آڌار نه راکي
سوئي هي سرجٽهارا
سيوڳ: سَت ڪهون مين هيلا ساچا
سُني ڪوئي ساڌ پُڪارا
ڪَهت روحل ميرا ڪوچ وچاري
تو پاوي ڪيل آڌارا

روپ- ٣٨

ٿل: ڪوئي ايسا صاحب ڪا ساڌ هي
(جو) ساڌو ڪيلي اُن مون نه سهج سماڌ هي
انترا: ست سبدان ڪي ڍوري پڪڙي
نِس دن ڏِن ۾ لاڳ
پانچ پَچيسي مار هٽائي
آسا ترسنا تياڳ
اَرڌ اُرڌ ڪا ڪري نِويرا
پورا راڪو پرياڻ
ڪايا ڪوچ هووي جب نيارا

تو پيچي نِرواڻ
پِنڊ برهمانڊ کا انڊا ڦوٽا
پاوي امر لوک را ڏام
آڏِگ آوَچل ديس کهيجئي
آهان هم ليوين وسرام
آوي نہ جاوي مري نہ جَنمي
آتپَت پرلي نانهہ
سنت صاحب کا کَرت ولاسا
اُنهي آستانا مانهہ
سيوگ: آکا هي بَدبَد جيوَن جل کي مانهي
تيون اڻ چر اکل درياهہ
آپي هي اپنجي آپي هي وِناسي
کَهت يُون روحل شاهہ

روپ-۳۹

تل: ساڌو! نگر همارا نيارا
اور لوک سب اورانهن رهہ گيا
پَرسي کوئي هَنس پيارا
انترا: آد پَرس شِو وِشنو برهما
اِن چارُون کا وِستارا
چودهہ لوک اِکوسي برهمانڊ
اوهي پيد پسارا
ڌرم رائي هي سب کا راجا
لَ جِيو نرک ۾ ڊارا
اکيہ بَرچ سُون اوتار اپنا
بَيکُٹ ۾ کرت گذارا

اِنچا سَرُوپي آد مايا
اوپي چلَت کري چوڏارا
بَڙِي بَڙا او سُور نر مُون جَن
آنت چَل چَل مارا
تينتيس کروڙ ديو سُورگ مين
بينا نکتر نوَ لک تارا
کلنک لگايا لي گوتس چاند کُون
سور وير گِرنارا
سَهس اپر پانچ نام نهرائي
تين آنڊ مان دوئي پارا
آجر آجُوني چَندر سَت سُکرت ڏَياوي
يُون نهين اُتري پارا
سَترهہ کنڊ پر چار ڏام هي
جس پر جَم کا دُوئارا
ايک نِرنجن چار شکاري
باجي کال نغارا
اِس پَد اتيت نهين ماني پَروانا
کِسي کانہ چلَي سازا
رَرنکار اوگت پر اَلَتِيا
هنس وَن کا سَنگهارا
کال ڏادِي سُون کوئي نهين چُوٽي
کِم جيوُون کا نِستارا
سَاگي نام ميرا لو سُمرو
اور نام ٿکوارا
کوٽ اپائي کري بَهون کِيتا
سمجهي نهين سنسارا

آيَہ آوناسي اگهناسي نهين پُگي
پُجسِي ڪوئي هَنس سچارا
مانسرور مان هَنس وراجي
ڪري اَمت پوجن آهارا
مانڪي مان اَهان سُون آئي
ڪايا مين ڪَرت سونچارا
ست سَبدان سُون سَرشٽِي اُپني
اُتپت ڪا آچارا
ايسي وَچن سُون اَهان نهين پُگي
جِن سُون بڻيا آڪارا
نج نام همارا سار سبد هي
آجر جَهري انتر جهارا
اُس ڪي ٻور آمر لوڪ مانهي
ميري سَروپ منجهارا
پانچ ڪروڙ سُون سار ڪي
نِهہ سُون ڌام نِهارا
راڪي ڌِيان وِچار وِويڪي
ڪَر ليجئي اُدم ڪرارا
پانچ ڪروڙ سُون وانڪي آگي
گهام گُنگي پُٽڪارا
پانچ ڪروڙ سُون اُن ڪي اُپر
گهام اديٽ گهٽڪارا
پانچ ڪروڙ سُون جن ڪي آگي
امرت ڌام ڪي ڌارا
پانچ ڪروڙ سُون اُپر سُون
سگندي ڌام ڦوهارا

پانچ ڪروڙ سُون پر سُون ڪهيجئي
اُن مَن ڌام ديدارا
پانچ ڪروڙ سُون پر ڌام آچرنگي
اچرنگ آوي اپارا
پانچ ڪروڙ سُون پَر سُون سڪ ڪي
موجي ڌام ملهارا
اور پانچ سُون اُن ڪي اُپر
پر تبب ڌام پتيارا
پانچ ڪروڙ سُون پر ڌام اُجاسي
جاني ڪوئي جاڻنهارا
پانچ ڪروڙ سُون اگل سُون هي
ڌام اُجوال اُجيارا
سيوگ: پانچ ڪروڙ سُون اُن ڪي اُپر
اگ مگ ڌام نروارا
پانچ ڪروڙ سُون پر مها چاندڻا
روحل صاحب نِرڌارا

روپ-- ۴۰

ٽل: ري هَنسا، امر لوڪ سُهاوڻا
مَرت لوڪ مت ويس
ري، هنسا، ڪري ني پَياڻ پَچتُون
اَلٽ اگم جي ڪي ديس
ڦر اهاون نهين آوڻا
انترا: هنسا بگلان ڪي ديس ۾ آيا
جتي جاڻ نہ تيري پچاڻ
هنسا، ڪون بيوي تيري پارڪا

اي تو انڊو لوڪ اجاڻ
ٻَو ساگر ڪي سِير ۾
ٻُڌو (ٻڌو) جاوي سنسار
ٻجن ڪيو سيئي آتريا
گيتا لاڏا گينوار
ري هنسا، تيري ڪُل مون ڪوئي نهين
اي تو جگت بٹاٹو هوئي
مانسرور ڪي مُلڪ ۾ تون
جا راج همارو هي جوئي
آڪيه منڊل ستان هي
آهان هِريوَر هنس چوڏار
هيرا موتي لال هين جانِ ڪو
چُگ چُگ ڪرنت آهار
نِر ٻَوَ اگهر گهر گانوِ هي
آهان پهنچي ڪڙي پَرياڻ
بگل پاچان ري گِر پڙي
ڪوئي ڪوئي هنس چڙهي نروار
سيوگ: آهان گيا آوي نهين
اڍِگ اوچل ڏام
روحل ڪو آٽ راج
آڏر اگم نج گام.

روپ- ۴۱

تل: لاگي پريت پيا جي سُون
اور بات سڀ ٻولي
آنتي ڪو ڪوج ڪهيا نهين جائي
سيج بَني پر سُولي
انترا: دنيا همارا درد نہ جاني
بيدردي ڪيا بُوجهي ري
لاگو ڏام جان ڪوگهٽ مانهي
پِيڙ اُسي ڪو سُوجهي ري
وِرهہ ويراگ دل ٻيتر جاگيو
ايسي لگن لگائي ري
ٻَل گيو هي تن من ميرا
جنهن دي خبر نہ پائي ري
ڪون هلائي هم ڪو هيريو
غيب ڪي مانهہ غلطا نا
ديڪون ديک ديڪن ۾ نہ آئي
هوئي رهيا حيرانا
سيوگ: جگ جَنجال گينو مِٹ ميرا
رهي نہ ڪُل ڪي آسا
ايڪا ايڪ نام ڪي هي آسا
روحل رهنت ٻياسا

روپ- ۴۲

ٹل: ساٿي! چيتن راجا راج ڪماوي
جان ڪي پرجا بهت سک پاوي
انترا: محل چوبارا عجب جهروڪا
چيتن تخت ورا جي
رام نام ڪا نشان اپايا
غيبي باجا باجي
ديا ڌرم دوئي پرول بيٺا
جپ تپ فراش دوئي
آو داو دوئي خاص حضوري
سرت نرت پاس هوئي
سيل سنتوک پريم وويڪا
پانچوان همراهه وچارا
گيان ڌيان دوئي مانهي حاضري
آٺ پهر اک سارا
جت ست دوئي ديس دوان
پوري عدل هلاوي
درڙ سنگاسن چتر جهٽا ڪا
ڪميا چمر ڍلاوي
سيوگ: چڪوي راج پيا هي نر ڀيه
دهون دس ڦر گئي دهائي
روحل راؤ رک سکي پرجا
جب لاگي چاپ سوائي

روپ- ۴۳

اکل کلا مانهه ئي هرجن کيلي
رهي نراسي، آس نهين راکهي
ڏرن اوپر پگ ميلي
انترا: پنون پگ پيڊي سهجي چالي
گون ڪرت هي الٽي گيلي
جاگرت سو وت سپن سکوپت
ايک ڏن لاگي سانجهه سويلي
بنا کنٽي جيا وچن اچاري
اکر کي بات کهي بن هيلي
اکيان بنا آٺ يوم بتاوي
سورما وهي وان پنت سهيلي
بن مک امرت پوجن کاوي
منچا ڏاپائي دال در نيلي
آنا سورت سون اپيا پيوي
اميه رس پيالا اڌر جهيلي
سيوگ: سکرت ڦل ڦليو گهٽ ڀيتر
روم روم جا کي واسنا ڦيلي
الک بات لکي گر گم سون
روحل سور کهي نج چيلي

روپ- ۴۴

ٹل: سنت جن پاس رهي نام کا بيڙا
سني ڪوئي هيلا چڙهه آوي سورا
اگم لوک سون آيا نيڙا
انترا: سنت کا بيڙا لي سڀ کو بلاوي

سر سانتي لي جاوي پيرا
چوڙو، سنسار هي جوٽ پسارا
ڪال ڪروڌ ڪبوڌ ڪا ڪهيرا
ونن مانِ چليا ڪوئي ڦورا
جر ڪا متاوي جگهڙا جهيڙا
سب مرجات لوڪ لاج ڪوئي
هوئي نرواڻ نہ راکيا چيرا
سوين نِڪتر مانهہ صورت (سُرت) لڳائي
پَوجل آپاپ اٿاهہ هي پيڙا
ڏوت پُوت مَچ پو ساگر ڪا
سَتگر نيل ڪرايا سيڙا
سيوگ: پيندي پياٿا ڪرت رين دِن
جلد جهَاج ڪيا لي نيڙا
پُور سلامت پار اُتاريا
روحل امر گهاٽ گر گيڙا

روپ-۴۵

ٿل: جس گهر سون ٿر آويو
اس گهر هنس جائي
سنگ گران ڪو ڪر چلو
پل ۾ ديوي پُجائي
نرپيہ نگر مانهي ٿِر رهو
انترا: اوران تو گهر اُونڌا منديا
تين لوڪ کي مانهي
برهما، وِشنو، شِو پهنچي ناهين
چار وير ڪون گم ناهين

چوڌهن لوڪ ۾ لوڪ ايڪ هئي
تو ڪند جگت ويو هار
سات ديپ برهماند نهين
گهاٽ منگل ناهين آڪار
سَر اوسر داتو ديوتا
اور سَرب اوتار
اهان تو ڪوئي پگا نهين
ديهہ گهر مَنا ڪيئي بار
چاند سورج اهان نهين
نڪتر تارا نو لاڪ
ڌروَ منڊل مانهي الجهايا
مر مٽ گيا هوئي راڪ
ڌرم رائي ڪو سپ ڊنڊ پري
پڪڙ ڌُوت لي جائي
چوڌهہ لوڪ ۾ جو بسي
انت چوراسي پائي
اهان رَرنڪار اوگت ناهين
محل نهين آنل ڪوٽ
ڪوئي آوِ ناسي سرور ناهين
سپ پر جس کي چوٽ
سار سَبد نج نام هي
جس ڪو ليو اڌار
اسنڪ اپر ڌام هي
جهان رو پجن ڪرو اڪسار
اهان سُرت نِرت پهنچي نهين
آنا سورت ڪو کيل

امر لوک سنهاوٿو جهري
کر کر ليجئي گيل
اَهان سِنگهاسڻ (تخت) دربار هي
چمر ڍُلي چوڏار
هَنس کهڙي سَن کر رهيا
موک هي سنسار
سيوگ: اوهي تَتوَ همارا ڌام هي
اَسَنک جُگان تون اگياد
روحل دوئي هر آويو
انت اَڌا هرڻ ساڌ

روپ-۴۶

تل: هَر، پکتن، هَر نام اَچاريو
نس دن گهر گهڙي اک پل دم
اَنَنَت بيَنَت کد نہ وساريو
انترا: ڦرت اَداس جگت سَون نيارا
من مَمتا کي موهہ نِواريو
کام کرودہ پانچ پَچيس لي
سپ ورهہ اگني پاريو
کِميان مهان بَل گيان کا باڻ
ست نام گڻ لي هاٿ ۾ ڌاريو
کَلچ کرم ڌک يَرم وکارا
سپ دل پکڙ کاٽ سنگهاريو
گهاٽ متائي اوگهٽ گهاٽ راکيو
نِهہ کَلنک هوئي سپ کلنک اتاريہ
مرت لوک کِي آسا چوڙي

اصل تکاني آڌو چِتاريو
کَسنگ تَجيو ست سنگ ۾ راضي
نام کي تار سون سدا خماريو
رهين غلطان انتر ڏن لاگي
انت انت انتو اَچاريو
سيوگ: جنهن جانيو صاحب پچانيو
ڌر ڌِيان وويک سَڌ گيان وچاريو
روحل راهہ سيڌي چالو
اِن سنت هَنس اپنو اَباريو

روپ سارنگ- ۴۷

تل: برست پريم بادل گهَن ميهہ
برهہ کي بُوند پَڙي جن اُپر
دِن دن وڌت سَنيهہ
انترا: امرت ڌارا رِم جهِم آئي
پيوَت اَمي رَس ناهر پائي
کَرَم نہ لاگي کيهہ
گجي گگن ۾ اَنحد گهنور
ڏاڏر بولي چا ترک مور
آتم پايا پيهہ
گيان گهتا کر دَهہ دِس آيا
جِيو سِيو ۾ اَلَٽ سمايا
پَل گئي تَن ديهہ
سيوگ: پيا چِت چين کَبڌيا پاگي
روحل رُوح اَنتر ڏن لاگي
چَرن کمل ۾ ليهہ

منگل-۴۸

تل: پياري ڈک ڈک دور وڍار جگت کو
سنگ تجو ڏُٻڏا کوئي
سُمبت کارج سمجهو
پياري ستگر سُون سپ هوئي
پر مارٿ جِيوِ کا
ديوي ٿرت بتائي مارگ پِيو کا
پياري راک وچن پر ڏِيان
سوني نج کان سُون
مَر جِيوا هوئي رهو سدا سانچي ڏيان سُون
پياري اور کام آکام
سڌ کام ايک نام هَي
نام لينا نِرواٿا
نج ڏام وسرام هي
پياري اصل نکاٹا پائي
دوجي نهين آسا کري
راکي نهين پاڇل اور
پيا سنمک بسي
سيوگ: پياري آرس پَرس هي ديدار
پيا سَنمک بسي
روحل صاحب کي سنگ سدا
رِلمل هنسي

منگل-۴۹

تل: پياري مانکو رَتن آمول
کيسي پُن پاويو
انترا: کوڙ کپٹ کر جگ مانهي
جنم گنوايو
پياري چيتناهي تو چيت
اچيت کِيون رهئيي
صاحب کو نام سنيار
سانچ ٿُجهہ کيون کهئيي
پياري سَتگر تيراهي شيام
سِيس چرني ڌرو
سهس بار ڦُربان
اپنا تن من کرو
پياري سِر سانٽي نام سٺائي
سهانگو جاٿيو
مهر آگر کي موج
سُهاگڻ ماٿيو
پياري سَتگر ديوي سُهاڳ
ڏهاڳ آوي نهين
نينا چڙهي خُمار
اُتر جاوي نهين
سيوگ: پياري، لٽ پيا کي سيج
دک سپ وسار گيا
روحل صاحب بُهت آسنگ
آنند پيا

منگل-٥٠

تل: پياري، ڪنچن نال سنجوڙ
آج پونم پئي
هر ڪ راڪي نج نام
اچرنگ آنتي سهي
پياري، سهج سول سينگار
ست سنگت جائيو
پرم ڪا پردا توڙ
ڪل لاج گنوايو
پياري، اي ڪايا دن دوئي
ڪجهه سڪرت ڪيجئي
نج نام آمي رس
پريم پيالا پيجئي
پياري، سبد ڪي ڊور لگائي
چڙهه مڪڙي تار سون
آنا سورت ورتي ڏار
آپ سنسار سون
پياري ستگر ڪو ڪرسنگ
پيا جي سون مِل رهو
او سڪ آنند ولاس
ڪسي ڪو مت ڪهو
سيوگ: پياري، سدا رهو غلطان
منگل گائيو
روحل صاحب ڪي ڏام
هنسا پاويو

منگل-٥١

تل: پياري، آج آنند اڇاو
تت پونم وار هي
انترا: رلمل ڪرو جائي سنيهه
ست سنگت سار هي
پياري، وندنا ڪر هوئي آڏين
گر ڪي چرني رهيو
راهه نرنتر ڏيان ستنام
آهه نت ڪهو
پياري، سڌ سرت ملائي
ڪر ديدار سروپ ڪا
آسنڪ سبس سر اجوال
اڪنڊ آنوپ ڪا
پياري، اڪنڊ آنوپ هي آپ
درسن پرانيو
هنسا ڪري ٻهو ڪليل
وچن ميرا مانيو
سيوگ: پياري، اهان گيا نهين آوي
ديهه پاچي ڏرائيڪي
روحل امر پرس ڪي ڏام
پگا جائيڪي

چاپ-٥٢

تل: رام نام ڌن ستگر ديا
سِر کي سوڌي پيالا پيا
انترا: گهٽ پيتر کا کوج بتايا
ست سبدان سُون سُوجهي کايا
مَل چکر پَلهڙ در ڊتائي
لِنگ چکر سُون ديهه پَلٽائي
ناڀ کَنول سي الٽانا
اُهان هي وِستن کا نشانا
دل دريا پريا پرپُور
دي ڏُبکي نِت بَرسي نُور
هردي کَنول مين شِو در سايا
هِيرا ماڻک موتي پايا
کنٺ کنول م هنسا بولي
تِر ويٹي کي کڙکي کولي
يَنور گفا م کرت نِواسا
کو اميرس پئي پياسا
گگن منڊل م هٺا جهنکارا
انهد باجي ناد اپارا
جاڳي جوت تيا اجوالا
من چت هوئي رهيا متوالا
پريم کُنجي سُون پرول اڌاڙي
ايک هاٿ کي لاڳي تاڙي
پُورب پَڇم کي گهاٽي چڙهيا
الٽ اگم کي مارگ پڙيا

تر کٽ کول چڙهيا ترواٽا
پيچي هنس اکاس اڏاٽا
جائي پگا هي دسوين دوار
سهج سمجه سُون کيا ديدار
سيوگ: آسنک سَن پر اوچل ڌام
اُهان هريجن کيا وسرام
روحل صاحب آيو آپ
مِٽي چوراسي لاڳي چاپ

گر سبدي روحل صاحب کي چيلي کو پر بوڌ-٣

آرت، نام اناوي، ارڌ، نام الٽاوي
ارت نام کا غيب آواز
ارڌ نام کا انحُد باجا
ارٿ نام سات دِيپ کو کندا
ارڌ نام پِنڊ برهمانڊا
ارٿ نام کا سکل پسارا
ارڌ نام کاهي اليکارا
سِيس گران کي چَرني ديا
ست نام کا بيڙا ليا
ست نام کي پُولي پاکيا
چوراسي م پڙنا راکيا
شيام اکر آروپ کي ريک
(کول کِڙکي) اپنا صاحب سَنمک ديک

روحل صاحب پربوڌ نج

چيلي کو سناوي ورتي رهتي
بتاوي نج نام سناوي نج سو روپ
لکاوي پرم متاوي- کيو نهين
دولا وي- سد مارگ پاوي

نج هنسا بڙا نام کا چيل
گر صاحب کي بچني کيل
لي سار سبد او آلتي گيلي
آنا سورت امر گهر ميلي
دور اپر چڙهه ديکو سروپ
غيبي درس ايک آنوپ
سکل ديپ پنڊ برهمانڊ سون نيارا
سرو منڊاد آسنک سون سود يارا
اس کا نام آنتي ٻر ليجئي
چپانا پيد. پرگٽ نهين کيجئي
هنسا، تر کو لاک دهائي
سيس پنڊ تو کهيو نهه جائي
جي کوئي هنسا پورا هووي
جس کي گت مت ساري جووي
نام سنياوي پلٽي ناهين
اس کو ليجئي ست سنگ مانهين
جدان ايسي چيلا کرو منظور
پيچي بچن سني کوئي سور
جي کوئي هنسا آپ اباري
تو چل آوي پاس هماري

دوهڙا

روحل نام کهايا
هم هين آپ وهي آپ
سروَ اوتار کا سر ڏٿي
سپ سنتن سر چاپ

روپ آسا-٨٨

ٽل: ساڌو! تن چنتا کيون کري
ميرا صاحب ساهو کارا
چاهه کري سوئي آئي ملي
روزي سنجهه سوارا
انترا: روٽي لنگوٽي اتنا داتا ديوڻ هارا
آپ دوائي آپ کو هرجن هرکا پيارا
پنکي پنکيرا اجگرا
سروَ جيون کا سارا
ڪيٽيئي ڪيٽ پلٽ هين
اوهي ديوڻ هارا
نو نند لڇمي سنگ سندا
رڌ سڌ پيرا پندارا
بانٽ کرتا وي گهر گهر
مايا انت اپارا
سيوگ: هرجن هر، کا گماشتا
وٿجي نام واپارا
روحل رگهبير هردو وست هي

پوجي پوجڻ هارا

روپ-٥٦

ٽل: آئو سنتو! ميرا پيارا
نج تنت کا کري وستارا
آنيڪ مون کيون کرهوا اِڪساري
شِو شڪتي مل کيا سنجوگا
انترا: چوٿا بيج ڪنول سمايا
ڪنول مون اِڪ آنڊ اُپايا
آنڊ مون گهڙيا آڪارا
پيچي گهڙيا سيس ڪپارا
جس کي اُپر جوت ٺهرائي
سوکير تنت کي سيج وڇائي
پرم ڌام سون پرم تنت آيا
لهر بحر کي مانهه سمايا
....
لايي ناز سون آيا
آيي الک کا ييوا
کوئي سنتا کايا ميوا
پيچي ستگر سبد سنايا
بچڙيا هنس ڦر ملايا
سيوگ: روحل صاحب کيا آمرا پر ڏيرا
گر پر تاپ ٽريا جم ڦيرا

روپ-٥٧

ٽل: هر هون سڪل، سڪل سون نيارا

انترا: هماري ديس ڌرتي ناهين آڪاسا
نهين کوئي ڏونهه ڌوکارا
هماري ديس مين چاند نهين سورج
نهين کوئي نو لک تارا
هماري ديس ۾ برهما ناهين وِشنو
نهين شِو شڪتي آڪارا
سيوگ: کهي روحل سنو پائي ساڌو
ڪبير نام همارا

سبد ڏوگرپوري-٥٨

پرسن روحل روحل صاحب سُون پُوچا

ٽل: کهو تمهاري يگتي کا ييد
پکتر ساڌو پوچي
انترا: کهو ديو کهان سون آيا
کهان سمايا پنٿ
کون پُرس کي سنگ رَميا
کيون گهريڙا سنت
کون سا ڪنول لي هاليا
کون گهوڙي آسوار
کون يگتي کو ساکيو
کون يگت کو دَوار
کهان تمهارا راج هي
کون چوکيدار
کون سي ٺور ٿم کرو نوکري
کونه سا يگتي دوار
کونه سون سون آيا
کون سون لي جائي
کون سون تيري سهج سماڌي
کون سون پرکاس (؟)

سيوگ: ڪون پڳي اس ديس ۾
ڪون پايا نروان
سامي ڏونگر پوري بوليا
ڪون سي ڪلا ڪليان

اتر روحل صاحب-٥٩

ٽل: ڪهون هماري پڳتي ڪا ڀيد
پڪتر ساڌو ڪهي
انترا: آوڳت ديس اگر سي آيا
پريم سمايا پنٿ
ساچي پُرس ڪي سنگڙي رهيا
بڙي ڏريڙا سنت
ناپ ڪنول سُون هاليا
پَون گهوڙي اسوار
ست پڳتي ڪو ساڪيو
پڪتي پچر دُوار
گگن همارا راڄ هي
چيتن چوڪيدار
سُوکهڻ نور ڪران نوڪري
سُون ۾ رهيا سمائي
بيگم سُون ميري سهج سماڌي
آپرن سُون پرڪاس
جَڙ سُون سون آويا
سُون چيتن لي جائي
سيوگ: بچن پڳي اس ديس ۾
هَنس پاوي نروان
شيام سرني روحل بوليا
برهم ڪلا ڪليان

نج مُول گونٿ

سب ڪا صاحب هم هُون
ساڌو روحل نام ڌرايا
هُون تا وديهه، ديهه نامين ڌاري
جڊ مين ونس بٿايا

اوڳت ڌام بنا جائي بينبا
حُڪم رچنا ڪا ڏينا
اوهي هي سو وَنس همارا
جِس وستارا ڪِينا

آلک محل بَنا چوبارا
سيت سيج گڙهه پارا
جهلمِل جوت اکندي جاڳي
اڇريا سبد رَنڪارا

سوئي ميرا ونس نام آوناسي
سوئي رڪنيا او گنگا واسي
آوناسي مون نِرنجن ڪال
ڪال مانهه پَرڪت بهر حال

پرڪت مون مهاتت ڪينا
مهاتت مون تامس ٿينا
تامس مون شڪتي هوئي
شڪتي مون آڪاس تت سوئي

آڪاس مون سپرس پرڪاسيا
سپ رس مون پوَن اُپاسيا
پوَن مون جوت پرگٽائي
جوت مون پئي تيج نشائي

تيج مون سو ڪيم رس اُپايا
سُوڪيم رس مون جل تنت نهايا
جل مون هوئي پيدا گند
گند مون پُوم تنت بنت

پُوم مون ايشوَر هويا
ايشور مون جڙ چيتن اُپجويا
ان دونان تون تين گڻ ڪِنيا
تِين گڻ تون پاپ چوت لِينا

سُوڪيم نوان تنت ڪا پيا سَريرا
جس مون اِندريان انگ ڊِيرا
تمو ستو رجو مون من راجا
اِن سَرو هي مل ڪين اند سماجا

اند مانهه نج آنس سمايا
اُها آد پُرس اُپايا
اُپجيا آد پُرس مون پدم
جس مون سگل پوَن ڪي سدم

سَرم مون برهما ديهه ڌاري
برهما مون شِو برهما چاري
شِو مون وِشن (جس) اُتپت ڪيني
انت سَروَ اگر گهر ليني

راجس مون (پئي) آد مايا
آد مايا مون سَروَ بِيج اُپايا
تين بَدهه لوڪ تين ڪا ڪينا
سو رگ لوڪ ديوتان ڪو دينا

انت دِگ لوڪ پِتن ڪو سونپيا
پُوم لوڪ مانهه مانو جونپيا
اوسر لوڪ دُوجي پُوم مانهه راکيا
مهر لوڪ پر جَن چوڪي باڪيا

ست لوڪ مانهه تپ ڪرڻ والا
بَيڪنٺ لوڪ مانه يَڪِت ڪرن والا
سر اوسر جوگي سنياسي تپسي
رِڪِي سَر جَتي سِڌ سَت درسي

چتيسي پاڪند (مانهه برتي لوڪ)
بارهه بهتر پنت هِندُو ترڪ
(اي سَروَ لوڪ) چارون لوڪ مانهه واساهي
اي ڪال ڪا ايڪ گرا ساهي

ڪال ڪند- جي ڪوئي اوتار لوڪ هيي
سوئي سَروَ ڪال ڪا سَرُوپ هيي
آڪار جي ڪوئي هيي
نام رُوپي بندهن هيي

ايڪو سي برهمانڊ هيي
اي توجم ڪال بٺياسي هيي
جي ڪوئي پُرس لوڪ هيي
سنت فقير بٺت هيي

همارا اوهي تو جم كال سون جورارو هي
ان كي چودهہ لوكان سون ڏام نيارو هي
اُنهون صاحب هم هين ساڌو روحل نام همارا
آدبَدَ آجر پيالا پائون، كوئي هووي هنس پيارا

اگم لوك كي بُات سناؤن
سب كاميٽون پرم انڌيرا
جاوي اَگيان سُدَ گيان پاوي
كُوڙ سات كاكرون نبيرا

آنَ پَئي راهہ اِٽ يُوم نريئيَ كا
سهجي ديئون بتائي
بي طلبان اُوان پُهنچي ناهين
طلب ڌري سوپائي

بيد كتيب كي كاڻ نہ راكون
نهين (جاڻو) جگت مرجاتا
سروَ جگتِ كا هم هون صاحب
سروَ سكل كا داتا

اَلٽا راهہ همارا ساڌو
كس كو هاٿ نہ آيا
كٿني كت گيان ڌيان كرتا كي
پتكت ڦرت اجايا

كنهن ايك ميرا مرم نہ جاڻيا
پيو الجهن پاري
اَسَنكَ جگان كي پچ پچ مرگيو
نهين كنهن لاڌي ڏام هماري

اَوگت كا اَبناسي پُلا
(جم) پُلا كال كسائي
پُلا اوتار چوبيس جگت كا
سوا لك پيغمبر خبر نہ پائي

تينتيس كروڙ ديوتا پُلا
سورگ لوك پر واس كيا
پياٿا تين لوك مانهہ نهين ديا

سيسَر نام ڌراكي پُلا
كال پكڙ ليي جاوَي
ڌرم رائي كر عدالت پَہ
جوئِي عدل هلا وَي

پُلا اِندر تامين گاجي
كر تاپون اسواري
چپن كروڙ مِيگهہ وس كيا
(تو پِي) نهين نج وست وچاري

انت كوٽ آد پُرس هوئي پُلا
جل مين جوت جگائي
بُجهہ گئي جوت سُك گيا پاني
مِٽ گئي آد پُرسائي

انت كوٽ برهما هوئي پَلا
بك بك بيد سُنايا
انت كوٽ بيد كٿ موئا
ڦر ڦِر جنم ڌرايا

انت کوٹ سنیو شو یَلا
جتا جکت نہین آئي
اصل بات کي خبر نہ پائي
جوني نقل هلائي

انت کوٹ وشنو هوئے یَلا
اٹ هوتي اتپت کیني
اَسنک بار گیا پر لیئہ پیڑا
میري ڈام نہ چیني

انت کوٹ آئے مایا هوئے یَلا
کینا بیج پسارا
پٹ درسن چتیسي پاکنډ
مایا چَل چَل مارا

انت کوٹ کُورمر هوئے یَلا
مٹ گیا دگ دِپال کا قیرا
انت کوٹ سیس اَرڈ هوئے یَلا
لٹ لیا هے دے جر گهیرا

انت کوٹ ایشور هوئے آیا
اِس تاپ کر تاپا
اَسنک وار میلاني هوئے پلٹے
چَلیا سپ پر جم کا ساکا

انت کوٹ کا سب هوئے چَلیا
اننت یوگ موراٹي
اننت کوٹ چاند سُور تارا
اننت وار هوئے سرشٹ رچاٹي

ڈروَ پرهلاد هرچند راجا یَلا
پاندوَ یَلیا بڑ راجا
تین لوک کي پدوي پائي
سب اولیا کر تر ساجا

اننت وار پئي مري سُمیرا
اننت وار پئي کُوپر سوني
اننت وار هوَي آکِیہ بڑ آگا
اننت وار لي پر لیہ کوني

اننت وار لي اُتپت کیني
اننت وار هوئي کرمت جائے
اَسنک جگ پیا پرلَیہ
اننت وار قر سرشٹ رچائي

اننت کوٹ رک تپسي یَلا
تپ کر رهہ گیا اٹا
اصل تکاٹا هاٹ نہ آیا
آڈا رهہ گیا الوٹا

اننت کوٹ پیر اولیا یَلا
کرامت کر دکهاوي
اصل آروپ اپنا نہین جانیا
هوئي مغرور اور آپ پڈاوي

جوگي جتي اننت کوٹ یَلا
سامي سِدّ سنیاسي
مادیات کٹ پٹ مین یُہ
(آخر) پائے انت چوراسي

انـنـت كـوٽ نـاٿ بـنِ پـلا
جنـگـم سـيـوڙا كـهـا كـي
كـرم كـانـڊ ۾ سـب جگ بـانـڌا
(نهين بِكنون) لاگـے بِک كـي ڦـاكـي

انـنـت كـوٽ ويـراڳي پَلا
(جونـي) سـيـوا گـهنـٽي وڃائـي
سـيـتـارام كـا نـامِ كـهـ پَلا
اصـل نـام بـن پـرلے جائـي

رامـا ونـتـي اور رام سَنـيـهـي
سَدّ سَنـيـهـ نـہ راكـيـا
رام رام كـر اُمـان نـهين پـهـنچي
ايـهـو اُولـي بـاكـيـا

روحـل الـنّـا نـام هـمـارا
جو كـوئـي الـٽ و چاري
پنڊ برهمانڊ مون هوئنجگي نيارا
پُگے نـگـر هـمـاري

اور لـوک سـڀ اورا رهـ گـيـا
هِنـدُو تُرک يـہ سـلائـا
اَسَنـک جُگـان كـا بِجَريـا رهـيـا
تـين لـوک مـانهـ ديا پـيـائـا

بـارهـ پـنـٿ هـنـدو كـا جُولـا
اُلٽے اشـٽ وِلـوڌا
ڌام هـمـاري پَگـا نـاهـين
جم كـي ڦـنـد الـوڌا

بـاهـتـر پـنـت تُركـان كـا جوئـا
نـيـارا (نـيـارا) راهـ بـنـايـا
اصـل وچن بـن بـيـچ ۾ تـنّـا
كـال پـكـڙ جر كـايـا

اڻ اٽـيـر هـے سـڀ هـمـارا
آنـا سَورت كـي ڊور لـگـاوے
اصـل نـقـل كـي كـري پـركـا
(چن ۾) پَگ نـگـر اُوپـاوي

اور سـبـد سـب را دو جيـسـا
پَچ پَچ رٽ مـرجايـو
اڻ اٽـير تـو سـار، سَبـد هـے
دونے اٽـيـر هے وايـو

اڻ اٽـچر تـو سـبـد نـيـارا
آنـا سَورت كـي ڊوري
جو كـوئـي هـالـي نـگـر هـمـاري
مـوج پـكـڙ لـئي مـوري

سڀ كـوئـي لـيـسـي نـام هـمـارا
اور سـب نـام وِگـوتـا
(بِن سـتـنـام) كـوئـي دُوجا
اُس كـو مـارون جُوتـا

انـيـو كَٽي گـيـان بَهـون بـاكـي
جوئـا جگـت رِجهـاوي
وگ جيـون ڌيـان دنـيـا ۾ راكـي
جي كـوئـي دام چڙهـاوي

داما کي سب کرت مَجُوري
گر سَون بي مُک جائي
کرم جال کي مانهي الوڌا
کِس بِڌ کري کمائي

ميرا راهہ کماڻ کا ساڌو
بنا کماڻ ناهين سُوجهي
بنا کماڻ کَليج نهين پلتمي
بن بوڌ ناهين بُوجهي

کانِ سُون سٽي جييا سون سيکهي
سٽيا سکيا سپ جُوٽا
دوک گهي توڙي تنکا نهين ٿٽي
چوکا آرتي کيان کڍ ترُوٽا

مندپ ماند کر سيت اڌ راتي
آوگت کا اُنمان بتاوے
کر ديپک آٽي کي مورت پوجو وي
جم گراس ورتا وي

ايسا لتوا کري هَل کوئي لاکي
توئي آوگت نهين جاسي
بِنا کماڻ کوئي پهنچي نهين
کال پکڙ لي کاسي

شبد پَروانا کال کد ماني
کد ماني آن بڙائي
ڊنڊا مار باند لي جاسي
ڌرم رائي کي دواري پائي

بنا کمائي پينڊا نهين کٽي
من جاٽيا کد هُوا
جي جاني ڌن ونتي هوسان
نام بِن نردهن هوئي مُووا

نام همارا تو نج ڌن هي
پاڳ بڙا جس پايا
آنا سُورت کي ڊور لگا کر
نام اديٺ آروُپ سمايا

ايکانوي لاک سُون هي بيلي
اِک اِک نياري نياري
بياسي لک سُون آپيپد کهيو
اِت اُت ياري ياري

چوبيس لک سُون سيت ورڻ هَي
چودهہ لک رب سورا
دس لاک سَون اُهان کي اُپر
رَرنکار گهَن ٽُورا

آوگت کي اُپر هي اوناسي
آوگت کا گڙڌاري
آٽل کوٽ کو ٿاٽي داري
اُس کِي هي کمداري

اُهان مانسرور هنسا هي
مُجهہ مون بيڄ کي آيا
اِس اياسي کي فرماٽي
مانوَ ديهہ سمايا

ڪوئي اِڪ ساڌ فقير بيراڳي
اَوگت ڪولي ڏيا وي
ميرا سَروپ اُروپ هي نيارا
اُس ڪي خبر نه پاوي

رَرنڪار آَل ڪوٽ بسي اوليا
اَوگت ڪا ابناسي اولا
جس گهر سون بيڙ ڪي آيا
اُس گهر ڪا پڙ گيا پولا

سبد پرواڻا پهنچي ناهين
صورت نرت ٽڪ جاسي
آگلا ديهه سياء نه جاوي
گڙڪ پڙيا مانهه چوراسي

اَوگت سون پيندا هي آگان
اُس ڪا ڪس ڪو ناهين وِچارا
جي ڪوئي هووي هنس همارا
کوج کهون مين سارا

اَوگت ڪِي سپت سُونِ سون
چار ڪروڙ سُون آگي
بِن اواز نه آواز هو وَت هي
لوپ جاوي نَرپاگي

ٿر اُس ڪي آگي چار ڪروڙ گونگي سُون هي
گونگا هوئي گم جاني
اچرج کيل اچنيا پرسي
ايسا ديس پِڇهاني

ٿر اُس ڪي آگي چار ڪروڙ سُون هي
آديٺ ڪي دِيٺ بن او ديکي
ڏيان نه گيان وگيان سُون لو يئي
پريم ڊور سون پيکي

ٿر اُس ڪي آگي چار ڪروڙ سون هي
امرِٿ ڪي چڙهي هنس خُماري
مگن هوئي مستي مون لويئي
بيخود بي اختياري

ٿر اُس ڪي آگي چار ڪروڙ سُون هي
سگند آروپي بنا ناسڪا لاٽ بهو آوي
لپٽ لوپ گهنگهير سب اگها وي
نَر ڪولنگهه جلوي

ٿر اُس ڪي آگي پانچ ڪروڙ سون هين
ان پن سهجي لوپي سورا
ڪوئي ايسا هو وي هنس همارا
پُورو ديس ڪا پُورا

ٿِر اُس ڪي آگي سُون اچرنگي
ايڪ اچرنگ سُون چالے
همت باند ڪي هنس حضوري
پيندي ڪو پُوڻ سالے

ٿر اُس ڪي آگي پانچ ڪروڙ سُون هين
موجي موج مانهه مل جائي
باسُون لِڪل هُوا جب نيارا
سوئي هنس پَلوَنتا پائي

قر اس کي آگي پانچ کروڙ پرتبب هي
کوئي لوپي هنس نرڏارا
اس کي آگي ديس چانڊٽا
پانچ کروڙ سون پارا

قر اس کي آگي پانچ کروڙ سون پر
مها چانڊٽا جس کا چيهه نهين آوي
اس آجوارے کي مد مانهي
نج آروپ همارا پاوي

پگا امر لوک مرت نه آوي
آجر وجر هو جاوي
آگي هوتا هنس وچڙيا
مل صاحب نام کهاوي

مجهه مين سمائي ميرا هوئي رهيا
قر ستنام دهائي
روحل نام ڏاريا جب هي
آئي سب کا قند چڙاوي

کاتون قند جگت کا سارا
بندي چوڙ هي نام همارا
اس کو هم تو کيي نهين چوڙون
جو کوئي کرسي پجن همارا

هندو ترک دونون گهر اپر
لاگي چاپ هماري
ستنام کا بيڙا ساتي ليا
کيا تياگي گهر باري

ميري پونم کي جائي راکي ورتي
کر ستسنگ اور پاو برتاوي
رني ستنام انت پر راکي
آنا سورت کي ڊور لگاوي

تس کا منسا پگا پل مانهين
جو کوئي ايسا سهج سهاوي
اوهي کد هم کو نهين وسري
ميري نج سروپ سماوي

اس کا هم هون بڙو وسيلا
چر چوٽي کا مالک
روحل صاحب نام کهايا
خود خاوند مين مالک

اوهي مين هنسا امرلوک لي جاؤن
جس پر چاپ لگاٹي
درڙ نيچا کر آڏگ رهيا
ان ميري نج ڏام پچاٹي

روحل صاحب وچن اتاري
ستا هي کوئي سنت همارا
جي کوئي پاکيا سمجهي هنسا
(پڙ پڙ) پرگٽ کهون تنت سارا

نسوئي ستگر جس کو سب غم هوئي
اک چن مانهي کرم کتاوي
آئي گرو سون رهي اڏورا
سار سبد کي گم نهين پاوي

اڻ اٿير نج سار سبد هي
اور سبد هي رانڊو
دوبڌيا ڏرمت پرم متيا نهين
پنڪت مووا جيون پانڊو

روحل صاحب سانچ ڪهت هي سڻ ليوي هنس وچاري
نو کنڊ چودهن لوڪ سات ديپ سُر
پاڪون مين نياري

ستي پورا ست لوڪ سورگ پي
اولا امراپور اولا بيڪنٺا
رام پي اولا رحيم پي اولا
سڀ گادر ڪا پوچ لي جوتا

رنگ بي رنگ اولا جد بي حد سون نيارا
آپي آپ اڪيلا
سوئي پگا ميرا هنس سنيهي
اس ڪام سون هووي ميلا

پيڪ پي اولا پجن پي اولا
اچپا اولا تڪ جائي
اردنام اولا چيتن برهما اولا
آتم ڪلا پلائي

مليا مليا هووي نهين نيارا
لاگي ڏور باندا پتيارا
تارون تار گئي مل تان تي
اِت اُت پيا اِڪسارا

چتي بندوق تيو نڪ
پاچي ڪلا سماٽي
آوڻ جاوڻ ڪا سنسا مٽ گيا
پايو پد نرواٽي

صاحب مل ڪر صاحب هوا
ڪون ڪهي ڦر بندا
اسنڪ جگان سون اگم اگوچر
آد جگادي هوندا

اور جگت جونا نهين جاني
ڪيا بانا گهر باري
ڌرم راج سر سڀ ڪا راجا
ڪيا پرڪا ناري

خال پکڙ باند لي جاسي
اِڪ اِڪ نيارا نيارا
ڏوت پوت دانو گڻ گندرپ
ڪوتڻ ڪالا سارا

نرگ پگت چوراسي پاوي
گيا سڀ پرلي مانهي
اسنڪ جگان ڪا جيو بچڙيا
مڪتي لاڏي ناهين

روحل صاحب نام ڪهايا
ديهه ڏار ڪر آيا
سرب جگت ڪي جيون ڪارڻ
ستنام سبد سنايا

نِرگڻ نِربند ڀجن همارا
نِرچک نِر ڀئي هي نرواڻي
وَنس انس جي ڪوئي هي ميرا
هَنس پَرم هنس هي پرواڻي

جو پرم ڌام ڪي پُوڇي باتا
سيج سَنگاسڻ چڙهي سُهاگي
جنهن ستنام ڪا مرم نہ جاڻيا
سوئي ڦرتا ڏکيا ڏُهاگي

جس ڪو باڻ سبد ڪا لاگا
پوري سَتگر وايا
سوئي جگ سون نيارا هُوا
گهاءِ وچن ڪي گهايا

اَس مانِيا فرمان همارا
جِس وچن گرهہ ڪر لِيا
ستنام ڪا بيڙا جهليا
پريم پيالا پيا

چڙهي خماري ڀَئي سُڌ ساري
پرسيا آرني پارا
تنيا غلطان غرق گم جاڻي
لَهر مان اَلنبيا سِنڌُو سارا

سِنڌُو لهر هو گيا اِڪ سارا
سُير سُير ڀَر ڀُورا
دَهون دِس ڀِن ڀِن چمڪي چانڊٺا
نين بين ناهين سَرَوپ نج نُورا

ايسا اَرَوپ همارا ساڌو
مانوَ ديهہ ڌار ڪي آيا
سروَ سگل ڪا هم هون صاحب
روحل نام ڪهايا

هِندُو تُرڪ دوهئان ڪو پرگٽ
ڪَهہ سمجهائي بُلاؤن
جو ڪوئي آوي ميري راهہ مانهہ
تو اَمر لوڪ لي جاؤن

راجا هووي پرجا هووي
اَچ نِيچ نهين ڪوئي
ميري نام سُون هيت لگاوي
تُرت لي جاؤن سوئي

ايهہ اَوسَر ڦِر هات نہ آوي
مانَوَ ديهہ پرائي بنيو
اب ايسا تيرو دانوَ هي
ڪُڄ ڪرلي ميري ڀائي

همت بانڌ ڪي نامِ سماوون
اپنا ڪيجئي ڀلا
نهين تو جگ چوراسي پاسي
در در ڪاسي ڪَلا

مانڪا پد غافل هوئي ڪويا
جُگ سَنڪٽ ڀگتاوي
چار جُگ مين ڪائي پَلٽا
پَرِلي ڀيڙا جاوي

پرليہ ڪا جِيون سڀ ڊولتا رهيہ
پوَن پول ۾ گهِيسئہ
ڪر گهَري نظر اُرڌ بنبراڪي
تو پتنگ اُڙتا ديسئہ

آسنگ جُگان ڪا جِيو الوڏا
اُن ڪُا ناهين نبيرا
ارڌ بنب مانِهہ اُڙتا رهہ گيا
ڦِر ڦِر پرليہ پيڙا

جس ۾ هاندي بُهت بيلي
ڪُنا ڍِڪڻ آڪاس ڊيرايا
جِيوَن گهُونگهڙِي سهج سهج يُل جاوي
تِيون جيِو جگَت نهايا

اوهي جيوِ اُرڌ يَبنتا
جوئي ديکهي بِنچي سارا
اَڙ اَڙ اونچا جاڦسا ماري
اِڪ اِڪ نيارا نيارا

ڪوئي ايڪ ساڌ آوي
پتنگ بتاؤن نوين چيلي ڪو بتلاوي
ايسي اِشٽ جي ڪوئي جهالي
انت پرليہ ۾ جاوي

اوهہ ديس اِن آنکهيان سون ناهين درستي
جو درسئي آڪارا ؕ
اوهي لوچن لکئي اور وِيکي
جس ڪا سَنتان ڪي پاس وچارا

اس جگ مين ايسا گر چيلا
جُونا ويراٹ بتاوي
جونا اُرڌ بِنب ڪا نشانا
گر چيلا بهت غوطا کاوي

ست هي اوچهي ڪري بُهت گيانا
سيکي ساک آڌاري
سيت سنگ ۾ واد وِوادي ڪر
ڪرما ڪي اڌ ڪاري

جيون ڏوبدي اُوپر سوان هوئي پيڙا
وَس وَس ڪرنت لڙائي
دعوئي باندي اگياني انڌا
ڪانچو تاڻ مانهہ مرجائي

سِکيا سَنيا گيان بهون باکي
دانت ڪتا لي ڪرتا
بنا ڪماڻ يو ساگر مانهہ
ڏُب ڏُب گر چيلا مرتا

جو ڪوئي آوي هنس وِچاري
جوئي جوئي ڪري گر پُورا
اصل بات ڪي بڙي پرکا
سانچ لکي ڪوئي سُورا

سانچ لکي ڪوئي جو هري ڏکهيہ
پرکي لا لان هيرا
ڪاگر پتر پگان سَون تيلي
لجاوي نہ (استاد اپنا) گر پِيرا

ميرا هوئي جو نَر سچيارا
سر پر چاپ ڏيرائيے
نام همارا انت ۾ راکي
(اُس ڪا هَنس) امر لوڪ ليجائيے

امر لوڪ ڪا ديس اگوچر
اگم اگاڌي آگا
ڪلجگ هي سڀ لاندا پنٿي
اُنهان نهين لاڀي ماگا

لاندا پنٿي لوڀ للچاڻا
جُونا جگت پر ماوي
جونا شبد ڪان ۾ ڦوڪي
جونا سَنک ڏلاوي

پُتل بانڌ ڏاپ ڪا ڪيا
جُونا ڪلش ٺپايا
ڌاگا بانڌ سات ڦونڪا جِيا ڪيا
جس پر جِيو چڙهايا

يُون گر جِيوِ اُهان نهين پگي
موندرا ڌات اور سيگن بانڌي
جُونا چيپ لگاوي جوني تون
روٽا راڌو رانڌي

بِيج سبيج اَبيج سُون نيرا
جوني آگي سوني جونا
جو سِينچي سو برج بڪ ڪا
جڙان سميت نہ راکي بُوٽا

هِندُو تُرڪ سُون هم هون نيارا
راجا پرجا ديه ڌاري
اور ساڌ پيڪ برهما چاري
ڌر مرين بکياري

درسن پرسن ۾ هم ناهين
درسَي پرسَي سڀ سُونچا
ڪنيار ڪانچا ٺيڪر ڪانچا
گد ڪانچا اور ڏونچا

ڌيان ڀي ڪانچا گيان ڀي ڪانچا
جگ جگ مُووا بچارا
مَن مستي سون سبد ساکي بهُون جوڙيا
ڪر جيت راک اور ڪري پُڪارا

ڪيرت اُپاوي جگت ڀلاوي
اور پانچ نام ڪا ڀجن بتاوي
سَت سُڪرت ڪا سبد سِکاوي
لِک پروانا ڀيلا مُک پاوي

ايسا گيان گر چيلي ڪو ديوي
بِيچ ۾ جاوي لٽيا
سَنان گيت مَن جاٽيا
واهين ماند ڪال ڪيٻي ڪٽيا

سُورتي اُوٽي، جوني ويسي
جُوني جُونا ڌرٽي ڌِيانا
صُورت لِٽي گوت ڪو ملاوي
(وهه هَيسي) اُپجي اوليا گيانا

جو سَتِ سُکرت کي رهڻي رَهي
توهي آجر آمر نهين هو وي
جو هنسا نو لاک گهاٽ جيپي
(تو کيا) جم اسنک لاک گهاٽي پر جيوي

جو هنسا کشٽ کري بَهوُ کيتا
جو ست لوک ۾ جائي
ايسا شبد گرُ چيلا گِرهي
باند کال پَکڙ لي جائي.

امر پوري ۾ امرت آچري
توئي کال کبهوُ نهين چوڙي
کر ايسا سُمرن سُکرت کو ڏياوي
گهاٽ جال جم روڙي

اصل ڏام پُگا بن
کيُو آجر امر نهين هوسي
ست لوک کي نگري گئي ڦيرا
چوٽ کال لٽ لي کيونسي

روحل جس پرُ گر کي ڍِچا
اُسي جُونا سبد سُناوي
اي هنسا آد وچ الجهيا
امر لوک نهين جاوي

آپ آپ کو کس بِڌ اُبارسي
اور هاٿ هنس کي ٻيڙا ديا
اور هنس آپ کي ساٿ نهين هالي
بن کماڻ بيچ ۾ گهر کيا

کال پُرس سون چٽي ناهين
گر چيلي کا من پرچائي
کري باکيا سبد اپني کي
جي سني جگت سارا تر جاوي

يون کهہ کر بخشش چيلي پر
اِميان شِوَ کا سبد سُنايا
کل جُگي گر يون پر بوڏي
گپتي لايا رنڊو بتايا

اَجري ٻيت نهين لوپي
اِن سبد سُون جُونا ٻيڙا ڏاکي
ست لوک جُونا کان سُکرت کا
جُونا کر ياو جوٽ وه باکي

جيوت مکتي لاڏي ناهين
مُووا پيچي کر پاوي (پائيے)
پران پِنجر کا جد بهرا پڙيا
پيچي کِن گهر جائيے

انڌا لوک سمجهہ نهين راکي
ٽِرابهان نهين رهڻا
گهر مايا سُوت انرڌ گيا ناري
سڀ چوڙ اکيلا بهڻا

اِس جگ مين کوئي کس کا نهين
راکي جُوئي آسا
آسا سڀ من ۾ هي رهسي
جاسي ڦوک نِراسا

آسا سانچي (ميري) نام کي
جس راکي انتي مانهه
پِوِ ساگر کي سِير مَون
پکڙ اتاري بِانهه

وچن همارا مان ليوي
(کوئي) سُورا نَر سَچيار
سَهج سيياهو ستنام کا
پجن کرو نِرڌار

ايهه جگ سارا جُوٺ هي
آخر پرلے هوئي
آمر لوک پهنچي نهين
بِنا وسيلي کوئي

وَسيلا پوري ستگر کا
ستنام سبد کا جور
آنا سُورت کي ڊور لگائيکي
پُگي امر لوک کي نور

امر لوک سهاوٽا
(کوئي) سُنت ليوي وسرام
روحل کا اُوهي ديس هي
نِرڀَيي اگم گڙهه گام

ڏکين لفظن جي معنيٰ

(الف)

آتم رام = هردي واري رام، دل واري رام
آپ = پاڻ، آتما
آپا = پاڻ کي
آدماد = گوڙ
آس = اميد
ايمان = بي مانو
ات = بلڪل
اتمان = مان، رهت
اپاڌ = مايا جو پردو
اپت کپت = اتپت، ناش
اپر = جنهن جهڙو ٻيو ڪونهي
اجواڙا = روشني
اجيا = رڌ
اجهار = اجهاگ، بي انت
اچرت = اچارجي ٿي
اچنيا = عجيب ڳالهيون
ادراڪ = ڄاڻ، عقل، فهم
اڌارو = سڌاريو
اڌ ٻڌ = ٻڌي کي آتما سان ملائڻ وارو يا اوچو ڪنڌڙ
اڌڪ/اڌڪو = وڌيڪ
ار = دل، من
ارٿ = سچي معنيٰ، بيان
آرڌ = هيٺ
آرڌ = مٿي
اروپ = روپ ڪانسوءِ، بدشڪل
اڙکيا = ڏنو
اڙين = ڪڙي
ازل = مخلوق جي پيدا ٿيڻ جو ڏينهن، مُنڍ
استول = ٻاهريون جسم يا قدرت جو چولو
اصل ڪاڻ = روح، آتما
اڪڙ = اڪل، جنهن جي ڪل نہ پوي
اڪڙڪل = جنهن جاءِ جي ڪل نہ پوي
اڪڙڪر = جنهن هنڌ جي ڪل نہ پئجي سگهي
اڪڙڪڙا = جنهن جي ڪلا جي خبر نہ پوي
اڪل ڪڙيو = اڪل جي ڪل نہ ٿي پوي
اڪنڊ = سک
اڪنڊ = حصن رهت
اگاد = بي انت
اگاڌ = اپار اونهائي
اگم = جنهن جي خبر نہ پوي
البيلي = بي پرواهہ، آزاد طبع
الٿي بات = ابتي ڳالهہ
الوکي = انوکي، عجيب
امين رس = اوم روپي رس
امين جهري = امرت رس نکري
امراه = امير، معزز
امل = خوش يا بود ۾ آيو
انيو = اندرين ڄاڻ
انيئي = اندر ۾
ارٿ = بي مقصد ڳالهيون
انتَ = بلڪل، آخر، پڇاڙي
انتُ = ڳجهہ
انت انوپ = بلڪل اوچي، تمام اوچي
انتر = ويڇو، فاصلو، دوري

انتر جامي = هر چيز جو اندر، شيءِ اندر رهي ڄاڻڻ وارو
انتي = ڳنڍ اوديا، ڪام ۽ ڪرم جي
انجن = سرمو، ڪجل
انحد = ازخود آواز
انڙکو = اڻاڙي يا بي سمجهه کي
انمن = اوم (ايشور) سان ڳنڍ
اوٽ = آسرو، مدد
اوسر = وقت
اوکد = دوا، دارون، علاج
اوڳي = اپرڻ، زيور، لباس
اوکيا = اپريو، پوکيو
اوگهٽ = مهڻي سهڻي
انوپ = عجيب، بي مثال، لاثاني
انيڪ پند = گهڻن نمونن سان ڳالهائين ٿا
اهه = ڏينهن
اهه نس = رات ڏينهن
امير ڪاڻي = پورهيت ڳنوار
اٿوکي = ڏاهي، سٺائي
اير = ڏگ، رستو
ايڪو ترسو = هڪ سؤ هڪ (101)
ايڪ ميڪ = هڪ ٿي وڃڻ

(ب)

بازي = راند
باطن = لڪل، ڳجهو
بڇڙيا = وڇڙيو
بڇيا بکيا = طاقت
برم = برهم، خالق ڪائنات
برهما = جهان يا جڳت جو اپائيندڙ
براجي = رهي ٿو، رونق افروز ٿئي ٿو
برنن، برني = بيان ڪرڻ

بسنت = وسي ٿو
بسرت = وسري
بکيا = بخشش
بلسيا = ترسيا
بيجوڻ = بي مثل، بي نظير
بيک = نمونو، پوش، وڳ
بيک = بکيا
بين = واڻي
بشي = ڪنهن قبل (جنهن شاعر ۾ شراب يا دوا ناهجي)
بيهه = بيهڻ

(ٻ)

ٻاٻ = ٻيءُ
ٻاڏي = ٻڌي
ٻال ڪنوار = سرسوتي
ٻاڻ = تير
ٻاون = سيٺل
ٻسنارو = وسنار، ٻکڙيل
ٻوجهي = وسامي
ٻهڙ = ٻيهر
ٻيلوڙا = منهنجا پيارا

(ڀ)

ڀاڄن = ڀڄڻ
ڀان = سج
ڀانت ڀانت = قسمين قسمين
ڀانڄ = ڀڄاءِ
ڀاونڄ = پنهنجو سچو ڀاءُ يا پريت
ڀاءُ = سٺي خواهش
ڀايا = پيارو
ڀچان = پاڻهون
ڀرمنا = ڀٽڪڻ
ڀرمي = بي سمجهيءَ ۾ پليو

ڀرميلا = سير ڪيائين
ڀوترا = واس وٺندڙ من
ڀوجل = ستساري سمنڊ
ڀورا = ڀولا ڀريا
ڀيشو = گڏريو
ڀيد = ڳجهه سچ
ڀيڙيا = هڪ ٻئي کي گڏيا
ڀيلين = تلي

(ت)

تاري = آڌار، سهاري
تانگهه = ڇڪ
تاڻدي = ڇڪي ٿي
تاڻي = ڇڪين، ڇڪي
تاڻون = گرميون، سختيون
تيج = ڇڏي
تحصيلون = (منزلون) طئي ڪيون
ترشنا = اڇايل، چاهت
ترکيا = ڏٺو
تڪبير = سير وجهڻ، ڪهڻ
تل = تر
ترور = وڻ
تلي = تري، هيٺان
تمام ڪيون = پوريون ڪيون
تول = تور، تڪ تور، ويچار
تنت = آتم ويچار
تنت = آتم تتو
تنت = سچو تت يا وستو
تنت = جيني ٻتان = آتم چاڻ ٻنان
تور = ترپون
تور = انحد جا شبد
تورا = ترياءَ جو آواز
تير = ڪناري
تين ڪٽ = ارڙهن، ڪٽ يا ڇٽ

(ٿ)

ٿاڪڻي = وهارڻ
ٿان = جاءِ
ٿانور = بيٺل
ٿوڪ = فائدو

(ٽ)

ٽام = جاءِ
ٽام ٽام = جڳهه جڳهه، جاءِ بجاءِ
ٽور = جاءِ
ٽهرت = ترسڻ

(پ)

پار = پريون ڪنارو
پاڪڙي = پٽا
پاڳي = پيري، پيرادو
پاڳين = پيرن تي
پالا = پارو
پانچ ساڌ = پنج دوست يعني پوترتا، سنتوک
پانچ سکي = پنج گڻ، جيڪي هي آهن:
1. پوترتا، 1. پريم، 3. سنتوش
4. وڊيک ويچار، 5. ماني، مان
پانچ ڪنوار = پنج ديوتا
پاپانسي = پاپڻ جي
پتر = برتن، پترپو
پتيان = سازن جا قسم
پڇان = سڃاڻ
پڇم = اولهه
پرتبمب = پاڇو
پرتيت = وشواس، ويساهه
پرپنچ = وهنوار

پرجهڻ = سمجهڻ
پرچا = رهڻي
پرچا = واقفي
پرڏان = امير، وڏو
پرڏو = سمجهيو، پرجهيو
پرروپ = پين تي
پر نام ڪري = نمسڪار ڪري
پروار = پريوار، ڪٽنب
پروان = قبول
پرهرو = نيڪال ڪر
پرهريا = ناس ٿيا
پريا = پارپيا
پرسيان = پيڻ سان
پريان = رهڻ جون جايون
پلاٽي = سنجي (اٽ پلاٽڻ)
پلٽي = اچلي
پنٿ = رستو
پنڊ = سرير، بدن
پنج مواسي = جنهن ۾ هي پنج اوگڻ هجن.
1. ڪام، 2. ڪروڌ، 3. لوڀ، 4. موهه، 5. اهنڪار
پنڊيرهمنڊ = شرير ۽ سرشتي
پُنِي = پوري ٿي
پون = هوا
پهه = پُور
پهپ = گل
پيڪي = ڏسي
پيڪيا = ڏٺو
پيهه = پيءُ، ڏوگهه يا پي ڇڏ
پيهه پيون = هيو امرت ٿا پين.

(ج)

جات = ويئي
جاٽ = اصليت، حقيقت
جري = سڙي، جلي
جڙ = پار
جڙهڙي = چمڪي
جڳت = يڪت، رستو
جڳت = ملڻ جي جاءِ
جڳهاس = سوالي
جم = جيئڻ
جمل = جملي، سارو، سمورو
جنهار = تڪليفون
جوئي = ڳولهي
جيءُ = منش
جي پي = جي پيارا
جيوڙي = توڙي

(جهه)

جهورا = جهوري، ڏک
جهڪور = آواز
جهلانو = لڏيو
جهوڪ = رهڻ جي جاءِ
جهميا = ڪاڏو
جهنگم = جانور
جهيلو = جهيڙو

(چ)

چڪچور = ٽڪرا ٽڪرا، چڪنا چور
چڪي = ست نڪري (لهي)
چڪي = چڪجي
چڪي = لڳي
چڪشيو = اکيون
چوراسي = جوڙيون
چيت اچيت = مورک ويچار ڪر
چين = آرام، سک
چين = ليو چاتو
چيني = چاتو

(ڇ)

ڇانوُون = اونده
ڇايا = ڇانوَ، پاڇو
ڇيڇت = ڇڇي ٿي، ٽڪرا ٽڪرا ٿي ٿئي

(ح)

حد = سرير جسم
حد ۾ = جسم يا سرير جي نظر ڪان
حرف = ڏوراپا

(خ)

خواشيان = چاهون، خواهشون
خاڪ = پرٿوي، مٽي
خسم = پيارو

(د)

دار = محلات، گهر
درخن = خراب ماڻهو
درڙ = پختو
درسي = ڏسڻ ۾ اچي
درلڀ = ملڻ ۾ ڏکيو
دروتي = اندرين
دَل = لشڪر
دمامان = آواز (دهل دمامان)
دمامين = دهلين دمامين
دوا داس = ٻارهن (12)
دوُر = گهوم يا گشت
دوُر = ڊوڙي
دستوُن = هٿئون
درس = درشن ديدار
دوک = وير
دوئي = ٻيائي
دهائي = قسم
دهائي کهي = قسم کڻي چوان ٿو
ديلم = دل جو

(ڌ)

ڌرني = ڌرتي
ڌم ڌمـــن ڌمـــي = ڌم ڌم جـــو آواز ڪري
ڌن = ڌني، لڳاتار آواز جيئن گهنڊ وڃڻ کان پوءِ
ڌوتي = خراب زال
ڌيانا = ڌيان ڪرڻ وارو

(ڏ)

ڏاسي = داسي ڪيو
ڏاندر = ڪنگاليٽي وانگر
ڏک = شاديءَ جو سعيو
ڏڳي = لڏي
ڏور = ڳول
ڏولا = رليو
ڏولي = پٽڪي، رلي
ڏهيلي = دڪدائي
ڏيهڙي = شرير
ڏيو = ديوتائون

(ر)

راس = ملڪيت
راڳ = پريت
رتي = ذري
رجني = رات
رڄ = خوشيءَ سان
رڄ = ناهه
رڄ = پي، خوش ٿيءُ

رڃج = رنگج
رمز = ڳجهه
رضا = جيڪا ٻٽي اچي، رب جي مرضي
رلَ = ملي
رلمل = گڏجي
رلمل گيو = ملي ويو
رنجڪ = ذري بہ
رنگ رتي = پيار ۾ ڳاڙهي ٿي
رڻ = جهنگ
روم روم = هڪ هڪ وار يا هڪ هڪ رڳ
رهت = رهڻي
رهت = پوتر

(س)

سانَي = ڏيئي
ساڏٽي = سيٽل، سياؤ واري
ساماٽن = وڏن
سانير = لوڻ جي ڍنڍ
ساٿي = گڏ، مددگار
ساوڏان = پورو ڌيان
ساه = آرام ڪر، ساهي پٽ
ساهو = شاهو (روحل جو پٽ)
سائٽن تا = ترسن تا
سباٽا = سمايو
سِپر = پريل
سُپر = سٺو
ست = پاڪائي، سيل
ست = طاقت، شڪتي
سٽ = پيٽ ۾ (ڏٺي سڳوري ڪي)
سجود = سجدو ڪيو
سڌ = پاڪ، پوتر
سڌ = شد
سر = ديوتائون
سراپ = بد دعا
سُرت = ڌيان
سرپني = نانگڻ
سرت سماءِ = ان ڌيان ۾ گم ڪري
سرواھ = ترار يا جنگ جو سامان
سروپي = جهڙو
سس = چنڊ
سسر = هڪڙائي
سڪل = سڀ
سڪر = چوٽي
سُن = سانت، چپ چاپ
سنجر = پاٽيءَ تي قبضو
سنمڪ = سامهون
سنگين = پاڻ سان
سنتاپ = ڏک
سنجوڳ = ميلو، ميلاپ
سنوار = ڳالهه ٻولهه
سنوار = ٺاهه
سنوارت = وهنوار
سوانت بوند جل = ڌرم ميگهه
سوانت = برسات
سوجهائون = ڄاتائون
سور = سچ
سوارا = پهلوان
سوُره = پهلوانن
سهجي = سولائي سان
سيان = سياٹو، ڏاهو
سيتي = سون
سيتي = ساڻ
سيري = ڍيئندڙ
سيري = ساري
سيڪ = سڪيا
سيل = ست، پاڪائي
سيلي = وارن جي مالها
سين = سريا اشارو

(ش)

شال = ساڻ
شڌ = پوتر، پاڪ
شش يا سس = چنڊ
شنگھ = شينهن

(ق)

قلوب = دليون، دل اندر
قيوما = قيامت ڪان

(ڪ)

ڪاتب = تقدير لکڻ وارو
ڪارٽي = ڪارٽي، وسيلو
ڪامڻ = جادو
ڪاري = تڪو
ڪاھ = ڇا، ڪوه
ڪاءِ = لڪ
ڪاياسود = شرير ڪي سڌار
ڪٻڏيا = ڪوڙي مت
ڪتڪون = ڇو
ڪٿ = حئي
ڪپاٽ = دروازو
ڪپبري = خراب پيِر
ڪسل = خوشي
ڪسلات = خوشي
ڪفر جو تاڙو ڪلف= بي ايماني وئي
ڪلا = شڪتين جو ڪيل
ڪلا مان ڪاءِ = قسم ڪاڏو
ڪلپنا = جوش سان ڳالهائڻ
ڪلس = پاٽيءَ جو تانوُ يا باسڻ
ڪم = ڪيئن
ڪليس = ڏک
ڪنت = پتي، مڙس
ڪنجن = سون
ڪنڊلي = تارازي
ڪنڌ = ڪنڌي، ڪنارو
ڪوپ = ڪوه
ڪورا = متاچور
ڪونٽ = ڪنڊون
ڪيبر = تير
ڪي = ڪيئن
ڪيئي = ڪئلي
ڪيجت = ڪر
ڪيس = وار
ڪيف = دارون
ڪيها = ڪهڙو

(گھ)

گهاٽ = رستو، لنگهه
گهٽ = اندر ۾
گهٽ = سرير، دبن، جسم
گهٽ ڌاري = جسم ۾ رهڻ وارو
گهڙت = ٺهي
گهور = زور سان
گهور = ڳوڙها
گهول = گهوري

(ل)

لٽڪي = لڳل، لڙڪيل
لساني = زبان سان
لقاءُ = عجيب ڳالهه
لڪي = ڏسي
لگت = پريم، دل لڳي
للاٽ = پيشاني
لوٽ = ليٽي
لوچن = اڪيون

لڙين = ڳولين
ليس = ذرو ٻہ نہ
لين پيو = گم ٿيو

(م)

مانگي = گهري
ماهلا = منهنجا
ماهي = کير ڏيڻ وارو
مڻ ماڻ = اندر جو وهم گمان
مڏي = ٻر
مر = مير، خرابي
مر = ڀلي
مڙچ = پري ٿيءُ
مرڏنگ = مڙهيان
مرکھ = هرڻ
مطلوب=محبوب جنهن کي چاهجي
مس = لکيل اکر
مکتا = مٽيو
ملامت = گلا
منچا = آس، اميد
منڊي مانڊي = مانڊاٺو منڊيو
منشا = مراد، پاونا
مُني = جيکي ٻڌل گيان کي کم آٽين ٿا
موتو ٿي = موت کان اڳ مري
مورا ويرا = منهنجا ياءُ
مواس = مست
مواس = نادان، مورک
مول = اصل روح، آتماوُن ماٺ
مين = مڇي

(و)

وار = وقت
واڙي = ماڙي، وادي
واڙي = ول
واسا = واسو
وڄير = وزير
وڏار = ٽکرا کري
ورونڌي = وندريل
وگهن = خرابي
ونک = ونگڙي
ونيڪ = رنڊڪون

صوفي روحل فقير

صوفي مراد فقير

کنڊڙيءَ جي فقيرن جو شجرو "الف"

(١) روحل فقير ذات زنگيجو 'بلوچ' پاڙو شاهاڻي

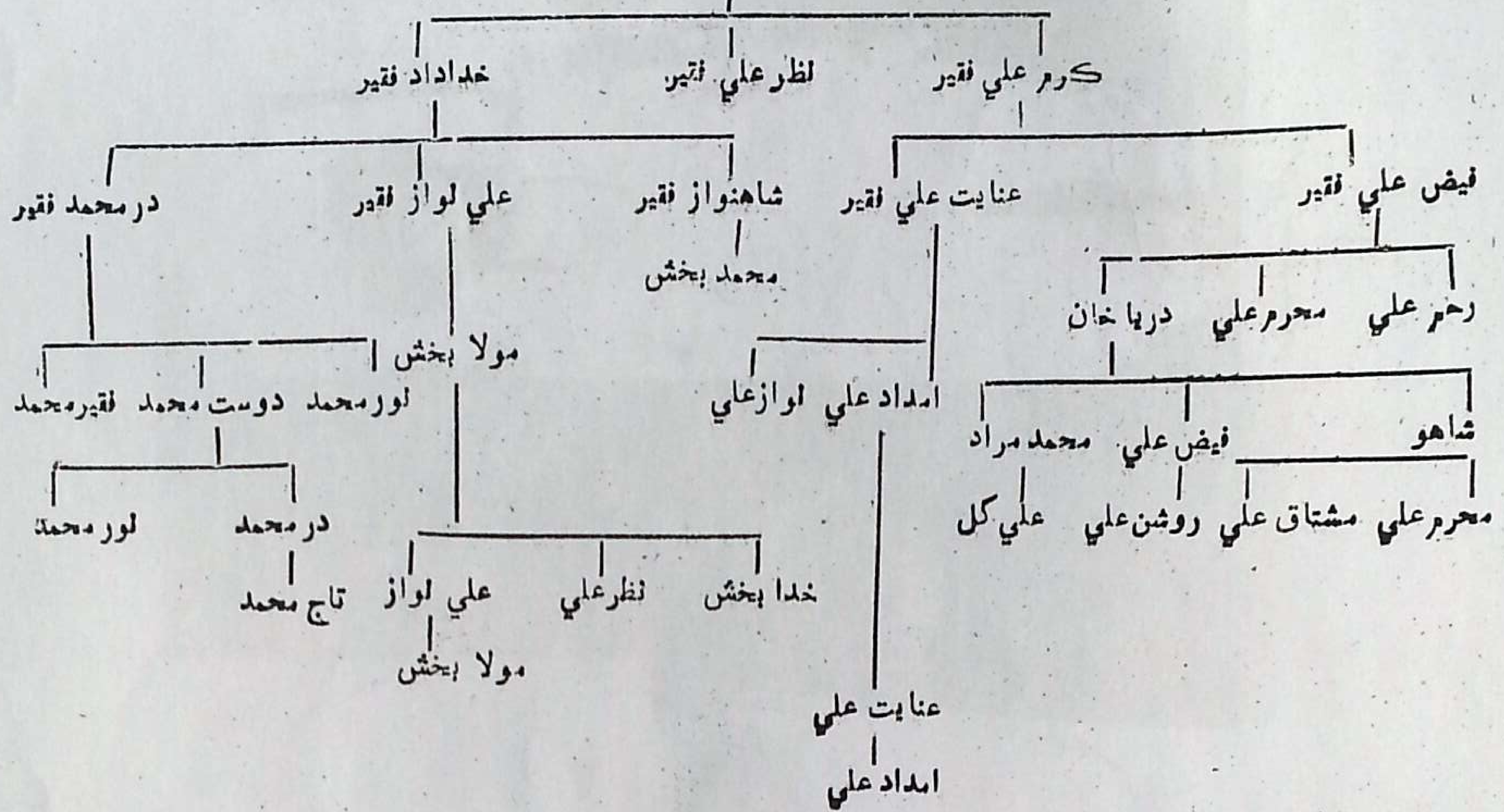
شاهو خان

- سلطان خان
- روحل فقير ١٨٠٤-١٧٣٤ع
  - شاهو فقير (متوفي ١٨١٥ع)
  - غلام علي فقير (متوفي ١٨٣٩ع)
    - روحل پيو
      - محمد حسن فقير
    - لواب فقير
      - غلام علي فقير پيو
        - محمد مثل فقير
          - غلام رسول
          - غلام نبي
        - قلندر بخش
  - خدا بخش فقير* (متوفي ١٨٤٣ع)
  - دريا خان فقير (١٧٦٥-١٨٥٣ع)
- ميوو خان

* شجرو ايندڙ صفحي تي.

کنڊڙيءَ جي فقيرن جو شجرو "ب"

(٢) خدا بخش فقير ولد روحل فقير (ڇهون نمبر فرزند)

(١) مراد فقير ذات زنگيجو (بلوچ) پاڙو پرڪاڻي

